

**Рада адвокатів Одеської області
Одеська обласна колегія адвокатів**

ВІСНИК ОДЕСЬКОЇ АДВОКАТУРИ

**№ 4, 2023 –
№ 1, 2024**

Одеса

УДК 347.965(477.74)(055)

«ВІСНИК ОДЕСЬКОЇ АДВОКАТУРИ»
Ж У Р Н А Л

Свідоцтво Серія ОД № 1701572Р
від 12.04.2013 р.

Тематична спрямованість:

Інформаційно-методичне забезпечення адвокатів Одеської області, підвищення кваліфікації адвокатів Одеської області, висвітлення подій в одеській адвокатурі, ознайомлення адвокатів та інших правознавців із новинами законодавства та юридичної практики, висвітлення подій історії адвокатури, обговорення проблемних питань законодавства, судової практики та діяльності адвокатури

***Видається за підтримки
Одеської обласної колегії адвокатів***

Редакційна колегія:
Головний редактор —
виконуюча обов'язки голови РАОО
О. О. ДЖАБУРІЯ

Склад редакційної колегії —
члени Ради адвокатів Одеської області:
д. ю. н. Н. М. БАКАЯНОВА,
к. ю. н. О. О. ДЖАБУРІЯ,
к. ю. н. В. М. ЗУБАР,
к. ю. н. К. Ю. КАРМАЗІНА,
к. ю. н. К. М. СОКОЛЕЦЬКА

Адреса редакції:
65026, Одеса, вул. Жуковського, 14
Тел.: 722-30-75

Тираж 100 прим. Зам. № 70.

Видавництво і друкарня «Екологія»
65092, м. Одеса, вул. Разумовська, 23/1
Тел.: (0482) 37-14-25, 33-07-17,
(048) 7-855-855
www.fotoalbom-odessa.com
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1873 від 20.07.2004 р.

СЛОВО КЕРІВНИКА

19 грудня — святковий День адвокатури України! 4

ПРИЗНАЧЕННЯ

22 грудня 2023 року рішенням Ради адвокатів Одеської області головою Комітету з адміністративного права та процесу РАОО призначено Олександра Вікторовича Муконіна 5

21 лютого 2024 року на черговому засіданні Ради адвокатів Одеської області одногосним рішенням було затверджено Анатолія Юрійовича ОСАДЧОГО головою Комісії з оцінювання якості, повноти та своєчасності надання адвокатами безоплатної правової допомоги при Раді адвокатів Одеської області 5

21 лютого 2024 року на черговому засіданні Ради адвокатів Одеської області одногосним рішенням було затверджено. 6

27 березня 2024 року на черговому засіданні Ради адвокатів Одеської області було прийнято рішення про створення Комітету з податкового права. Головою Комітету з податкового права Ради адвокатів Одеської області призначений Максим Геннадійович Кварацхелія 7

18 квітня 2024 року проведено перше засідання Комітету з питань податкового права Ради адвокатів Одеської області та сформовано його склад 7

ГЕРОЇ

Пам'ятаємо Героя 8

Захисники-добровольці 9

У РАДІ АДВОКАТІВ

8 грудня 2023 року пройшло офіційне підписання меморандуму про співпрацю між Одеським національним економічним університетом та Радою адвокатів Одеської області 11

19 грудня 2023 року в Раді адвокатів Одеської області пройшли урочисті збори, присвячені Дню адвокатури України! 12

Фахові нагороди і відзнаки до Дня адвокатури України. 13

До Дня адвокатури України одеські адвокати ушановані подяками і цінним подарунком від Одеської обласної ради. 14

Гроза І. Щодо підвищення професійного рівня адвокатів 15

28 лютого 2024 року Радою адвокатів Одеської області спільно з Комітетом по роботі з молодими адвокатами РАОО проведено захід «Вступ у професію адвоката» 18

На засадах законності 19

Кузня майбутніх правників. 19

12 квітня 2024 року Радою адвокатів Одеської області в онлайн та офлайн форматах було проведено семінар за участі адвоката Максима Геннадійовича Кварацхелія 20

29 квітня за ініціативи Ради адвокатів Одеської області та Комітету з питань податкового права Ради адвокатів Одеської області проведено засідання «круглого столу» з представниками Головного управління ДПС в Одеській області 21

ЄСВ на дивіденди в Адвокатському об'єднанні (за підсумками семінару «2024. Оподаткування адвокатської діяльності») 22

«Адвокатура — це все моє життя». Інтерв'ю з виконуючою обов'язки голови Ради адвокатів Одеської області Оленою Олександрівною ДЖАБУРІЄЮ 23

Презентуємо спеціальний проект «Віч-на-віч: розмови з правниками» 27

Вийшла друком монографія 27
Благодійність і адвокати Одещини 28

АДВОКАТСЬКА ОСВІТА І МІЖНАРОДНА СПІВДРУЖНІСТЬ

10 листопада 2023 року кафедрою організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» проведено щорічну Міжнародну науково-практичну конференцію «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє» 32

Джабурія О. О. Мирне врегулювання конфліктів між адвокатами 34

Бакаєнова Н. М. Система принципів адвокатської етики за правилами адвокатської етики 36

Препелица М. Питання професійної етики та дисциплінарні стягнення в республіці Молдова 39

Халід Ель Фатуї. Адвокатська етика у Марокко. 45

Дельєр П., Хулі М. Barreau des Hauts-de-Seine Етика адвокатів 47

Про етику та інші людські чесноти 50

Вивчаємо традиції французької адвокатури 51

АДВОКАТСЬКА ПРАКТИКА

Афанасьєва М. В. Проста мова юридичних документів. 53

Тодорич І. В. Звільнення з військової служби у зв'язку із наявністю дружини із числа осіб з інвалідністю: аналіз судової практики 56

Жовтан Ю. В. Дослідження окремих аспектів щодо систематизації відкриття матеріалів та виключення необхідності звернення сторони обвинувачення з запитом до сторони захисту 61

Тарасова А. М. Відносини адвоката з клієнтом в аспекті дисциплінарної практики 63

Сизоненко В. Держава vs Держава. Спир із самим собою — справа філософська чи судова? 66

Кварацхелія М. Г. Военний стан. Адвокат без ЄСВ? 69

Сметюх В. С. Порядок та умови визнання рішення іноземного суду в Україні 73

Білак Н. І. Представлення прав та інтересів громадських організацій: досудовий та судовий порядок 76

Марков О. Методи захисту в кримінальних провадженнях щодо отримання неправомірної вигоди 79

Фірсов В. Д. «Синдром Серявіна» в практиці судів України 81

Вовк О. Є. Підстави для визначення додаткового строку для прийняття спадщини 84

Тірова О. Від шаленої приватизації до зухвалої «прихватування» 88

Борщевська О. Історично-правові засади формування інституту права власності українського народу як одного з головних конституційних прав людини 96

Сокалюк В. П. Про стандарти доказування у судових процесах 99

Чебаненко А. М. «Безнадійна» справа 103

СПОРТИВНА СТОРІНКА

«Право на хід» 107

20 січня 2024 року пройшов Третій благодійний турнір з б'ярдю пам'яті Йосипа Бронза, організований Радою адвокатів Одеської області. 108

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ КОЛЕГ 110

19 грудня — святковий День адвокатури України!

ШАНОВНІ КОЛЕГИ, ДРУЗИ!

19 грудня — святковий день для кожного, для кого адвокатура стала дороговказом у житті, не просто роботою, яка вимагає бездоганного знання законодавства, досвіду, впевненості, відповідальності,

високих людських чеснот, а справжнім покликанням.

Сьогодні ми низько уклонимося адвокатам, які зі зброєю в руках захищають Вітчизну, незалежність нашої держави.

ПИШАЄМОСЯ ВАМИ!

ПОВЕРТАЙТЕСЯ ЖИВИМИ, ДРУЗИ!

Сьогодні добрим щирим словом згадаймо колег, які віддали життя за нашу свободу...

ВІЧНА ЇМ ПАМ'ЯТЬ І СЛАВА...

Життя триває. У цей святковий день щиро бажаю, щоб нашого адвокатського полку, відданих професії фахівців, постійно прибувало, щоб міцніло досвідом і яскравими успіхами наше багатотисячне адвокатське товариство, щоб у ньому завжди панували повага і доброзичливість.

Найщиріші слова вітання і поваги нашим ветеранам, досвід яких — безцінний; вітання кожному, хто вірно й віддано служить законності і справедливості; попутного вітру професійним вітрилам молодих адвокатів, які органічно вливаються в наш дружний колектив.

Від душі зичу кожному здоров'я, миру, впевненості у власних силах, затребуваності в роботі, достатку, визнання, престижних перспектив і можливостей, а ще — ладу в родині і простого людського щастя.

ЗІ СВЯТОМ, ШАНОВНІ КОЛЕГИ, З ДНЕМ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ!

З повагою,

*Олена ДЖАБУРІЯ,
виконуюча обов'язки голови
Ради адвокатів Одеської області*

**22 грудня 2023 року
рішенням Ради адвокатів
Одеської області
головою Комітету
з адміністративного
права та процесу РАОО
призначено
Олександра Вікторовича
МУКОНІНА**

Новообраний голова подякував колегам за довіру і запросив адвокатів до участі у роботі Комітету.

Щиро вітаємо Олександра Вікторовича із призначенням, зичимо успіхів і натхнення на відповідальній ділянці роботи!

**21 лютого 2024 року
на черговому засіданні
Ради адвокатів
Одеської області
одноголосним рішенням
було затверджено
Анатолія Юрійовича
ОСАДЧОГО
головою Комісії
з оцінювання якості,
повноти та своєчасності
надання адвокатами
безоплатної правової
допомоги
при Раді адвокатів
Одеської області**

Вітаємо колегу із призначенням, зичимо успіхів у роботі!

**21 лютого 2024 року
на черговому засіданні
Ради адвокатів Одеської
області одноголосним
рішенням було
затверджено:**

**Ігора Олександровича МАРАКУШЕВА —
головою новоствореного Комітету
з ІТ-права Ради адвокатів Одеської
області.**

**Віктора Сергійовича СИЗОНЕНКА — го-
ловою Комітету господарського пра-
ва і процесу Ради адвокатів Одеської
області.**

***ЩИРО ВІТАЄМО КОЛЕГ ІЗ ВІДПОВІДАЛЬНИМИ ПРИЗНАЧЕННЯМИ!
УСПІХІВ У РОБОТІ!***

27 березня 2024 року на черговому засіданні Ради адвокатів Одеської області було прийнято рішення про створення Комітету з податкового права. Головою Комітету з податкового права Ради адвокатів Одеської області призначений Максим Геннадійович КВАРАЦХЕЛІЯ

Максим Геннадійович проявив себе як висококваліфікований спеціаліст та адвокат з питань податкового права. Він є автором численних публікацій з питань права у національних виданнях «Вісник Національної асоціації адвокатів України», «Офіційно про податки», «Все про бухгалтерський облік» тощо.

Новообраний голова подякував колегам за довіру і запросив адвокатів до участі у роботі Комітету.

Щиро вітаємо Максима Геннадійовича із призначенням, зичимо успіхів і натхнення на відповідальній ділянці роботи.

18 квітня 2024 року проведено перше засідання Комітету з питань податкового права Ради адвокатів Одеської області та сформовано його склад

18 квітня 2024 року проведено перше засідання Комітету з питань податкового права при Раді адвокатів Одеської області та сформовано його склад.

Членство у Комітеті з питань податкового права отримали адвокати:

1. Бакулін Дмитро Олександрович
2. Олейниченко Оксана Миколаївна
3. Пономаренко Юрій Петрович
4. Беніцький Андрій Сергійович
5. Саїнчук Аріадна Олександрівна
6. Якубенко Вікторія Олександрівна

7. Пащенко Сергій Павлович
8. Кармазіна Катерина Юрївна

Щиро вітаємо колег з новим статусом та бажаємо успішної реалізації їх планів!

Для адвокатів, які бажають приєднатися до складу членів Комітету з питань податкового права, інформація за посиланням:

<https://unba.odessa.ua/do-uvagy-advokativ-rozpchynaye-aktyvnu-robotu-komitet-z-pytan-podatkovogo-prava-rady-advokativ-odeskoyi-oblasti/>

ПАМ'ЯТАЄМО ГЕРОЯ

Ніщо так не об'єднує людей, як біда. Сьогодні вона на всіх одна... Війна. Вже десять років наша країна втрачає кращих своїх синів, які захищають нас у війні з Російською Федерацією та її найманцями. Наш народ переживає найтрагічніші сторінки своєї історії. Серце крається від жалю за всіма загиблими у цій кривавій та лютій війні. Болить душа за мужніх Героїв, які віддають найцінніше — своє життя — для того, щоб ми з вами могли жити.

На жаль, громада Одеси, майже рік тому знову схилила свої голови у глибокій скорботі... Велике горе об'єднало всіх людей, які зібралися біля Будинку офіцерів, щоб провести в останню путь свого земляка, адвоката Одеської колегії адвокатів, військовослужбовця Збройних Сил України, лейтенанта Лічмана Василя Леонідовича.

15.01.2024 року у Літературно-науковому віснику часопису Грушевського у рубриці «Відверта розмова» опубліковане реквієм-інтерв'ю з Леонідом Григоровичем Лічманом, батьком загиблого героя, яке ми з Кімом Каневським взяли у нього наприкінці 2023 року. З повним текстом можна ознайомитися за посиланням <https://lnvistnik.com.ua/ua/zarovit-sina/>. Для мене це виявилось важкою розмовою, як професор я особисто навчав Василя криміналістиці у вишій та спостерігав його становлення як адвоката. Дуже важко бути на похованні

дивитись на обличчя людини, якої з нами більше не буде, і намагатися пригадати собі, що в ньому я не розгледів, коли він був дитиною, студентом, працівником суду, адвокатом, і не розгледів Василя як справжнього Героя України.

Ціною свого життя він здійснив найбільший подвиг справжнього чоловіка — віддав своє життя за цілісність і незалежність України. На віки-віки його ім'я буде вписане в історію громади Одещини та України як воїна-Героя. Пам'ять про Героя буде жити вічно! Висловлюємо щирі співчуття рідним, які втратили найдорожчу людину. Розділяємо гіркий біль втрати, з вдячністю, низько схиляючи голови, захиснику за самовідданість.

Слава батькові і матері, які виховали Героя України! Слава усім живим і загиблим Героям України! Слава Україні! Героям Слава!

Р. С. Прошу Одеську колегію адвокатів підтримати Українську академію наук та звернутися до Історикотопонімічної комісії при Виконавчому комітеті Одеської міської ради про присвоєння одній з вулиць міста Одеси ім'я загиблого Героя — **Василя Леонідовича ЛІЧМАНА**.

*Адвокат Одеської обласної колегії адвокатів
доктор юридичних наук,
професор, академік Української академії наук
Олександр Сергійович САЙНЧИН*

Захисники-добровольці

Тлумачення терміна Захисник можливо розглядати із двох напрямків розуміння: з одного боку, Захисник це особа, яка здійснює захист прав в судових органах та представляє законні інтереси в органах влади, користується нормами ст. 45 КПК України (для захисту прав людини в кримінальному провадженні) та діє на підставі Закону «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», тобто Захисник це адвокат.

Однак в Україні Захисник має також інше роз'яснення, а саме це стосується осіб, які з 2014 року замість паперу, ручки, Кодексу взяли до рук зброю та направились до території бойових дій для Захисту Державного кордону. Ці особи юридично входять до складу військових формувань (Державна прикордонна служба, ЗСУ, Національна Гвардія та інші сили оборони та безпеки Держави) та мають статус, який ми всі також називаємо Захисник.

Щодо терміна Захисник, з юридичного визначення тут все зрозуміло, однак питання тлумачення Доброволець, на мій погляд, до теперішнього часу на юридичному та законодавчому підґрунті відображення не має. Доброволець це особа, яка добровільно вступила до військового формування для Захисту Держави від потойбічних посягань на територіальну цілісність з боку сусідніх держав або це особа яка добровільно вступила до **не офіційного** військового формування (наприклад, у 2014 році це героїчні підрозділи: Тornado, Правий сектор, Айдар, Азов, Днепр-1, Київ та інші), що також здійснювали захист Держави та брали безпосередню участь в бойових діях разом з офіційними підрозділами сил оборони та безпеки.

Публікація присвячена Адвокатам-Захисникам-Добровольцям України, які з 2014 по теперішній час захищають цілісність та недоторканність Держави, на жаль, деяких вже немає серед нас.

За час проходження служби в зоні бойових дій (АТО) мені довелося побачити в лавах сил оборони адвокатів з усієї України. В підрозділі, в якому я проходив службу, було три адвоката: я, адвокат Одеського регіону, Антон Дідора, адвокат Київського регіону та Ігор Надолько, адвокат з міста Марії (Маріуполя),

якого, на жаль, вже немає серед нас, який був моїм найкращим другом, за яким я сумую, пам'яті якого я присвячую цю публікацію.

Перші враження. В ніч на 6 червня 2015 року нас привезли до території бойових дій. Враження, які кожен відчуває, коли потрапляє на війну, є різними, однак, на мій погляд, вони мають одне спільне відчуття — це страх. Страх перед смертю, страх за своє майбутнє.

Неподалік я побачив військового, це був караульний, в якого я запитав: де ми, в якому місті, що за підрозділ, як далеко проходять бойові дії, тому що десь неподалік було чути роботу артилерійських підрозділів. Відповідь була: ласкаво просимо до пекла, ти знаходишся в аеропорту. Ранок був також цікавим та вражаючим. Перше, що я побачив, коли вийшов на світанку, був каркас обгорілого та повністю розстріляного БТР, думка така: в цій машині закінчилось життя. У зв'язку з такими враженнями я не помітив, як вступив в калю-

Останнє фото адвоката
Ігоря НАДОЛЬКА

жу крові, страх нав'яз ще більше.

За світовий день нас всіх розподілили по підрозділах, ближче до вечора до мене підійшов хлопець, який сказав (мова оригіналу): «Доброго вечора, колего, я також адвокат, я з міста Маріуполя, мене звати Ігор Надолько, служу на контракті до кінця війни з 2014 року. Моя повага та подяка адвокатам Одеського регіону». Здивуванням було те що, в Донецькому регіоні спілкуються державною мовою, та особливо приємно, що Одеські адвокати відомі навіть за 800 км від регіону. Це було знайомство, яке переросло в справжню бойову дружбу, та до теперішнього часу, я вважаю його своїм єдиним та справжнім...

Ігор Надолько спочатку служив у військовій розвідці, однак через поранення в 2014 році виконувати повноцінно бойові завдання не міг, тому його перевели до медичного підрозділу. У вільний час ми багато дискутували, сперечались, просто розмовляли. Він був старший за мене на 15 років, мудрий, грамотний, багато читав наукової літератури, добрий, відповідальний. До війни мешкав в центрі Маріуполя, мав свій дім, сім'ю, в місті його, як адвоката знали та поважали.

Під час спілкування адвокат розповів, як навесні 2014 року місто Маріуполь захопили терористи ДНР, як злочинськи заходили підрозділи РФ у місто. Разом з тим він розповів, як українські сили підпілля готувались до повернення міста під контроль держави, як вночі на таємних квартирах зустрічались, планували подальші дії, корегувались зі Службою безпеки України, а потім день звільнення міста настав. Для довідки: мешканці міста зустрічали ЗС України із прапорами держави, це було 13 червня 2014 року і цей день вважався у місті святковим. До звільнення міста були залучені підрозділи ЗС України, десантно-штурмових військ, інші сили оборони та безпеки, а також добровольці та місцеві мешканці. Не минулось також із залученням адвокатів Маріуполя, серед яких був і мій друг Ігор Надолько.

На жаль, війна забрала багато здоров'я в Ігоря. Виснаження організму, поранення у 2014 в боях за рідне місто не дозволило йому далі служити й у 2018 році його примусово комісували за станом здоров'я. В місцевому виконкомі міста йому надали приміщення для здійснення адвокатської діяльності, разом з тим він на волонтерських засадах допомагав добровільному медичному підрозділу «Ангели Тайри» під керівництвом відомої та надзвичайно сміливої Юлії Паєвської (Тайра).

В лютому 2019 року вранці серцевий напад, на жаль, швидка не встигла довести до медичного закладу, він помер на руках у Юлії, у швидкій, на якій врятував багато життів.

Поховали Героя на місцевому кладовищі на центральній алеї, як Героя міста. Перед цим на центральній вулиці його з почестями під супроводом бойових побратимів та оркестру в останню дорогу провела половина міста.

На його честь біля будинку, де він мешкав, було встановлено бігборд із написом «В даному будинку мешкав Герой міста Ігор Надолько». Також депутатським корпусом міста ініційовано перейменування центрального проспекту міста із заміною назви на проспект Ігоря Надолько. На жаль, депутати не встигли це зробити, і місто знову під окупацією фашистів. Впевнений, що після повернення міста під контроль України ця приємна для мене подія відбудеться.

Цією публікацією я намагаюсь привернути увагу читача, щоб не забували про захисників-добровольців нашої держави, які з 2014 року, та особливо в подіях з лютого 2022 року не шкодують власного здоров'я, кожного дня ризикують життям заради нашої держави, для нас всіх та, на жаль, Героїчно гинуть. Серед Героїв сучасності в лавах сил оборони та безпеки проходять службу й адвокати України, хоча, на мій погляд, адвокат це мирна та цивільна професія, яка не передбачає тримання зброї в руках.

За допомогою Вісника Ради адвокатів Одеської області ми звертаємось до всіх із проханням про публікації, розповіді про історичні події, про будні життя наших адвокатів на війні, та особливо про загиблих, яких в Одеській адвокатурі, на жаль, вже п'ять.

ГЕРОЇ НЕ ВМИРАЮТЬ. Вічна пам'ять загиблим, подяка всім, хто тримає зброю в руках та продовжує те, що ми, учасники АТО, розпочали в Донецькому регіоні у 2014 році.

З повагою,

голова Комітету військового права та правоохоронної діяльності РАОО, ветеран АТО, адвокат Сергій САЙЧИН

8 грудня 2023 року пройшло офіційне підписання меморандуму про співпрацю між Одеським національним економічним університетом та Радою адвокатів Одеської області

Меморандум, провідною метою якого є популяризація адвокатури, а також сприяння практичному розвитку студентської молоді в освоєнні економіко-правових професій, взаємодія і підтримка з обох сторін, підписали ректор ОНЕУ **Анатолій Ковальов** та виконуюча обов'язки го-

лови Ради адвокатів Одеської області **Олена Джабурія**.

Рада адвокатів Одеської області раніше уклала аналогічні меморандуми про співпрацю з Національним університетом «Одеська юридична академія» та Одеським університетом внутрішніх справ.

19 грудня 2023 року в Раді адвокатів Одеської області пройшли урочисті збори, присвячені Дню адвокатури України!

З вітальним словом до присутніх звернулася виконуюча обов'язки голови Ради адвокатів Одеської області **Олена Олександрівна Джабурія**, яка побажала адвокатам міцного здоров'я, успіхів, мирного неба та швидшої перемоги.

Перший заступник голови Одеської обласної ради **Олег Радковський** також привітав адвокатів Одещини зі святом та вручив грамоти і цінні подарунки від обласної ради.

«Ваша праця — це не тільки професійна майстерність, а й вищий стандарт справедливості, що наповнює наше суспільство довірою та вірою в правовий

порядок», — сказав у вітальному слові Олег Радковський.

До Дня адвокатури України одеські адвокати, які щоденно працюють та займаються волонтерською діяльністю на благо нашої країни, були удостоєні професійних відзнак, почесних грамот і подяк.

Також нагород посмертно були удостоєні адвокати Одещини, які віддали своє життя за свободу та незалежність України. Нагороди було вручено сім'ям загиблих.

*Вітаємо усіх адвокатів із професійним святом!
Мирного неба та перемоги!*

Фахові нагороди і відзнаки до Дня адвокатури України

НАЦІОНАЛЬНА АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Ордена НААУ «Видатний адвокат України» удостоєний

Пономаренко Денис Васильович

СОЮЗ ЮРИСТІВ УКРАЇНИ

Почесний орден

«За заслуги» отримали:

Бессараба Павло Анатолійович
Хижняк Анастасія Володимирівна
Стоянов Микола Михайлович
Попов Іван Дмитрович
Новицький Віктор Миколайович

Орден НААУ «Захисник адвокатури»

Семенов Вадим Іванович

Відзнака НААУ «Захисник адвокатури»

Кадрова Оксана Олександрівна

Подяками Голови НААУ ушановані

Арнаут Андрій Георгійович
Бочевар Михайло Павлович
Дімов Дмитро Петрович
Златі Дмитро Спиридонович
Зозуля Ганна Юріївна
Крушенівський Роман Олексійович
Лужанов Сергій Валерійович
Нан Дмитро Миколайович
Огороднік Ілля Михайлович
Палатна Наталія Анатоліївна
Пеліховська Ірина Леонідівна
Пилипчук Ірина Геннадіївна
Пришляк Тетяна Олексіївна
Прищепка Олександр Анатолійович
Рекун Віктор Анатолійович
Сойкіна Наталія Іванівна
Скоробогатов Артем Вадимович
Тарасов Андрій Володимирович

Хомко Світлана Василівна
Холостенко Андрій Володимирович
Чудновський Михайло Захарович
Янковський Віктор Йосипович

Почесними відзнаками НААУ (Першого ступеня) відзначені

Батурін Сергій Євгенович
Сокалюк Всеволод Петрович
Степанян Рубен Едуардович

Почесними відзнаками НААУ (Другого ступеня)

Мука Андрій Олександрович
Мирковіч Віктор Юхимович
Муконін Олександр Вікторович
Сайчин Сергій Олександрович
Непомнящий Олександр Володимирович

Почесними відзнаками НААУ (Третього ступеня) відзначені

Гроза Ірина Валентинівна
Дришлюк Олена Павлівна
Жовтан Юрій Валерійович
Кварацхелія Максим Геннадійович
Перов Андрій Петрович
Троянда Олена Володимирівна
Тулянцева Валентина Володимирівна
Хлебніков Максим Павлович
Чебаненко Андрій Миколайович
Чубаров Сергій Володимирович

Відзнака НААУ «Захисник адвокатури» (посмертно):

Лічман Василь Леонідович
Немна Павло Михайлович
Стойков Микола Іванович

РАДА АДВОКАТІВ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Подяки отримали

Чернявська Вікторія Віталіївна
Сарсаков Станіслав Олександрович

Бец Наталія Андріївна
Буценко Володимир Євгенович
Биков Дмитро Юрійович
Гребенюк Петро Петрович
Спічак Вадим Олексійович
Матієнко Ігор Сергійович
Михайлов Олександр Миколайович
Гайсіна Валерія Вадимівна
Амірян Каріне Едуардівна
Андрющенко Ліана Рахманівна
Пендей Іван Віталійович
Пендей Віталій Віталійович
Беркович Юрій Олександрович
Латій Олена Вікторівна
Калашнікова Тетяна Вячеславівна
Форманюк Олена Миколаївна
Смоков Дмитро Сергійович
Сакали Микола Якович
Іванова Парасковія Василівна
Кудрявцев Максим Юрійович
Блажієва Олена Олександрівна
Антоненко Людмила Григорівна
Симоненко Руслан Олександрович
Чурсова Вероніка Олександрівна
Кічук Ірина Геннадіївна
Бакайнова Нана Мезенівна
Целух Оксана Володимирівна
Пейчева Сніжана Дмитрівна
Цимар Євгенія Анатоліївна
Маслов Володимир Григорович
Потапова Жанна Борисівна

Подяки Ради адвокатів Одеської області вручені

Маракушев Ігор Олександрович
Піщанецький Юрій Володимирович
Грабова Яніна Олександрівна

Відзнака Ради адвокатів Одеської області «Кращий Захисник року 2023»

Бакулін Дмитро Олександрович

Пишаємося, вітаємо!

До Дня адвокатури України одеські адвокати ушановані подяками і цінним подарунком від Одеської обласної ради

Їх вручив під час урочистостей в Раді адвокатів Одеської області перший заступник голови Одеської обласної ради **Олег РАДКОВСЬКИЙ**.

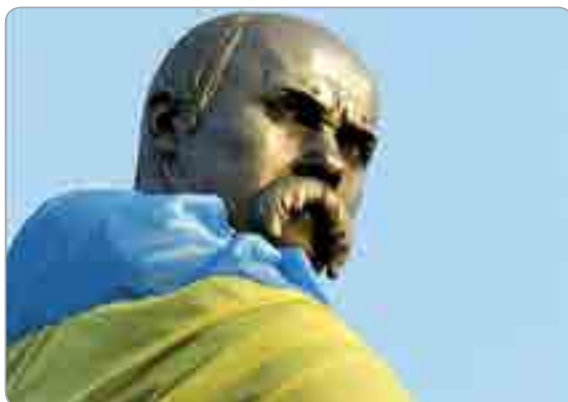
Цінний подарунок отримав **Юрій Дмитрович КОСТЮК**

Подяки Одеської обласної ради отримали:

ІВАНОВ Віталій Іванович
РОСТОМОВ Артур Роландович
ТУМАНОВ Денис Сергійович
ЧЕБАНЕНКО Ольга Андріївна
ШАРАГ Ольга Вікторівна
ЯКОВЛЕВА Діана Віталіївна
ГАЙДАЙ Яніна Федорівна

Вітаємо!

Тарас Григорович ШЕВЧЕНКО

І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ, І НЕНАРОЖДЕНИМ ЗЕМЛЯКАМ МОЇМ В УКРАЇНІ І НЕ В УКРАЇНІ МОЄ ДРУЖНЕЄ ПОСЛАНІЄ

(Послання «І мертвим і живим...» є одним із найвизначніших творів Шевченка. Його можна сприймати як мудрий заповіт великої людини. У посланні Великий пророк віщує жажливі братовбивчі війни, коли народ не хоче більше терпіти лицемірство, а також картає українців за байдужість до власної історії, за порожні розмови та діяльність «псевдопатріотів»)

І смеркає, і світає,
День божий минає,
І знову люд потомлений
І все спочиває.
Тільки я, мов окаянный,
І день і ніч плачу
На розпутьях велелюдних,
І ніхто не бачить,
І не бачить, і не знає —
Оглухли, не чують;
Кайданами міняються,
Правдою торгують.
І Господа зневажають, —
Людей запрагають
В тяжкі ярма. Орють лихо,
Лихом засівають.

А що вродить? Побачите,
Які будуть жнива!
Схаменіться, недолуди,
Діти юродивії
Подивіться на рай тихий,
На свою країну!
Полюбіте щирим серцем
Велику руїну!
Розкуйтеся, братайтеся!
У чужому краю
Не шукайте, не питайте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля...

(Фрагмент)

Ірина Гроза,

*адвокат, голова Комітету підвищення кваліфікації
адвокатів Ради адвокатів Одеської області*

ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ АДВОКАТІВ

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено обов'язок адвокатів щодо підвищення професійного рівня під час здійснення адвокатської діяльності.

Згідно з Порядком підвищення кваліфікації адвокатів України, вимоги до підвищення свого професійного рівня (професійної кваліфікації) поширюються на адвокатів, інформація про яких внесена до Єдиного реєстру адвокатів України.

На адвокатів, право на заняття адвокатською діяльністю яких зупинено, обов'язок щодо підвищення кваліфікації не поширюється.

Протягом звітного року (з 1 січня по 31 грудня кожного року) адвокат повинен набрати необхідну кількість залікових балів.

Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України у чинній редакції, затвердженій рішенням ради адвокатів України від 3 липня 2021 року № 63 (пункт 19) передбачає, що особи, які набули статусу адвоката, протягом перших трьох років адвокатської діяльності зобов'язані підвищити свій професійний рівень протягом 48 годин, з яких не менше 16 годин — щороку.

Всі адвокати, за виключенням адвокатів, зазначених у пункті 19 цього порядку, зобов'язані підвищувати кваліфікацію адвоката на рівні 10 годин на рік (10 залікових балів).

Кожен адвокат за рік має отримати не менше ніж 2 залікових бали за навчання з питань Правил адвокатської етики (п. 21 Порядку).

Один заліковий бал з підвищення кваліфікації адвокатів дорівнює 1 годині навчання. Не менше 50 % залікових балів з підвищення кваліфікації мають бути отримані адвокатом під час заходів, організованих операторами підвищення кваліфікації адвокатів в Україні.

Адвокатам, які виконали вимоги до підвищення кваліфікації, Вищою школою адвокатури видається електронний сертифікат про підвищення кваліфікації (направляється на електронну адресу адвоката) з відповідним внесенням такої інформації до ЄРАУ.

У разі недостатньої кількості балів в заліковій картці адвоката Вища школа адвокатури зобов'язана проінформувати раду адвокатів регіону та відповідну кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури регіону про порушення даного Порядку.

Комітет з підвищення кваліфікації є постійно діючим колегіальним дорадчим органом, основною метою діяльності якого є забезпечення адвокатів Одеського регіону якісними, цікавими, безоплатними та актуальними заходами з підвищення кваліфікації.

Вже не перший рік роботу Комітету очолює адвокат Ірина Гроза, чия кропітка та наполеглива праця та ініціативність забезпечили ефективність його функціонування. Активну роботу з організації заходів з підвищення кваліфікації для колег Одеського регіону проводять як сама голова Комітету Ірина Гроза, так і його члени: Олександр Козлов, Павло Синицин, Лілія Багно, Нелі Ніколава, Жанна Потапова, за підтримки в. о. голови Ради адвокатів Одеської області, адвокатки — Олени Джабурії.

За період із січня по березень 2024 року Комітетом підвищення кваліфікації було організовано та проведено чотири акредитовані заходи для адвокатів Одеської області з можливістю участі в форматах онлайн та офлайн.

Так, 19 січня 2024 року спікером заходу «Особливості провадження у справах щодо оскарження нормативно-правових актів органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів

владних повноважень» виступив суддя Одеського окружного адміністративного суду, к. ю. н. Ігор Завальнюк. Під час заходу були розглянуті поняття, ознаки та види нормативно-правових актів; юрисдикція, підсудність, предмет позову та учасники процесу з оскарження нормативно-правових актів; судовий розгляд у справах з оскарження нормативно-правових актів. До заходу окрім учасників в залі також долучилися кілька сотень онлайн-учасників, які мали змогу ставити запитання лектору та отримати відповіді.

9 лютого 2024 року в режимі онлайн був проведений семінар від адвокатки, випускниці програми

«Адвокат майбутнього», лекторки Ради адвокатів Полтавської області та Вищої школи адвокатури, викладачки ПЮІ Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, сертифікованої тренерки Ради Європи — членкині ДП КДКА Полтавської області Валентини Буглак на тему «Гонорар. Правила адвокатської етики та реальність». Під час заходу були розглянуті питання правил адвокатської етики, які регулюють гонорарні відносини; порядку визначення суми та законодавчих критеріїв гонорару; розірвання договору з клієнтом та порядку повернення невідпрацьованого гонорару; відшкодування гонорару за рахунок опонентів по справі; судової

практики щодо гонорарних відносин, в тому числі і практики ЄСПЛ з рекомендаціями.

23 лютого 2024 року Комітетом підвищення кваліфікації разом із Норвезькою радою у справах біженців було проведено захід на тему «Ефективна діяльність адвоката по підтвердженню права власності на пошкоджене або знищене майно», на якому підіймалися питання, пов'язані з порядком підтвердження права власності в аспекті права на компенсацію за пошкоджене чи знищене майно: позасудовими та судовими процедурами; інститутом права власності крізь призму європейських стандартів: об'єкти, правомочності, легітимність втручання; позитивними та негативними зобов'язаннями України щодо захисту права власності під час збройного конфлікту. Спікером заходу в форматі онлайн та офлайн виступила адвокатка, постійна експертка програми «Добре: управління активами», в рамках якої здійснюється супроводження діяльності 60 об'єднаних територіальних громад з 7 областей України, керівниця Тренінгової групи АС, яка спеціалізується на проведеної заходів для дорослих, експертка БО «100 % життя» з юридичних питань в частині реалізації нормотворчої діяльності в Україні, заступниця голови Комітету НААУ з питань правого регулювання органів місцевого самоврядування, членкиня Комітету Ради адвокатів Донецької області з захисту прав адвокатів регіону Анастасія Сербіна. Цей захід викликав особливу зацікавленість адвокатів регіону, які повідомили, що використовують здобуті знання.

1 березня 2024 року було проведено акредитований захід з підвищення кваліфікації адвокатів регіону на тему «Застосування норм Конституції України під час здійснення правосуддя», спікером якого виступив суддя Верховного Суду в Касаційному адміністративному суді Альберт Єзеров. В межах заходу розглядалися питання феномену Конституції України; роз'яснення щодо застосування Конституції судами; судова практика із застосування норм Конституції.

Адвокати, які брали участь в заході в режимі офлайн, мали можливість спілкування між собою, з організаторами заходу та спікером. Всі учасники отримали два залікових бали.

У найближчих планах Комітету провести в кінці квітня 2024 захід в онлайн форматі на тему: «ІТ-право. Особливості укладення договорів у правовому режимі Дія Сіті». Питання, які розглядатимуться під час заходу: — Що таке правовий режим Дія Сіті, його податкові переваги. — Альтернативна модель найму: гіг-контракти та трудові контракти. — Договір про нерозголошення та договір про утримання від вчинення конкурентних дій, який реально працює. Спікером заходу виступить: юристка в міжнародній ІТ-компанії, адвокатка Тетяна Федорів.

Комітет приймає та розглядає пропозиції щодо тематики та спікерів для заходів, які цікавлять колег. Ми працюємо в дружній обстановці, щиро вдячні всім нашим партнерам та завжди відкриті для тих колег, хто бажає виділити свій час та поділитися своїми знаннями.

28 лютого 2024 року Радою адвокатів Одеської області спільно з Комітетом по роботі з молодими адвокатами РАОО проведено захід «Вступ у професію адвоката»

Перед адвокатами виступила в. о. голови Ради адвокатів Одеської області **Олена Олександрівна Джабурія**.

Олена Олександрівна висвітлила основні проблемні питання, з якими стикаються молоді адвокати на початку своєї діяльності.

Було обговорено питання щорічного підвищення кваліфікації молодими адвокатами, нюанси оподаткування адвокатської діяльності, організаційні питання здійснення адвокатської діяльності, важливість дотримання етики адвоката та багато іншого.

Також на захід було запрошено голову Комітету захисту професійних прав та гарантій адвокатської діяльності РАОО **Семенова Вадима Івановича**.

Вадим Іванович поділився досвідом та рекомендаціями стосовно основних гарантій адвокатської діяльності, адвокатського запиту як основного інструменту отримання інформації та вимог до нього, процесуального статусу адвоката та способів захисту порушених прав та гарантій адвоката.

На засадах законності

22 грудня 2023 року в П'ятому Апеляційному адміністративному суді відбувся круглий стіл, присвячений темі «Забезпечення реалізації завдань адміністративного судочинства в умовах воєнного стану», який був організований сумісно з кафедрою адміністративного і фінансового права НУ ОЮА.

До участі в заході організатори запросили в. о. голови Ради адвокатів Одеської області **Олену Олександрівну Джабурію**.

Олена Олександрівна зазначила актуальність співпраці органів судової влади з адвокат-

ською спільнотою в контексті забезпечення конституційних прав громадян в умовах воєнного стану.

Інші спікери, які були присутні на заході, вказали на актуальність та важливість проведення таких заходів, які вдосконалюють систему забезпечення прав та свобод громадян України.

Рада адвокатів Одеської області висловлює вдячність організаторам за запрошення долучитися до заходу і підтримує ініціативу проведення таких заходів на постійній основі.

Кузня майбутніх правників

У Національному університеті «Одеська юридична академія» пройшли атестаційні державні іспити у майбутніх магістрів права 2024 року.

В рамках співробітництва факультету адвокатури та антикорупційної діяльності університету та Ради адвокатів Одеської області головою екзаменаційної комісії була призначена в. о. голови РАОО **Олена Олександрівна Джабурія**.

Після успішного складання атестаційного іспиту Олена Олександрівна привітала студентів та побажала кожному знайти своє призначення та потенціал у юридичній сфері.

Адвокатська спільнота області щиро бажає успіхів та професійних звершень майбутнім правникам!

12 квітня 2024 року Радою адвокатів Одеської області в онлайн та офлайн форматах було проведено семінар за участі адвоката Максима Геннадійовича КВАРАЦХЕЛІ

Тема заходу: «2024. Оподаткування адвокатської діяльності».

Його відкрила в. о. голови Ради адвокатів Одеської області, адвокат — **Олена Олександрівна ДЖАБУРІЯ**.

Матеріали семінару доступні за посиланням:
https://docs.google.com/presentation/d/1UedF15z_ZQr8znQkwwyzLNYf2_BniyAQ/edit?fbclid=IwAR1-xw7o2Y2ai0kqh7Na_bZ9DLwSgLQEG-suQIKAGm7pBEv-f4xfRh66vX4#slide=id.p1

29 квітня за ініціативи Ради адвокатів Одеської області та Комітету з питань податкового права Ради адвокатів Одеської області проведено засідання «круглого столу» з представниками Головного управління ДПС в Одеській області

Під час заходу учасники обговорили проблемні питання: обліку платників податків/єдиного внеску адвокатів, які здійснюють індивідуальну адвокатську діяльність (фізичних осіб, які проводять незалежну професійну діяльність); оподаткування доходів адвокатів, які здійснюють індивідуальну адвокатську діяльність (фізичних осіб, які проводять незалежну

професійну діяльність); оподаткування доходів/прибутків адвокатських бюро та адвокатських об'єднань (юридичних осіб на загальній або спрощеній системі оподаткування) тощо.

На завершення «круглого столу», присутні визначили напрямки подальшої взаємодії між податковою Одещиною та Радою адвокатів Одеської області.

ЄСВ на дивіденди в адвокатському об'єднанні (за підсумками семінару «2024. Оподаткування адвокатської діяльності»)

ЄСВ на дивіденди в АО. Питання-відповідь. За підсумками семінару «2024. Оподаткування адвокатської діяльності».

- ЄСВ на дивіденди в адвокатському об'єднанні?
- Так, є така судово-практика, але не Верховного Суду. Стисло про головний аргумент:

«Незалежна професійна діяльність включає адвокатську діяльність незалежно від організаційних форм її здійснення»

Юридична підстава такого тлумачення судом не вказана.

Джерело: 3 постанови Восьмого апеляційного адміністративного суду (м. Львів).

Постанови не скасовані, але відомості про їх касаційний перегляд не встановлені.

Нижче детальніше позиції суду у 3 різних справах за позовами різних учасників одного і того ж АО:

1) Учасник АО не мав би права брати участь у розподіленні дивідендів, не будучи діючим адвокатом та не будучи учасником-партнером адвокатського об'єднання. Дивіденди від діяльності адвокатського об'єднання (АО) є результатом діяльності АО, яке в свою чергу є різновидом незалежної професійної діяльності адвоката.

2) Незалежно від форми здійснення адвокатської діяльності, індивідуальної чи у формі адвокатського об'єднання, це не позбавляє обов'язку сплати єдиного внеску. Здійснення адвокатської діяльності в адвокатському об'єднанні та за наслідками цієї діяльності отримання дивідендів є підставою для визнання особою, яка здійснює незалежну професійну діяльність, платником єдиного соціального внеску.

Джерело:

1. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 07.05.2019 р. у справі № 0940/2323/18, <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81650387>. www.reyestr.court.gov.ua/Review/81650387.

По цій справі Верховним Судом відмовлено у відкритті касаційного провадження на підставі того, що судові рішення прийнято у справі незначної складності та передбачені п. 2 ч. 5 ст. 328 Кодексу адміністративного судочинства України виняткові обставини відсутні (див. ухвалу від 31.05.2019 р., <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82120230>).

2. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 07.05.2019 р. у справі № 300/574/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85121840>.

3. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 04.11.2019 р. у справі № 857/10346/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85385344>.

*Матеріал підготовлений 16.04.2024 р.
Головою Комітету з питань податкового права
Ради адвокатів Одеської області
Максимом КВАРАЦХЕЛІЯ*

ВАЖЛИВА інформація про вступ до складу членів Комітету за посиланням:

<https://unba.odessa.ua/do-uvagy-advokativ-rozpochynaye-aktyvnu-robotu-komitet-z-pytan-podatkovogo-prava-rady-advokativ-odeskoyi-oblasti/>

«АДВОКАТУРА — ЦЕ ВСЕ МОЄ ЖИТТЯ»

ІНТЕРВ'Ю З ВИКОНУЮЧОЮ ОБОВ'ЯЗКИ
ГОЛОВИ РАДИ АДВОКАТІВ
ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

**Оленою Олександрівною
ДЖАБУРІЄЮ**

— Олено Олександрівно, що найважливіше наразі в роботі Ради адвокатів Одеської області?

— Звичайно, 24 лютого 2022 року змінило повністю життя всіх українців, в тому числі й адвокатів. Ми одноставно прийняли рішення продовжувати працювати та зараз я можу сказати, що жодного дня не було, коли були зачинені двері Ради адвокатів Одеської області. Я дуже вдячна колегам, які залишилися.

Адвокатура розвивається. Кожен місяць ми приводимо до присяги 20—30 нових адвокатів. Нам потрібно, попри військовий стан, виконувати ті функції, які передбачені законодавством України.

Саме Рада адвокатів Одеської області забезпечує для більш ніж трьох з половиною тисяч адвокатів підвищення кваліфікації. Мова йде про заходи як офлайн, так і онлайн. І я дуже вдячна нашим адвокатам, які беруть участь в організації цих заходів. Зараз ми вже почали проводити форуми та конференції. Всі ці заходи, по-перше, дають можливість спілкуватися особисто, а по-друге, отримувати нові знання.

Хочу сказати, що за ініціативи членів Ради адвокатів Одеської області було створено адвокатський волонтерський центр, який і досі займається своєю діяльністю. Це допомога особам, які були переселені з сусідніх областей, це допомога малозабезпеченим верствам населення, це допомога адвокатам.

Ви знаєте що, деякі наші колеги були мобілізовані, деякі в перші дні війни пішли добровольцями на фронт. І наше завдання допомагати їм та членам їх сімей. На жаль, серед наших колег є загиблі. Ми дуже вдячні їм, адже вони віддали своє життя, щоб ми могли працювати.

Нашим завданням є надання допомоги адвокатам, які опинилися у складному становищі. Ми маємо адвокатів-пенсіонерів, які не працюють, але вони є нашими колегами та ми маємо їх підтримувати. Для цього в нас є спеціальний фонд.

Є багато адвокатів, які хворі, які прикуті до ліжка. До нас звертаються не лише адвокати, але і члени їхніх сімей. Але ми обмежені нормативними документами щодо надання адвокатам допомоги та саме волонтерський центр намагається їм допомагати.

По кожному з адвокатів суспільство судить про всю адвокатуру

— Як забезпечити зв'язок поколінь між метрами адвокатури та молодими адвокатами, які тільки приходять до адвокатури? Коли вони починають працювати, подекуди виникають дуже складні етичні питання, які починають вирішувати

в соцмережах. Можливо, вже час запроваджувати інститут наставництва та запрошувати наших ветеранів адвокатури для того, щоб вони допомагали молодим адвокатам розв'язувати етичні питання, можливо, правові питання?

— Цікаве й актуальне питання. Ще при житті Йосипа Львовича ми неодноразово з ним обговорювали, що інститут наставництва зараз відсутній і це дуже, дуже прикро. Коли ми видаємо свідоцтво нашим новим колегам, я кожен раз їм розповідаю, що двері Ради адвокатів Одеської області завжди відкриті, що вони можуть звернутися до членів ради з будь-яким питанням, проконсультуватися, отримати пораду.

При Раді адвокатів створений Комітет по роботі з молодими адвокатами. Є відділення для молодих адвокатів і при Національній асоціації адвокатів України.

Ми рекомендуємо молодими адвокатами розпочинати свій професійний шлях в адвокатських об'єднаннях. Але за статистикою 88 % молодих адвокатів обирають здійснення адвокатської діяльності індивідуально. І вони працюють на свій розсуд.

Щодо конфліктів, які виникають між адвокатами, теж з вами абсолютно згодна. Коли читаєш сторінки деяких наших колег, хочеться сказати, що волосся дибом стає.

У нас була проведена так звана реновація Комітету з правил адвокатської етики, який сьогодні очолює Нана Мезенівна Бакаянова. І ми намагаємося в рамках цього Комітету проводити різні заходи щодо врегулювання конфліктів між адвокатами.

За новими правилами до передання скарги адвоката на адвоката до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії ми обов'язково повинні розглянути скаргу на раді адвокатів та на засіданні ради зробити все можливе, щоб адвокатів примирити, тобто нівелювати конфлікт.

Хочу сказати, що ми зараз всі знаходимося у нервовому стані. Ця війна нас всіх перевернула. Адвокати стали нетолерантними, нетерплячими, зникла кудись внутрішня повага до своїх колег. Це дуже прикро, тому що по кожному з адвокатів суспільство судить про всю адвокатуру. І мені дуже не хотілося б, щоб по не дуже добрій поведінці наших колег судили про всю адвокатуру.

Моя порада така: навіть якщо порушують твої права, потрібно відповідати тільки з повагою. З підкресленою повагою. На грубість не потрібно відповідати грубістю.

— Ми поговорили про відносини адвокатів між собою. А як щодо взаємовідносин між адвокатурою та органами влади? Вивчаючи архівні матеріали, я знайшла цікавий документ. Це скарга адвоката,

яку він надіслав до окружної колегії адвокатів, де він скаржився, що один із судів висловився приблизно так: «Ваших захисників так багато, що коли почнеш їх вранці вішати, то надвечір всіх не встигнеш перевішати». Захисник просив перевірити слова цього судді та притягнути його до відповідальності. Чим закінчилася ця справа, я не знаю, а як щодо ставлення до адвокатури наразі?

— Взаємовідносини адвокатури й органів державної влади дуже різноманітні.

Я хочу підкреслити, що адвокатура є елементом громадського суспільства та частиною правосуддя, що визнають і правоохоронні, і судові органи.

Звичайно, є проблеми. Існує проблема ототожнення адвоката з клієнтом з боку правоохоронних органів. Коли адвокат захищає свого клієнта, формує правову позицію, з якою не погоджуються слідчі органи, починається наступ на конкретного адвоката, і ми на такі випадки реагуємо.

При Раді адвокатів Одеської області створений функціональний Комітет захисту професійних прав адвокатів та реалізації гарантій адвокатської діяльності. І якщо Комітетом виявляються випадки порушення прав і гарантій адвокатської діяльності, ми звертаємося до органів ДБР щодо скоєння кримінального правопорушення з боку представників правоохоронних органів.

На початку війни дуже гостро постало питання отримання перепусток для пересування адвокатів у комендантську годину. Одеська область дуже велика. При затриманні осіб необхідна присутність адвоката та іноді після закінчення слідчих дій адвокат не встигає до початку комендантської години. Щоб забезпечити безпеку і вільне пересування адвокатів, ми маємо взаємодіяти із військовою адміністрацією.

Ми взаємодіємо з іншими органами виконавчої влади. Це і міжрегіональні управління юстиції, і нотаріальна палата, прикордонна служба.

Я дуже добре пам'ятаю, як на початку війни й ми майже не мали світла і не були забезпечені альтернативним електроживленням, Комітетом по банківському праву було організовано дуже цікавий круглий стіл. Ми сиділи при свічах та обговорювали питання санкцій до юридичних осіб.

Ми взаємодіємо також із судовими органами. До нас звертаються самі судді та пропонують провести захід із підвищення кваліфікації для адвокатів, оскільки бачать потребу у наданні певної інформації.

Звичайно, бувають «перегиби» на місцях, бувають конфлікти. Але ми знаємо, що найкраще вирішення конфлікту має відбуватися мирним шляхом.

Адвокатура Одеси,
на мою думку, має власне обличчя

— Грунтуючись на вашому досвіді, на ваших спостереженнях, чи можете ви назвати найбільш сильні сторони одеської адвокатури?

— По-перше, я хотіла б сказати, що адвокатура Одеси, на мою думку, має власне обличчя. І це підтверджують наші колеги з різних областей України.

Це й незалежність, це знання своєї ціни, це завжди особлива думка по багатьох питаннях, це вміння притягнути до себе увагу інших колег.

Ще на початку створення адвокатури як окремого інституту в дев'яностих роках в установчому з'їзді брав участь Йосип Львович Бронз, і саме за його ініціативою було створено робочу групу з кодифікації та уніфікації правил поведінки адвокатів, і завдяки роботі цієї групи було розроблено перші Правила адвокатської етики. До робочої групи увійшли наші адвокати: Йосип Львович Бронз, Юрій Мойсейович Полонський і Володимир Григорович Маслов.

Саме за ініціативою одеських адвокатів на з'їзді у 2019 році Правила адвокатської етики було доповнено статтею щодо чесності та добросовісності адвоката. Я вважаю, що це є заслугою саме одеських адвокатів.

Щодо слабких сторін? Я їх не бачу.

— Олена Олександрівно, все ж таки адвокатура це бізнес або це служіння суспільне?

— Чесно кажучи, на це питання немає однозначної відповіді.

В першу чергу, це служіння. Якщо адвокат повністю не віддається своїй справі, своїй професії, інтересам свого клієнта, нічого доброго не буде.

Але адвокати працюють за гроші й це нормально. Вони мають власні родини, власні інтереси.

Дуже багато адвокатів особливо зараз, у період війни, працюють «pro bono». Ми надаємо для певних верств населення безоплатні юридичні консультації, ми надаємо правничу допомогу. Адвокатська діяльність не є підприємницькою діяльністю. Але якщо ця допомога дає дохід, то це добре, це адвокат — молодець.

З дитинства я була в атмосфері
музики і юриспруденції

— А як щодо вас? Як ви прийшли до адвокатури?

— Чесно кажучи, адвокатура — це все моє життя. Мій батько був суддею, а мати музикантом. Тому з дитинства я була в атмосфері музики і юриспруденції. Десь з десяти — одинадцяти років ми як доньки

у вихідні дні відвідували суд. Ми знали, що таке судова установа, що таке справи. Ми навіть тримали їх у руках. І в мене не було іншої думки, ким я хочу бути, завжди адвокатом.

Все моє життя пов'язане з адвокатурою. Я отримала свідоцтво в 1997 році й вже майже двадцять шість років працюю адвокатом і жодного дня не жалкувала.

— Чи можете ви пригадати найбільш цікаву справу, яка вас зачепила?

— Для мене кожна справа була цікавою. Справа, яка мене вразила? Мере вразив результат. Це був спір між подружжям про розподіл майна. Три або чотири роки ми судилися. Було багато експертиз. Перша інстанція, апеляційна інстанція, новий розгляд в першій інстанції.

Але через деякий час клієнти кудись зникли. І їх немає місяць, два, три, чотири. Потім лунає дзвінок:

— Можна до вас прийти?

— Так, будь ласка, куди ж ви пропали, у нас же справа?

Приходять обидва, а жінка вже вагітна. Таким чином закінчилась ця справа.

Тому я хочу сказати, що найкраще вирішення справи — це примирення сторін. Особливо якщо ці справи пов'язані з розподілом майна подружжя або встановленням місця проживання дитини. Всі ці справи повинні вирішуватися саме договірним шляхом. Це моя особиста думка і мій досвід це підтвердив.

— Як ви реагуєте на нахабних і нечемних клієнтів?

— Я намагаюся справлятися зі своїми емоціями та тримати себе у руках. Але я можу розповісти такий, на мою думку, курйозний випадок. Це було десь років десять тому у коридорах Приморського суду м. Одеси, де я чекала на судові засідання.

Чую, кличуть: «Ольго Олександрівно!»

Звичайно, я не відповідаю. Потім до мене підходять незнайомі люди та починають образливо до мене звертатись, навіть не образливо, а збентежено, чому я не відповідаю, чому їх не впізнаю.

Це дуже було цікаво, тому що я вже потім пояснила, що я не є Ольгою Олександрівною, що в мене є сестра-близнючка.

Але вони вважали, що це жарт. Тоді колеги, які мене знають, підійшли й підтвердили той факт, що я не Ольга Олександрівна. Ось так все закінчилось, скажімо так, миром.

Втім, такі випадки бувають дуже часто. До мене підходять незнайомі люди на вулиці та починають розпитувати свої історії, потім, коли я говорю, що я Олена Олександрівна, це дуже смішно і різна буває реакція у людей. Ось так з дитинства я опиняюся у таких курйозних ситуаціях.

Це дуже цікаво і новітньо спілкуватися з Chat GPT

— Наразі ми живемо в епоху нейромереж і я вирішила поцікавитись у Chat GPT, що він думає про адвокатів, на що він запитав в мене: «А чим адвокати краще Chat GPT?» Як би ви йому відповіли?

— Це дуже цікаво і новітньо спілкуватися з Chat GPT. Мені здається, що адвокат це не тільки особа, яка як робот пише, складає, подає документи. Адвокат є одночасно і захисником, і представником. Він є у деяких питаннях дипломатом, психологом. Не може штучний інтелект поки що зрозуміти психологічні нюанси, не може зрозуміти відтінки спілкування. Ми беремо всі нюанси, враховуємо при формуванні правової позиції дуже багато моментів, і поки що Chat GPT не зможе цього робити.

Я була викладачем Національного університету «Одеська юридична академія» й мене запрошують як представника ради адвокатів на лекції. І студенти мені розказували та давали документи, які готували за допомогою нейромережі. Нібито професійно, але не вистачає людяності та душі. Я не впевнена, що результати пошуку інформації саме за допомогою нейронної мережі будуть настільки ефективними.

— Які ви могли б надати поради адвокатам-початківцям?

— По-перше, не зупинятися і діяти. Адвокати завжди вчаться. Це наш обов'язок, а по-друге, наше законодавство настільки текуче, настільки часто змінюється, що ми не повинні зупинятися. Потрібно читати, потрібно вчитися, потрібно мати певний кругозір. Потрібно мати знання в різних галузях не тільки права, але і в області історії, міфології. Коли ми, адвокати, використовуємо саме ці знання, це дуже ефективно та свідчить про певний рівень адвоката і всієї адвокатури.

Всім молодим адвокатам я хочу побажати терпіння і толерантності, тому що на професійному шляху всіх адвокатів і початківців особливо будуть зустрічатися різні люди, будуть різні ситуації й потрібно сформулювати правильну модель реагування навіть на провокацію.

Я хочу побажати, щоб молоді адвокати ніколи не були ні об'єктами, ні суб'єктами звернення до дисциплінарних органів адвокатури.

Працуйте на благо ваших клієнтів, працюйте на благо суспільства, на благо України. Я хочу побажати всім просто миру, добробуту та успіхів.

Інтерв'ю провела член Комітету з правил адвокатської етики Ради адвокатів Одеської області Олександра ТІПРОВА

Презентуємо спеціальний проект «Віч-на-віч: розмови з правниками»

Шановні колеги!
Комітетом з правил адвокатської етики Ради адвокатів Одеської області була створена платформа для неформального спілкування з відомими адвокатами та правниками з метою

популяризації та підвищення престижу адвокатської професії.

Ми раді презентувати вам спеціальний проект «Віч-на-віч: розмови з правниками».

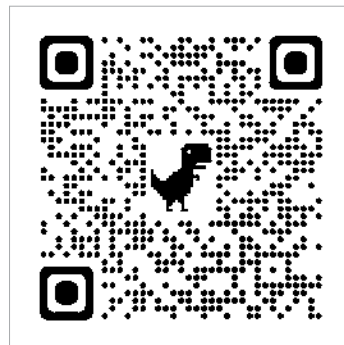
Поговорити про те, що хвилює та надихає, поділитися ідеями та досвідом, розкрити роль особистості у професії та вплив професії на формування особистості...

Все це ми пропонуємо здійснити вам разом із нашими героями на сторінках «Вісника одеської

адвокатури» та на YouTube-каналі Ради адвокатів Одеської області.

Наш перший випуск був присвячений розмові з виконуючою обов'язки голови Ради адвокатів Одеської області Оленою Олександрівною Джабурією.

Подивитись Інтерв'ю можна за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?feature=shared&v=8sZoanfnHGk> або за QR code

**Вийшла друком монографія
«ПРАВОВА АРГУМЕНТАЦІЯ ТА ЮРИДИЧНЕ ПИСЬМО
(практичні рекомендації юристам, як писати аргументовано, структуровано та простою мовою)»
(Одеса : Юридика, 2023. — 124 с.), за авторством
адвоката АО «АС», професора кафедри конституційного права НУ «ОЮА», д. ю. н., професора
Мар'яни АФНАСЬЄВОЇ**

Монографія є науково-популярним виданням прикладної спрямованості, результатом осмислення власного адвокатського й науково-педагогічного досвіду автора щодо здійснення правового аналізу та написання юридичних документів, зокрема процесуальних та аналітичних.

Видання покликане допомогти юристам, адвокатам, суддям та іншим фахівцям у галузі права розвинути вміння та навички з підготовки й написання юридичних документів аргументовано, структуровано, простою мовою з елементами текстуального й візуального дизайну.

Рекомендації засновані на кращих юридичних практиках країн англо-американської правової системи з адаптацією до вітчизняних правових реалій.

Структура видання спрямована на свідоме спрощення проблеми до того рівня, який, на думку автора, є зручним та достатнім для практичної роботи з юридичними документами як юристами початківцями, так і досвідченими фахівцями.

Книга має чотири розділи: (1) Правовий аналіз спірної ситуації (фактичних даних, доказів, ключових норм) (legal analysis); (2) Правова оцінка спірної ситуації, побудова лінії аргументації та контраргументації (legal reasoning); (3) Структурування результатів правового аналізу й оцінки і написання першої чернетки (legal writing); (4) Редагування тексту до отримання кінцевого юридичного документа з елементами юридичного дизайну (legal design). Застосування теоретичного матеріалу на практиці детально проілюстровано в книзі на прикладі наскрізної спірної ситуації та покроково визначено, які інструменти зможуть бути корисними для юриста.

Більше інформації про видання за посиланням в Instagram — @legal_argument

Благодійність і адвокати Одещини

ПриватБанк БО БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД АДВОКАТСЬКИЙ ВОЛОНТЕРСЬКИЙ ЦЕНТР

Благодійна допомога

- 1 Завантажте додаток Приват24 на pb.ua/apps
- 2 Увійдіть у додаток та натисніть
- 3 Відскануйте QR-код
- 4 Оберіть картку для оплати

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну змусило багатьох людей по всьому світу в додаток до основного роду занять приміряти на себе роботу волонтерів — цікаву, корисну, важку та подекуди небезпечну. Не залишились осторонь цього процесу й адвокати Одещини, які вже понад два роки невпинно допомагають не лише юридично на умовах pro bono тим, кому зараз найважче.

Як відомо, рішенням Ради адвокатів Одеської області від 1 березня 2022 року при Раді адвокатів Одеської області було утворено Адвокатський волонтерський центр, який існує і дотепер у складі 155 адвокатів. Розпочавши свою роботу з допомоги адвокатам, призваним до лав Збройних Сил України, центр поступово розширював свою діяльність, надаючи також підтримку ветеранам адвокатури, сім'ям з дітьми, внутрішньо переміщеним особам, лікарням та шпиталям, військовим частинам, мешканцям Миколаєва, які гостро потребували питної води, тощо.

На рахунку центру тисячі наданих безоплатних консультацій юридичного характеру, тисячі випадків надання безкоштовної первинної психологічної допомоги. Наші колеги-волонтери готували їжу для військових, плели маскувальні сітки, навчали наданню домедичної допомоги, здійснювали вогневу та тактичну підготовку адвокатів, їх помічників та стажистів, евакуюювали цивільних, забезпечували військових форменим одягом, амуніцією та транспортними засобами тощо. З нашими адвокатами пліч-о-пліч продовжують волонтерити їх клієнти, друзі, подружжя, батьки, діти...

З кожним днем як тим нашим волонтерам, які допомагають нам з-за кордону, так і тим, хто залишається в Україні, стає все важче займатися благодійністю: даються взнаки втоми, вигорання, блекаути, часто — загрози життю...

Тож в пошуках засобів збереження можливості продовжувати благодійну діяльність та розширення партнерських зв'язків командою з 10 активістів Адвокатського волонтерського центру за всебічної підтримки керівництва Ради адвокатів Одеської області було засновано Благодійну організацію «Благодійний фонд «Адвокатський волонтерський центр», датою реєстрації якої стало 18 грудня 2023 року. Фактично ж Фонд розпочав свою активну діяльність лише 8 лютого 2024 року, отримавши статус неприбуткової організації. Територіально Фонд розташований в приміщенні Ради адвокатів Одеської області й офісах окремих його засновників.

Очолила Наглядову раду Фонду (у складі адвокатів: **Гловюк Ірини Василівни**, **Грицика Віталія Івановича**, **Кадрової Оксани Олександрівни** та **Потапової Жанни Борисівни**) в. о. голови Ради адвокатів Одеської області **Джабурія Олена Олександрівна**.

Правління Фонду на чолі з секретарем Ради адвокатів Одеської області **Кармазіною Катериною Юрївною** представлено адвокатами **Дришлюк Оленою Павлівною**, **Муконіним Олександром Вікторовичем**, **Процик Марією Василівною** та **Семеновим Вадимом Івановичем**.

13 березня 2024 року між БО «БФ «Адвокатський волонтерський центр» та Радою адвокатів Одеської області було укладено строком на 5 років Меморандум про співпрацю, метою якого визначено організацію співпраці, консолідацію зусиль для вжиття комплексу заходів, спрямованих на надання правової та соціальної підтримки адвокатам, які служать у лавах ЗСУ та ТРО, внутрішньо переміщеним адвокатам та адвокатам, які з огляду на вік, стан здоров'я, сімейні

обставини та з інших поважних причин наразі не можуть заробляти на життя адвокатською діяльністю і разом зі своїми родинами опинилися у скрутних матеріальних умовах, проведення спільних розробок і досліджень, підготовку інформаційно-аналітичних матеріалів (науково-практичних коментарів та ін.) і пропозицій щодо удосконалення діючого законодавства, проведення спільних благодійних заходів тощо.

Для досягнення мети цього Меморандуму домовилися про співпрацю за такими напрямками:

1) спільний збір, акумуляція та витрачання благодійних пожертв, благодійної та/або гуманітарної допомоги;

2) створення належних умов для функціонування Адвокатського волонтерського центру при Раді адвокатів Одеської області та Благодійного фонду;

3) створення належних умов та надання ресурсів для отримання адвокатами, робоче місце яких обліковується у Раді адвокатів, адвокатами-ветеранами та членами їх родин, які опинилися у складних життєвих обставинах, благодійної допомоги, правової та соціальної підтримки;

4) створення можливостей для підвищення кваліфікації адвокатів, учасників та волонтерів благодійного фонду в Раді адвокатів;

5) організація спільних благодійних заходів (змагань, ігор, турнірів, конференцій, семінарів, круглих столів тощо), спрямованих на підтримку фізичного та психічного здоров'я, безпеку адвокатів і населення та на збір коштів для надання правової та соціальної підтримки особам, які служать у лавах ЗСУ та ТРО, внутрішньо переміщеним особам та іншим вразливим верствам населення та членам їх родин;

6) інші узгоджені напрями співпраці.

Так чим же спільно займаються Адвокатський волонтерський центр та БО «БФ «Адвокатський волонтерський центр» на сьогоднішній день?

Як і раніше, в пріоритеті діяльності залишаються ветерани адвокатури та адвокати, які потребують допомоги внаслідок війни. Ми продовжуємо в міру доволі скромних ресурсів закуповувати/отримувати від донорів, формувати та розвозити по домівках адвокатів Одещини продуктові набори, медикаменти, надавати фінансову допомогу. Ми продовжуємо надавати цивільному населенню безкоштовну юридичну допомогу та забезпечуємо доступ до безоплатної послуги сімейної медіації. Ми продовжуємо безоплатно надавати юридичну підтримку волонтерським ініціативам, громадським організаціям та благодійним фондам Одещини.

Та серцем нашої спільної благодійної діяльності продовжує залишатися проект «Artechka.life», народжений та реалізований за сприяння Адвокатського об'єднання «Юридичне бюро Сергеевих», «батьками»

якого є засновники Фонду — адвокати **Юрій Володимирович Сергеев** та **Олена Павлівна Дришлюк**.

Як і в перші дні повномасштабної війни, ми отримуємо велику кількість запитів від військових та медичних закладів щодо допомоги ліками. Та максимум наших зусиль і фінансових ресурсів ми продовжуємо скеровувати на формування індивідуальних військових аптечек та автомобільних військових аптечек для захисту життя наших захисників та захисниць, які ми складаємо відповідно до найкращих світових стандартів та з перевірених, переважно вітчизняного виробництва компонентів. На цей час нами вже передано військовим частинам (переважно на передовій) кілька тисяч індивідуальних аптечек. Також надаємо допомогу військовим підрозділам шляхом формування великих взводних комплектів медичної допомоги з мобільними ношами для евакуації поранених бійців.

Від самого початку наша благодійна діяльність чітко підпорядковується законодавству України: жодна отримана нами копійка, жоден сірник не залишаються непоміченими. З першого дня роботи стежимо за тим, щоб ми завжди могли чітко пояснити, кому, куди, скільки та навіть чому надали. Цю нашу порядність, економність, прискіпливість та ефективність у витрачання отриманих та наявних ресурсів гідно оцінили і наші партнери — благодійники:

— проєкт Європейського Союзу CONSENT, який реалізується громадською спілкою «Українська академія медіації» (на кілька мільйонів гривень було закуплено та передано для видачі багатодітним родинам, батькам-одинакам, особам з інвалідністю, внутрішньо переміщеним особам, родинам, члени яких захищають нашу Батьківщину у лавах Збройних Сил України, продукти, дитяче харчування, предмети дитячої гігієни та дитячий одяг, а також ліки та товари медичного призначення для лікарень і шпиталів);

— проєкт Acted за підтримки Міжнародної організації з міграції в рамках проєкту «Долучайся, взаємодій, створюй: активна молодь та місцева влада на захисті довкілля» (виділено гуманітарну допомогу для соціально не захищених верств населення у кількості 125 продуктових наборів);

— британська благодійна організація Surrey Stands with Ukraine (виділено генератори, передані для підтримки критичної інфраструктури, лікарень та дитячих закладів Одещини, пальне, медзасоби та кошти для забезпечення адвокатів-ветеранів життєво важливими препаратами);

— World Food Programme (виділено 40 тонн гуманітарних наборів для внутрішньо переміщених осіб та одеситів, які опинилися у складних життєвих обставинах).

Ми висловлюємо подяку нашим адвокатам, їх помічникам та стажистам, їх друзям, клієнтам та рідним, співробітницям секретаріату та бухгалтерії Ради адвокатів Одеської області за те, що продовжують брати участь у наших благодійних заходах, продовжують донатити, продовжують доставати звідусіль та купувати необхідні цивільним та військовим товари, продовжують доставляти допомогу з усього світу в різні географічні точки України і шукати партнерів та донорів, продовжують постійно щось робити для того, щоб адвокатська спільнота Одещини не зупиняла своєї благородної діяльності ані на мить.

Долучитися до спільноти команди волонтерів «Адвокатського волонтерського центру» у Telegram можна за посиланням: <https://t.me/+crSAbq6AZdFlZWVi>

Підтримати нашу благодійну ініціативу можна також шляхом здійснення переказу на рахунки БО «БФ «Адвокатський волонтерський центр».

Наші реквізити в ГРИВНІ:

Найменування отримувача: БО БФ АБЦ

Код отримувача: 45356593

Рахунок отримувача:

UA323052990000026005024921862

Назва банку: АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Наші реквізити в EURO:

Назва компанії / company Name: БО БФ АБЦ

IBAN Code: UA723052990000026006014916819

Назва банку / Name of the bank: JSC CB

«PRIVATBANK», 1D HRUSHEVSKOHO STR., KYIV, 01001, UKRAINE

SWIFT code банку / Bank SWIFT Code:

PBANUA2X

Адреса компанії / Company address: 65000,

УКРАЇНА, ОБЛ. ОДЕСЬКА, М. ОДЕСА,

ВУЛ. ЖУКОВСЬКОГО, Б. 14, КВ. 202.

Банк кореспондент/Correspondent bank
Рахунок у банку-кореспонденті / Account in the correspondent bank: 400886700401
SWIFT Code банку-кореспондента / SWIFT Code of the correspondent bank: COBADEFF
Банк-кореспондент / Correspondent bank: Commerzbank AG, Frankfurt am Main, Germany

Наші реквізити в USD:

Реквізити компанії / Company details

Назва компанії / company Name: БО БФ АБЦ

IBAN Code: UA813052990000026004004922912

Назва банку / Name of the bank: JSC CB

«PRIVATBANK», 1D HRUSHEVSKOHO STR., KYIV, 01001, UKRAINE

SWIFT code банку / Bank SWIFT Code:

PBANUA2X

Адреса компанії / Company address: 65000,

УКРАЇНА, ОБЛ. ОДЕСЬКА, М. ОДЕСА,

ВУЛ. ЖУКОВСЬКОГО, Б. 14, КВ. 202.

Банк кореспондент/Correspondent bank

Рахунок у банку-кореспонденті / Account in the correspondent bank: 001-1-000080

SWIFT Code банку-кореспондента / SWIFT Code of the correspondent bank: CHASUS33

Банк-кореспондент / Correspondent bank:

JP Morgan Chase Bank, New York, USA

Разом з Богом до Перемоги!

Голова Правління БО «Благодійний фонд «Адвокатський волонтерський центр», координаторка Адвокатського волонтерського Центру при Раді адвокатів Одеської області, Секретар Ради адвокатів Одеської області Катерина Юрївна КАРМАЗІНА

10 листопада 2023 року кафедрою організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» проведено щорічну Міжнародну науково-практичну конференцію «Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє»

Традиційний захід об'єднав понад 400 учасників — науковців, аспірантів, студентів, а також адвокатів, які у межах заходу підвищували кваліфікацію. У цьому році у конференції взяли участь адвокати з Румунії, Молдови, Марокко, Франції та Китаю.

Зі словами привітання виступили Голова Національної асоціації адвокатів **Лідія Ізовітова**, Голова Союзу адвокатів Молдови **Дорін Попеску**, Голова Ради адвокатів департаменту О-де-Сен (Париж, Франція) **Ізабель Клане ди Ламанит**, Голова Ради адвокатів міста Констанца (Румунія) **Каталін Филлисан**, Директор Координаційного центру з безоплатної правової допомоги **Олександр Баранов**, Директор Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Одеській області **Світлана Кліщина**, в. о. Голови Ради адвокатів Одеської області **Олена Джабурія**, проректор з навчальної роботи Національного університету «Одеська юридична академія», д. ю. н., професор **Галина Ульянова**.

На Пленарному засіданні виступили суддя Конституційного Суду України **Віктор Городовенко**,

заступник Голови НААУ **Валентин Гвоздій**, Директор ВША НААУ **Савва Кузьменко**, Голова ВКДКА **Сергій Вилков**, а також відомі науковці — **Лідія Москвич**, **Світлана Фурса**, **Оксана Хотинська-Нор**, **Марина Стефанчук**, **Тетяна Вільчик**, **Оксана Щербанюк**.

В рамках конференції пройшли читання з питань адвокатської етики, присвячені пам'яті Йосипа Бронза. Про мирне врегулювання спорів між адвокатами доповідала в. о. Голови Ради адвокатів Одеської області **Олена Джабурія**, про етику відносини адвоката з клієнтом — член ВКДКА **Ася Тарасова**. Зарубіжні колеги **Микаелла Перепелиця** (Молдова), **Халід Ель Фатугі** (Марокко), **Мадія Хулілі** (Франція) висвітлили правила адвокатської етики, які регулюють поведінку адвокатів в їхніх країнах.

Модерацію заходу здійснювала завідувач кафедри, д. ю. н., професор **Нана Бакаянова**.

Дякуємо за плідну співпрацю співорганізатору XIII Міжнародної науково-практичної конференції «Адвокатура: минуле, сучасність, майбутнє» — Раді адвокатів Одеської області! Дякуємо всім колегам за активну участь!

ЧИТАННЯ «ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ», присвячені пам'яті видатного адвоката Йосипа Бронза

О. О. Джабурія,

*адвокат, в. о. голови Ради адвокатів
Одеської області, доктор філософії*

МИРНЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ МІЖ АДВОКАТАМИ

Готуючись до конференції, я довгий час міркувала щодо вибору теми для виступу на Бронзовських читаннях. Постали запитання: яка тема є актуальною для адвокатів у контексті правил адвокатської етики; що турбує адвокатську спільноту в етичній сфері; з якими проблемними питаннями етичного характеру ми стикаємось у роботі Ради адвокатів Одеської області?

І так трапилось, що протягом останніх тижнів до мене неодноразово звертались колеги-адвокати щодо різних суперечливих ситуацій, в яких вони опинились під час здійснення адвокатської діяльності. І саме питання відносин адвокатів-колег найчастіше є предметом таких звернень, зокрема конфліктні ситуації, які виникають між ними (адвокатами).

Тема етичних принципів діяльності адвоката завжди була актуальною для Одеської адвокатури. Важливо зазначити, що представники одеської спільноти адвокатів були біля витоків розробки етичного кодексу адвоката. Саме Йосип Львович Бронз, видатний адвокат, велика постать української адвокатури, запропонував розроблення етичного кодексу для адвокатів в 1990 році на Установчому з'їзді Співки адвокатів України, зокрема його пропозиція стосувалась і врегулювання взаємовідносин між адвокатами-колегами. Тільки 16 червня 1995 року на засіданні правління Співки адвокатів України було створено робочу групу з розроблення Кодексу адвокатської етики. До складу вказаної групи, разом з Йосипом Львовичем Бронзом, входили одеські адвокати Юрій Мойсейович Полонський та Володимир Григорович Маслов.

Я можу зазначити, що під керівництвом Йосипа Львовича Бронза Рада адвокатів Одеської області завжди намагалася вирішувати конфлікти та уникати їх загострення. Звісно, велика заслуга в цьому належить саме Йосипу Львовичу.

Необхідно відзначити, що питання взаємовідносин між адвокатами є актуальними не тільки для одеської адвокатури, а й для всіх адвокатів України. Так, на засіданні РАУ 11—12 серпня було прийнято рішення «Про затвердження роз'яснення щодо застосування ст. 52 Правил адвокатської етики про мирне врегулювання конфлікту між адвокатами».

Для нас, як адвокатів, Правила професійної етики є основним документом, яким, на нашу думку, ми повинні керуватися не лише у процесі виконання адвокатських обов'язків, а й у повсякденному житті.

Стаття 12 Правил адвокатської етики встановлює основоположний принцип — принцип поваги до адвокатської професії, якого кожен з адвокатів має дотримуватись.

Всією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, яку він уособлює, її сутності та громадського призначення, сприяти збереженню та підвищенню поваги до неї в суспільстві. Цього принципу адвокат зобов'язаний дотримуватись у всіх сферах діяльності: професійній, громадській, публіцистичній та інших [1].

При здійсненні професійної діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватись загальноприйнятих норм ділового етикету, в тому числі щодо зовнішнього вигляду [1].

Про що йдеться?

Кожен представник адвокатури, адвокат, уособлює собою всю адвокатуру України. Тобто адвокат повинен дотримуватись цього принципу незалежно від ситуації. Адже, беручи до уваги суперечливу поведінку окремого адвоката, у суспільстві виникають негативні настрої стосовно інституту адвокатури в цілому.

Вказаний принцип прямо кореспондується з принципом чесності та добропорядної репутації. Це стосується як взаємовідносин адвоката з клієнтами, так і взаємовідносин між колегами адвокатами.

Особливу увагу у Правилах адвокатської етики присвячено саме відносинам між адвокатами (розділ 6).

Взагалі, конфлікти між адвокатами можна класифікувати на декілька видів:

- конфлікти між адвокатами, які виникли в процесі здійснення адвокатської діяльності безпосередньо на судовому слідстві, в залі суду та інше;
- конфлікти, які мають особистий характер та вже розповсюджуються на професійну діяльність;
- конфлікти, пов'язані з діяльністю адвокатів в органах адвокатського самоврядування.

Загальні етичні засади взаємин між адвокатами встановлюють, що відносини між адвокатами мають будуватися

на засадах взаємної поваги, дотримання професійних прав адвокатів та гарантій професійної діяльності, слідування принципам адвокатської діяльності, передбачених Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами адвокатської етики, рішеннями З'їзду, актами РАУ, НААУ [1].

Дуже часто ми стикаємось з проблемою, коли наші колеги-адвокати в гонитві за клієнтом, за формуванням у клієнта думки про високий рівень власного професіоналізму та відданості справі, за бажанням продемонструвати свій професійний рівень у тій чи іншій справі, відстояти порушені права довірителя забувають і нехтують Правилами адвокатської етики і, як наслідок, вдаються до особистісних нападів та образ щодо інших адвокатів. Зокрема це включає в себе суперечки під час судових засідань щодо компетентності колег, образи, адресовані опонентам, з застосуванням нецензурної лексики, безпідставні звинувачення і подібні прови.

Багато статей присвячено забороні ототожнення адвоката зі своїм клієнтом з боку влади, громадськості та правоохоронних органів, показуючи недопустимість таких випадків. Проте можна констатувати, що часто адвокати самі себе ототожнюють із своїм клієнтом. Намагаючись допомогти і відстоювати правову позицію, наші колеги-адвокати іноді переходять межу допустимого, звинувачуючи своїх колег-опонентів у порушенні принципу законності та правил адвокатської етики.

При розгляді скарг адвоката неодноразово були випадки, коли колеги, оцінюючи активну позицію контрагента, звинувачували його в використанні завідомо неправдивих документів, у формуванні хибної правової позиції, тактики та стратегії ведення справи, яка сформована та погоджена з клієнтом.

Ми стикаємося з випадками, коли один адвокат подає заяву про притягнення іншого адвоката до дисциплінарної відповідальності. Наприклад, у заяві адвокат вказує на використання своїм колегою доказів у кримінальному процесі, які, на його думку, є підробленими. Варто відзначити, що вирішення належності та допустимості доказів належить виключно суду, і цей судовий орган буде свій вирок на основі взаємних обвинувачень. Такий підхід є невірним, порушує закони та, на жаль, може мати ознаки зловживання правами.

Стаття 52 Правил адвокатської етики встановлює допустимі форми реагування адвоката на незаконні або неетичні дії іншого адвоката: звернення (заяви, скарги) до органів адвокатського самоврядування, в тому числі наділених дисциплінарними повноваженнями щодо адвокатів, а також використання інших форм захисту прав та законних інтересів особи, передбачених законодавством України [1].

Не допускається зловживання правом на звернення до органів адвокатського самоврядування, в тому числі наділених дисциплінарними повноваженнями, щодо ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката без достатніх підстав і використання зазначеного права як засобу тиску на адвоката [1].

У деяких випадках спроби примирення колег радою адвокатів не дають ніякого результату або навіть, навпаки, розпалюють конфлікт, на жаль.

Якщо розглядати конфлікти між адвокатами, які мають особистий характер, то такі питання виходять за межі адвокатської етики і стають частиною загальної етики, культури та навіть психології. Розуміючи, що адвокати — це в першу чергу люди з власними характерами, в рамках спілкування вони можуть стикатися з конфліктами між колегами та партнерами (наприклад, в адвокатських об'єднаннях). Ці конфлікти можуть виникати через розбіжності у поглядах та точках зору щодо керівництва, адміністративно-організаційної діяльності та з інших питань.

Дуже часто ми стикаємося з ситуаціями, коли конфлікт між адвокатами виникає з особистих розбіжностей, навіть з незначних питань і потім набуває значущих масштабів. На жаль, такі конфлікти можуть спричинити публічні висловлювання у соціальних мережах, образливі коментарі, необґрунтовані звинувачення, та навіть переходити на особисті атаки на членів сім'ї опонента. Також стало відомо про випадки, коли один з адвокатів, свідомо ігноруючи принципи адвокатської етики, або штучно створює судовий спір, або вступає до справи у ролі представника опонента свого колеги, хоча останній не є представником певної особи, а виступає стороною у справі. Такі дії є шкідливими для репутації адвокатів і спотворюють уявлення про нашу професію взагалі. Використання наших процесуальних можливостей як інструменту для вирішення конфліктів між колегами є недопустимим. Такі дії адвокатів порушують не лише основні етичні принципи нашої професії, а й загальнолюдські етичні стандарти.

З урахуванням вищезазначеного для Ради адвокатів Одеської області робота з примирення адвокатів була і залишається одним із найважливіших напрямків діяльності.

Так, 19 червня 2023 року на засіданні Ради адвокатів Одеської області було обрано Голову комітету з адвокатської етики — Нану Мезенівну Бакаянову, адвоката з 25-річним досвідом, завідувача кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професорку, заслуженого юриста України, авторку численних статей, зокрема присвячених темі адвокатської етики. Починаючи з червня 2023 року, комітет почав працювати за новими стандартами, а саме: регулярні засідання; обговорення проблемних питань; публікації в періодичному виданні Ради адвокатів Одеської області — «Вісник одеської адвокатури»; запровадження попередньої процедури мирного врегулювання конфлікту між адвокатами, наслідком якого є звернення одного з них (адвокатів) зі скаргою до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії регіону.

У підсумку хотілося б завершити мудрими, і в рамках цієї теми — найбільш влучними, словами нашого великого вчителя, Йосипа Львовича Бронза: *«Клієнти приходять та зникають, а колеги залишаються».*

Список використаної літератури

1. Правила адвокатської етики. Затверджені Звітним-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 року. URL:

//unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila_2019_5cb72d3191e0e.pdf2

Н. М. Бакаянова,

завідувач кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, адвокат, секретар дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області, голова Комітету з адвокатської етики Ради адвокатів Одеської області, заслужений юрист України

СИСТЕМА ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ ЗА ПРАВИЛАМИ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Адвокатська етика охоплює чимало питань дискусійного характеру: ці питання доволі часто обговорюються в адвокатському середовищі, а іноді навіть стають предметом того чи іншого наукового дослідження. Відомий вислів «скільки людей — стільки думок» означає й відмінності в уявленнях про етичні категорії. Тим не менше, спільне сприйняття певної поведінки як гідної, належної, високопрофесійної є необхідним. Ми маємо усвідомлювати значення єдності у підходах до визначення основних, фундаментальних положень у сфері адвокатської етики. Безспірними нормами мають бути ті, які визначені у Правилах адвокатської етики (далі — Правила) як основні принципи адвокатської етики.

Принципами у науці є керівні начала, наріжні камені, основоположні ідеї, які покладено у зміст всіх інших норм з метою регулювання певної сфери відносин. Фундаментальний характер норм-принципів обумовлює увагу до їх визначення. Принципи проникають у кожне положення Правил. Саме в них відображені найважливіші традиції адвокатури, які передаються з покоління в покоління для забезпечення дотримання адвокатами етичних норм при здійсненні професійної діяльності.

Клод Гельвецій стверджував, що знання принципів легко відшкодовує незнання деяких фактів. Отже розуміння основних принципів адвокатської етики дозволяє адвокату обрати вірний варіант поведінки у випадку, коли він не може точно визначити, що саме наказує окрема норма Правил адвокатської етики, а також тоді, коли нормативне регулювання конкретної ситуації в Правилах відсутнє.

Аналізуючи систему принципів адвокатської етики, закріплену в діючих Правилах, слід звернути увагу на:

1) відповідність назв принципів положенням національного та міжнародного законодавства у сфері організації та діяльності адвокатури;

2) зміст принципів з точки зору їх релевантності законодавчим вимогам до здійснення адвокатами професійної діяльності;

3) кількість закріплених принципів;

4) зв'язки принципів адвокатської етики між собою.

Слід нагадати, що II розділ Правил «Основні принципи адвокатської етики» визначає такі основоположні ідеї професійної етики адвокатів: 1) *незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності (ст. 6)*; 2) *дотримання законності (ст. 7)*; 3) *пріоритет інтересів клієнта (ст. 8)*; 4) *неприпустимість конфлікту інтересів (ст. 9)*; 5) *конфіденційність (ст. 10)*; 6) *компетентність та добросовісність (ст. 11)*; 7) *повага до адвокатської професії (ст. 12)*; 8) *чесність та добропорядна репутація (ст. 12-1)*; 9) *вимоги до рекламування адвокатської діяльності (ст. 13)*.

Отже ми маємо дев'ять самостійних за змістом норм, які закріплюють принципи адвокатської етики.

Водночас звернення до тексту Правил дозволяє стверджувати, що Правила передбачають й інші принципи адвокатської етики, які містяться поза межами розділу II.

Так, стаття 53 у розділі VI Правил визначає новий, не передбачений розділом II, *принцип взаємної поваги між адвокатами*, має назву «Окремі аспекти дотримання принципу взаємної поваги між адвокатами».

У розділі VII абзац 3 частини 1 статті 57 Правил встановлюється, що використання адвокатом соціальних мереж, інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет повинно відповідати

таким принципам: незалежності; професійності; відповідальності; чесності; стриманості та коректності; гідності; недопущення будь-яких проявів дискримінації; толерантності та терпимості; корпоративності та збереження довіри суспільства; конфіденційності. Зміст принципів, закріплених ст. 57, розкрито у ст. 58—60 Правил. Окрім незалежності та конфіденційності, всі перелічені принципи не передбачені розділом II Правил.

Таким чином, формально в нас є обґрунтовані підстави виокремити самостійну групу принципів адвокатської етики, окрім основних, що вимагає осмислення.

Виходячи з підходу, який наразі застосований Правилами, у стороннього читача виникають підстави стверджувати, що існують основні принципи адвокатської етики (ст. ст. 6—13) та неосновні принципи — ті, що стосуються використання адвокатом соціальних мереж (ст. 57—60) або виключно відносин між адвокатами (ст. 53). Виникає запитання, чи дійсно йдеться про різні принципи та чи відповідає така нормотворча техніка сучасним доктринальним підходам?

По-перше, варто зазначити, що Правила адвокатської етики врегульовують будь-яку поведінку адвоката, на яку розповсюджується їх дія. Не може бути різних етичних принципів, які закладено в основу регулювання такої поведінки, незалежно від того, якої сфери діяльності адвоката вона стосується. Одні й ті самі принципи, а саме ті, що визначені Правилами як основні принципи адвокатської етики, мають формувати всі інші норми Правил.

По-друге, природа принципів є такою, що всі ідеї, які відіграють ключову роль у певній діяльності, є основними положеннями — таким є визначення принципів у науці. Отже не варто говорити про основні принципи і просто принципи. З цієї точки зору обґрунтовано було б назвати розділ II «Принципи адвокатської етики», адже якщо принципи — основні ідеї, то термін «основні принципи», по суті, означає «основні основні ідеї».

По-третє, ідеї-принципи, на мій погляд, не можуть бути настільки численними, тим більше, що принципи, які зазначені у статтях 53 та 57 Правил, фактично стосуються змісту принципів, визначених як основні принципи адвокатської етики у розділі II Правил. Наприклад, чесність та гідність охоплюються принципом чесності та добропорядної репутації адвоката; корпоративності та збереження довіри суспільства, стриманості та коректності, взаємної поваги між адвокатами відповідають змісту ст. 12, тобто принципу поваги до адвокатської професії; професійності та відповідальності — компетентності і добросовісності, недопущення будь-яких проявів

дискримінації, толерантності та терпимості — ст. 7, яка описує принцип дотримання законності.

Щодо назв принципів, то в окремих нормах вони потребують більш коректного підходу.

Так, у юридичній літературі вже приверталась увага до дискусійності назви ст. 13 Правил, а саме — «Вимоги до рекламування адвокатської діяльності», виходячи з того, що вона не відповідає закладеному в Правилах адвокатської етики підходу до назв принципів адвокатської етики [1]. У зв'язку з цим постає питання про узгодження назви цієї статті з іншими, до прикладу, шляхом перейменування її на «Дотримання вимог до рекламування» або на іншу, релевантну основним ідеям, назву.

Ймовірно, удосконалення назви зазначеного принципу сприяло би попередженню дискусій щодо того, чи є вимоги до рекламування адвокатської діяльності одним з принципів адвокатської етики. На мій погляд, як би не була названа норма, вимоги до рекламування є складовою принципу поваги до професії адвоката. Вимогам до рекламування не притаманний характер та ознаки інших принципів як визначальних ідей, що пронизують всі інші норми Правил. За своїм змістом обмеження в частині реклами адвокатів є наслідком дій інших принципів — наприклад, дотримання законності, поваги до адвокатської професії.

Відштовхуючись від розділу II «Основні принципи адвокатської етики», нескладно виявити ще одне питання, що потребує вдосконалення, — усунення розбіжностей у застосуванні назв основних принципів в різних розділах Правил.

Так, назви принципів незалежності та свободи адвоката у здійсненні адвокатської діяльності та пріоритету інтересів клієнта зазнають змін у статті 43 «Дотримання принципів незалежності адвоката та пріоритетності інтересів клієнта у відносинах адвоката з судом». Так само стаття 48 Правил має назву: «Дотримання принципу незалежності та пріоритетності інтересів клієнта у відносинах адвоката з органами досудового розслідування, адміністративної юрисдикції та іншими державними органами та органами місцевого самоврядування». Такі вільні скорочення назви першого з указаних принципів та заміна терміна «пріоритет» на «пріоритетність» з точки зору нормативної техніки є необґрунтованими.

Крім того, стаття 17 Правил має назву «Дотримання принципів компетентності та добросовісності під час прийняття адвокатом доручення клієнта», а стаття 27 — «Дотримання принципу добросовісності під час виконання адвокатом доручення клієнта».

Проте один з основних принципів адвокатської етики називається «компетентність та добро-

совісність». Поняття «компетентність» і «добросовісність» є різними за змістом. Ми добре розуміємо, що можна мати високий кваліфікаційний рівень, проте не бути сумлінним і старанним при виконанні доручення. І навпаки, діяти добросовісно, ретельно, але все ж таки не мати необхідного для конкретної справи рівня професійної підготовки. Водночас, якщо Правила розглядають ці два поняття в межах *одного принципу*, встановленого ст. 11, з точки зору нормотворчості помилково в інших нормах називати лише частину назви принципу (як то у ст. 27) або посилались на компетентність та добросовісність як на окремі, самостійні принципи (ст. 17).

Слід зазначити, що звернення до структури Правил дозволяє визначити закладений в них підхід, відповідно до якого майже кожний розділ документу містить положення щодо дії кожного з принципів у відносинах з різними особами, у різних сферах діяльності адвоката та на різних стадіях виконання ведення справи. Проте при цьому спостерігається очевидна неспіврозмірність у посиланні на необхідність дотримання тих чи інших принципів.

Наприклад, у розділі III принцип дотримання законності фігурує у назвах статей 19 «Дотримання принципу законності під час прийняття доручення клієнта», 25 «Дотримання принципу законності під час виконання адвокатом доручення клієнта», а принципи пріоритету інтересів клієнта, поваги до професії адвоката або вимоги до рекламування взагалі не виокремлені як самостійні норми.

Можна запропонувати прибрати назви принципів з назв статей Правил, окрім безпосередньо розділу II, в якому визначається їх зміст. У всіх інших розділах принципи мають деталізуватися, розкриватися у нормах Правил, але без окреслення їх у назвах статей. Наприклад, у розділі III норма може мати назву «Прийняття доручення клієнта» та містити різні положення, які відображують вимоги, встановлені всіма, одним або більшістю принципів.

Такий підхід вартий уваги й в контексті дисциплінарної практики.

За моїм переконанням, неможливо притягувати особу до відповідальності за порушення принципу. Принцип — це основна ідея. Можна порушити норму, положення, яке ґрунтується на певній ідеї або ідеях. Ідею порушити неможливо, її можна лише не сприйняти. Тож, виходячи з правової доктрини, обґрунтовано карати за порушення етичних правил стосовно прийняття доручення, поведінки в суді, взаємовідносин з колегою, спілкування в мережі Інтернет і т. і., які сформульовані на підставі основоположних ідей адвокатської етики, її принципів, а не за порушення ідеї.

Обов'язок дотримання Правил, який адвокат покладає на себе під час проголошення присяги адвоката України та який повинен виконувати все свої професійне життя, не має, тим не менше, ставитись у залежність від наукових дискусій щодо ідеальності конструкції положень Правил. Принципи адвокатської етики діють у тісних зв'язках між собою, забезпечуючи результат — високий професіоналізм адвоката.

Йосип Львович Бронз нам часто нагадував: «Адвокатура створила такі правила поведінки і моралі, які не існують в жодній вільній професії. Якщо ми будемо дотримуватись цих правил, то будемо відповідати своєму високому призначенню» [2].

Водночас, враховуючи значення Правил, про яке говорив Йосип Львович, варто прагнути забезпечити чіткість, ясність, досконалість всіх формулювань. Посилення ролі Правил адвокатської етики в адвокатській діяльності вимагає усунення дискусійних і суперечливих за змістом норм, внесення до Правил покращень, необхідних для підвищення їх ефективності. Важливо, щоби такі зміни ґрунтувалися на реальних потребах адвокатської спільноти в закріпленні етичних правил поведінки, враховували проблеми здійснення адвокатської діяльності з метою їх вирішення.

Список використаної літератури

1. Фляжнікова Я. В. Правила адвокатської етики та юридична відповідальність за їх порушення : дис. ... доктора філос. / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2022. С. 114.

2. Бронз И. Л. Этические проблемы адвокатской деятельности: повторение уроков и задачи на будущее. *Вісник одеської адвокатури*. Спец. випуск: Адвокатська етика. 2019. С. 17.

АДВОКАТСЬКА ОСВІТА І МІЖНАРОДНА СПІВДРУЖНІСТЬ

Mihaela Perepelitsa, advocate, member of the Commission on Ethics and Discipline, trainer at the Center for Advanced Training of Advocates (Moldova)

PROFESSIONAL ETHIC OF THE LAWYER AND DISCIPLINARY SANCTIONS IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Maître Khalid EL Fataoui, avocat au Barreau de Marrakech,
Président directeur général de centre de affaires el fataoui Law firm, Marrakech (Maroc)

LA DEONTOLOGIE DES AVOCATS AU MAROC Презентація

Delignieres P., avocat au Barreau de Hauts-de-Seine,
Président de la Commission déontologie (France),

Khouili M., avocat au Barreau de Hauts-de-Seine,
Membre du Conseil de l'Ordre (France)

LA DEONTOLOGIE DES AVOCATS EN FRANCE Презентація

Міхаела Препеліца,

*член Комісії з етики та дисципліни Союзу адвокатів
Республіки Молдова*

ПИТАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ТА ДИСЦИПЛІНАРНІ СТЯГНЕННЯ В РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА

У Республіці Молдова адвокат при здійсненні своєї професії є незалежним і підпорядковується лише Закону про адвокатуру, прийнятому 19.07.2002 р., з останніми поправками від 21.01.2022 р., Статуту адвокатської професії від 29.01.2011 р., з останніми змінами від 27.05.2022 р. та Кодексу етики від 20.12.2002 р.

Етичний кодекс — правовий ненормативний акт, прийнятий професійним об'єднанням адвокатів. Нормативність цих положень випливає з якості регулювання того чи іншого типу суспільних відносин або моделей поведінки. Беззаперечною є позитивна дія моральної відповідальності, яка виникає у разі порушення не лише правової норми, а й норми моралі. В останньому випадку деонтологічні норми можуть

запобігти тим діям, яких не вдалося уникнути нормативними положеннями.

Деонтологічний кодекс затверджується вищим органом Ради адвокатів Республіки Молдова, а саме Конгресом адвокатів, для регулювання загальних принципів і правил адвокатської професії, мінімально необхідних і обов'язкових стандартів для її здійснення. Ці правила покликані підвищити рівень відповідальності адвокатів під час виконання своїх обов'язків і відповідно до Етичного кодексу ЄС їх прийняття має бути «вільною згодою» (Кодекс поведінки європейських адвокатів, прийнятий 28 жовтня 1988 року та пізніше змінений на сесійних пленарних засіданнях Ради адвокатів Європейського

Союзу (ССВЕ) 28 листопада 1998 року, 6 грудня 2002 року та 19 травня 2006 року). Порушення етичних правил підлягає дисциплінарним стягненням компетентного органу, а саме — Комісії з етики та дисципліни.

У Республіці Молдова більшість правил, передбачених Хартією основних принципів європейської адвокатської професії, були включені до Етичного кодексу для адвокатів Республіки Молдова.

Етичні норми тлумачаться на основі загальних принципів професії адвоката. Недотримання цих правил адвокатами є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності.

Так само однією з місій Комісії з етики та дисципліни Союзу адвокатів Республіки Молдова є захист честі та престижу професії. Так, Статут про адвокатуру Республіки Молдова встановлює, що діяння, вчинене адвокатом, яке завдає шкоди честі чи престижу професії або адвокатського колективу, є дисциплінарним проступком. Комісія з етики та дисципліни встановлює, які саме порушення були завдані правам і свободам клієнта в процесі надання правової допомоги (ст. 48). Тому що особлива роль адвоката в суспільстві, безсумнівно, полягає в захисті свого клієнта від зловживань держави чи фізичних та юридичних осіб.

Зокрема деонтологічні норми продовжують обов'язки адвоката, передбачені ст. 1260 Закону про адвокатуру від 19.07.2002 р. Вони створюють додаткові заборони та обмеження в діяльності адвоката. Адвокат має різноманітні стратегічні, тактичні та моральні засоби, які він може вільно використовувати в процесі захисту. Незастосування хоча б одного з них може бути підставою для порушення дисциплінарного провадження.

Таким чином, надаючи допомогу фізичним та юридичним особам у судах, органах та установах, адвокат зобов'язаний швидко та професійно підходити до кожної справи. Діяльність адвоката ґрунтується на довірі, яка набувається заслугами, здібностями, ставленням — створюється на шляху свідомого виконання професійного обов'язку.

У цьому сенсі кваліфікована правова допомога виражатиметься у шанобливому ставленні, високому професіоналізмі, залученості та коректному керівництві клієнта, зверненні до репутації, яка має бути основною якістю діяльності адвоката.

Для професійної оцінки та формування позиції адвокат зобов'язаний ретельно проаналізувати ситуацію, критично дослідити докази, документи та будь-який акт, звернутися до наукових чи нормативних джерел, звернутися до досвіду та практики колег.

Для підтримки рівня професіоналізму адвокат зобов'язаний періодично підвищувати свій рівень професійної підготовки.

Неправомірними засобами, які використовує адвокат при здійсненні професійної діяльності, можуть бути: безпричинна відсутність на проведенні кримінально-розшукових дій; підписання документів з попередньою датою, коли він фактично не був присутній на даній дії; пасивність, проявлена в ситуаціях, коли він мав обов'язок діяти; відсутність ставлення до протиправних дій інших учасників процесу; виявлення позиції, відмінної від позиції клієнта; розголошення інформації без згоди клієнта тощо.

Якщо клієнт пропонує використовувати засоби такого роду або ті, що позбавлені морального змісту, адвокат повинен відмовитися від надання правової допомоги.

Незалежність адвоката можна поставити під сумнів і з іншого боку. Коли адвокат заохочує клієнта продовжувати судовий процес, навіть якщо він усвідомлює, що його клієнт не виграє справу, а лише матиме зайві витрати фінансових ресурсів і часу, то адвокат переслідує особистий інтерес для отримання додаткового доходу або додаткового досвіду. Така поведінка адвоката може бути кваліфікована як недобросовісна.

Згода на ці дії тягне за собою відповідальність адвоката. Дані дії можуть бути кваліфіковані як грубі порушення Кодексу адвокатської етики та призводять до приниження професії, гідності та честі адвокатського колективу.

У судовій практиці Комісії є випадки застосування санкцій до адвокатів на вимогу судів або інших суб'єктів системи правосуддя (наприклад, прокуратури). Зазвичай це стосується: а) невинуватості в судовому засіданні або в процедурах, де участь адвоката була обов'язковою, б) умисне затягування розгляду деяких справ, які розглядаються судом.

Відповідно до положень Закону про адвокатуру, при здійсненні своєї професійної діяльності адвокат є незалежним і підпорядковується лише закону, статуту адвокатської діяльності та Кодексу адвокатської етики. Адвокат вільний у виборі своєї позиції і не зобов'язаний узгоджувати цю позицію ні з ким, крім клієнта (ст. 51 Закону № 1260/2002).

Однак незалежність адвоката від органів професії є відносною, припускаючи певні обмеження. До прикладу, адвокат зобов'язаний брати участь у засіданнях, скликаних Генеральною Асамблеєю, Конгресом. Адвокат також зобов'язаний сплачувати членські внески, встановлені для формування кошторису цих органів.

Деонтологічний кодекс передбачає як довіру та моральну цілісність як відносини між адвокатом та клієнтом, які ґрунтуються на чесності, порядності,

справедливості, коректності, щирості та конфіденційності, так і відповідальність адвоката та його поведінку поза здійсненням професії.

Поведінка адвоката поза межами здійснення професії може призвести до санкцій лише у виняткових випадках, коли правила поведінки та поведінка компрометують репутацію адвоката чи Спілки адвокатів, а також суспільну довіру до професії адвоката. Адвокат зобов'язаний утримуватися від нечесної поведінки у своїй професійній діяльності, в інших видах діяльності, навіть поза виконанням професійної діяльності. У практиці Комісії заявники подавали скарги на адвокатів за порушення правил поведінки в суспільстві (наприклад, відмова оплати рахунку у ресторані, лайка сусіда, розміщення фотографій неналежного змісту, одягнення мантії за межами суду тощо).

Що стосується професійної таємниці, Статут адвокатської професії передбачає, що адвокат зобов'язаний зберігати професійну таємницю щодо будь-якого аспекту довіреної йому справи.

Адвокат не може бути примушений ні за яких обставин і будь-якою особою розголошувати професійну таємницю. Адвокат не може бути звільнений від професійної таємниці ні його клієнтом, ні іншим органом чи особою. Однак випадки, коли адвоката притягують до кримінальної відповідальності, дисциплінарної відповідальності або коли виникає спір щодо узгоджених гонорарів для суворих потреб його захисту, виключаються (члени комісії також зобов'язані зберігати службову таємницю щодо фактів, які стали їм відомі під час виконання своїх функцій і обов'язків).

Розголошення професійної таємниці є серйозним дисциплінарним проступком.

Особиста реклама. Реклама адвоката має бути точною та правдивою за формою та змістом, з дотриманням професійної таємниці та інших основних принципів професії, не може містити оманливу або потенційно оманливу інформацію та не повинна впливати на імідж професії чи репутація своїх колег.

У Республіці Молдова адвокату дозволено рекламувати свою професійну діяльність, але лише у формі, регламентованій Спілкою адвокатів, маючи право надавати громадськості інформацію про свою діяльність. І ця реклама адвоката має бути правдивою, поважати професійну таємницю та здійснюватися з гідністю та виваженістю. Таким чином, адвокату забороняється використовувати засоби реклами в процедурах, не сумісних з гідністю професії.

Будь-які порівняльні чи схвальні згадки чи посилення на особу клієнтів заборонені. Недотримання правил реклами є серйозним дисциплінарним проступком.

Щодо стосунків адвоката з клієнтом, забезпечення стандартів довіри, адвокат повинен поважати таємницю та конфіденційність інформації, отриманої від клієнта, але також демонструвати ставлення, яке дає клієнту впевненість, що адвокат був лояльним до нього в той час, коли консультував і допомагав йому. Таким чином, адвокат має певні обов'язки, а саме: пояснити клієнту обставини справи, поточну ситуацію, можливий розвиток подій у майбутньому та можливі результати відповідно до конкретних обставин справи; інформувати клієнта про поточну ситуацію допомоги та представництва та оперативно реагувати на будь-які інформаційні запити від клієнта; здійснювати свою діяльність добросовісно, згідно з чесними звичаями, поважаючи інтереси клієнтів та вимоги чесної конкуренції; повідомляти клієнту інформацію, яку він має стосовно його справи, навіть якщо її повідомлення суперечило б його особистим інтересам. Порушення зазначених обов'язків є підставою для притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності.

Адвокат повинен бути дуже обережним, щоб його інтереси не стали важливішими за інтереси клієнта, утримуватися від дій, які можуть завдати шкоди клієнту, для задоволення своїх інтересів, брехати клієнту, ухилятися від повідомлення клієнту всієї необхідної інформації або робити інші речі, щоб віддати перевагу власним інтересам.

У практиці Комісії з питань етики та дисципліни непоодинокі випадки недобросовісних адвокатів, які неправомірно консультують клієнта, безпідставно затягують розгляд справи або без його згоди безпідставно завищують вимоги, на які посилається позивач у заявленому цивільному позові, щоб отримати більший гонорар, ніж той, який він отримав би, якби справу розглядали швидше.

Закон про адвокатуру забороняє адвокату діяти всупереч законним інтересам клієнта, займати правову позицію без узгодження з ним (крім випадків визнання клієнтом своєї провини), відмовлятися без поважних причин від захисту підозрюваного, обвинуваченого, підсудного або засудженого, перед якими він зобов'язаний.

Адвокат не має права надавати правову допомогу особі, якщо в даному випадку він надає або надавав правову допомогу особам, інтереси яких суперечать інтересам відповідної особи (ч. 2 ст. 54 Закону), або коли такий ризик реальний (п. 3.1 Кодексу етики). Аналогічна заборона передбачена ст. 67 абз. (5) пункту 3 Кримінально-процесуального кодексу. Закон «Про адвокатуру» також забороняє приймати до розгляду справу, у якій адвокат раніше брав участь як суддя, прокурор, орган кримінального розслідування, експерт, спеціаліст, перекладач чи свідок, або якщо

він перебуває в родинних чи пов'язаних з такими особами стосунках (ст. 54, абз. (2) букви b) і с)). Так само адвокат не прийме справу нового клієнта, якщо це загрожує порушенням конфіденційності, довіреної старим клієнтом, або невинувато сприйтиме новому клієнту. Адвокату не забороняється одночасне представництво двох осіб в одній справі, якщо немає суперечностей між інтересами клієнтів. Для цього Статут професії вимагає згоди всіх сторін (ст. 57, параграф 34). Під час надання допомоги чи представництва адвокат постійно консультуватиметься з кожним із клієнтів, якому надається допомога або чий інтерес представляється, щодо рішень, які необхідно прийняти, та визначальних причин їх ухвалення, щоб кожен клієнт міг прийняти власне рішення на основі повної інформації (ст. 57 п. (10) Статуту професії). Між клієнтами, яких спільно представляють, правило конфіденційності не застосовується (ст. 57 абзац (11) Статуту професії).

У практиці Комісії з питань етики та дисципліни Комісія встановила дисциплінарний проступок у діях адвоката у зв'язку з визначенням завищеного гонорару; у зв'язку зі стягненням збору за успіх до подання повістки та подання цивільної справи. Так само Комісія встановила дисциплінарний проступок при стягненні зборів у кримінальних справах.

Відповідно до ст. 56 абз. (1) Закону № 1260/2002 щодо адвокатури, порушення положень цього закону, інших нормативних актів, що регулюють діяльність адвоката, а також серйозне порушення правил Кодексу адвокатської етики є підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Відповідно до ст. 48 абз. (1), (5) Статуту адвокатури, захист честі та престижу професії, дотримання Закону, Статуту професії та обов'язкових рішень професійних органів покладається на Комісію з питань етики і дисципліни, це єдина дисциплінарна інстанція Спілки адвокатів.

* * *

Комітет з питань етики та дисципліни при Спілці адвокатів Республіки Молдова перевіряє дисциплінарні порушення адвокатів, зареєстрованих у Списку адвокатів, які мають право займатися професією адвоката. Дії, вчинені адвокатом, які порушують положення Закону, Статуту професії, Кодексу етики, обов'язкових рішень органів професії, які можуть завдати шкоди честі чи престижу професії чи колегії адвокатів, є дисциплінарним проступком, що тягне за собою відповідальність згідно із Законом.

Серйозним дисциплінарним проступком є порушення положень Закону та цього Статуту, які прямо передбачають таку кваліфікацію.

Відповідно до ст. 59 абз. 1 Статуту адвокатури адвокати несуть дисциплінарну відповідальність за дії, що порушують положення Закону, норми Кодексу адвокатської етики, цього Статуту та положень інших нормативних актів, що регулюють діяльність адвоката.

Відповідно до ст. 18 абз. 6 Статуту адвокатури стажист несе дисциплінарну відповідальність за дії, якими він порушив положення Закону, норми Кодексу адвокатської етики, норм цього Статуту та положень інших нормативних актів, що регулюють діяльність адвоката.

Відповідно до ст. 6 Закону про адвокатуру № 1260-XV від 19.07.2002 р., адвокати з інших держав можуть займатися адвокатською професією на території Республіки Молдова, якщо вони відповідають умовам, передбаченим законом, за винятком умови щодо наявності громадянства.

Адвокат з іншої держави може здійснювати професійну діяльність на території Республіки Молдова, якщо він засвідчує кваліфікацію адвоката в країні свого походження та зареєстрований у спеціальному реєстрі, який веде Рада Союзу адвокатів Республіки Молдова, далі — Союз адвокатів.

Адвокат з іншої держави не може представляти інтереси фізичних або юридичних осіб у судах та у відносинах з іншими органами державної влади, за винятком міжнародного комерційного арбітражу. Якщо цього вимагають інтереси клієнта, а також на його прохання адвокату з Республіки Молдова може допомогти адвокат з іншої держави.

Адвокат з іншої держави може працювати в адвокатському офісі або в асоційованому офісі адвокатів на контрактній основі.

Реєстр адвокатів з інших держав, які мають право займатися адвокатською діяльністю на території Республіки Молдова, опублікований на офіційному веб-сайті Союзу адвокатів.

Етичні правила застосовуватимуться до адвокатів і стажистів адвокатів з ліцензією, виданою Республікою Молдова, як на території Республіки Молдова, так і за кордоном щодо: (а) будь-яких професійних відносин між адвокатом або стажистом адвоката з Республіки Молдова з адвокатом з іншої країни; (б) професійної діяльності адвоката або стажиста адвоката з Республіки Молдова в іншій державі, незалежно від того, чи знаходиться адвокат там чи ні.

Взаємоповага між колегами з різних країн сприяє ефективному відправленню правосуддя, служить мирному вирішенню конфліктів і відповідає інтересам клієнтів. Діяльність адвоката в різних країнах буде демонструвати порядність, повагу до професії, дотримання ліберальної ролі професії.

Дисциплінарні стягнення відповідно до Закону про адвокатуру (ст. 57).

(1) Дисциплінарними стягненнями є:

- а) попередження;
- б) догана;

с) штраф від 1000 (52 євро) до 3000 лей (157 євро), який сплачується до бюджету Союзу адвокатів. Сплата штрафу здійснюється протягом 30 днів з дня винесення постанови про застосування дисциплінарного стягнення у вигляді штрафу;

д) призупинення діяльності адвоката (відповідно до статті 13 абз. (1) букви с) і d) застосовується рішенням Комісії з етики та дисципліни для притягнення до дисциплінарної відповідальності зі стягненням у вигляді відкликання ліцензії та призупинення діяльності до видання наказу Міністерства юстиції. Або Ліцензійна комісія видає Рішення про допуск до професійної діяльності адвоката особи, яка складала кваліфікаційний іспит, а Мін'юст видає ліцензію на здійснення адвокатської діяльності, Мін'юст також видає наказ про відкликання ліцензії на підставі Рішення Комісії з етики та дисципліни;

е) анулювання ліцензії на заняття адвокатською діяльністю (відповідно до частини 1 статті 25).

(11) Дисциплінарними стягненнями для стажиста є:

- а) попередження;
- б) догана;
- в) штраф від 500 до 1000 (52 євро) лей;
- г) призупинення професійного стажування на строк до 6 місяців;
- д) відсторонення від професійного стажування.

При застосуванні дисциплінарного стягнення враховуються тяжкість проступку, обставини його вчинення, діяльність і поведінка адвоката чи стажиста під час і після вчинення проступку.

При індивідуалізації дисциплінарного стягнення Комісія керується загальними засадами застосування дисциплінарного стягнення, встановленими положеннями ст. 57 абз. (2) у Законі про адвокатуру, а саме: при застосуванні дисциплінарного стягнення враховуються серйозність проступку, обставини, за яких його було вчинено, сприйнятливність, співпраця та спілкування з Комісією, відсутність попередніх дисциплінарних стягнень. Може бути зроблено висновок, що мета дисциплінарного стягнення буде досягнута застосуванням до адвокатів більш м'якого дисциплінарного стягнення, ніж передбачено законом. Наприклад, адвокат не буде позбавлений ліцензії, а повинен буде сплатити штраф. Під час дисциплінарного провадження адвокат повинен розумно співпрацювати з Комісією з етики та дисципліни для висловлення своєї позиції. Адвокат у рамках дисциплінарного провадження зобов'язаний проявляти раціональну,

свідому та відповідальну поведінку в процесі взаємодії з Комісією з питань етики та дисципліни з метою виявлення порушення, встановлення причинного зв'язку між діями та негативними наслідками, спричиненими клієнту, об'єктивних та суб'єктивних обставин, що сприяли його вчиненню, та вирішення питання щодо наявності інших виправдовуючих причин. Позицію можна аргументувати різними доказами: рівнем професійної підготовки, досвідом або ступенем участі у справі, що розглядається, зайнятістю адвоката в інших справах, діями з поганих намірів чи доброї волі, наявністю об'єктивних причин, що перешкоджали виконанню професійних зобов'язань (хвороба, відрадження, протиправні дії третіх осіб).

Відповідно до ст. 13 Закону про адвокатуру № 1260-XV від 19.07.2002 діяльність адвоката може бути призупинена.

(1) Діяльність адвоката призупиняється:

а) на підставі письмового звернення адвоката з моменту подання оригіналу ліцензії та адвокатського посвідчення з подальшим внесенням запису про цей факт протягом 3 робочих днів до Списку адвокатів, які мають право займатися адвокатською діяльністю;

б) у разі несумісності, протягом існування цієї умови;

с) протягом періоду дії заборони на виконання службових обов'язків, встановленої рішенням суду чи рішенням про застосування дисциплінарного стягнення, з дня, коли рішення суду залишається без права оскарження, або з дня оприлюднення рішення про застосування дисциплінарного стягнення на офіційному сайті Спілки адвокатів, рубрика «Останні акти СА»;

д) у період застосування запобіжного заходу у виді позбавлення волі;

е) у разі невиконання адвокатом розписів кошторису Спілки адвокатів, після закінчення 6 місяців від встановленого терміну, до повного погашення заборгованості;

ф) штраф від 1000 до 3000 лей, який сплачується до бюджету Спілки адвокатів;

г) після закінчення строку, передбаченого ст. 57 абз. (1) літ. с) до сплати штрафу. Сплата штрафу здійснюється протягом 30 днів з дня винесення постанови про застосування дисциплінарного стягнення у вигляді штрафу.

(2) У випадках, передбачених абз. (1) літ. б)-ф), ліцензія та посвідчення адвоката, діяльність якого припинено, надсилаються протягом 10 робочих днів до Ради Спілки адвокатів, де зберігаються протягом періоду зупинення діяльності адвоката.

Після вичерпання обставин, що стали підставою для призупинення адвокатської діяльності, адвокат подає до Спілки адвокатів заяву про внесення запису

про поновлення адвокатської діяльності з додатком документів, що підтверджують вичерпання обставини, що стали підставою для відсторонення.

Здійснення адвокатської діяльності в період відсторонення є тяжким дисциплінарним проступком.

Відповідно до ст. 25 абз. (1), (2) Закону про адвокатуру № 1260-XV від 19.07.2002 р.

(1) Ліцензія на заняття адвокатською діяльністю анулюється у разі:

а) вчинення дисциплінарного проступку шляхом невиконання договірних зобов'язань або порушення правил Кодексу адвокатської етики протягом одного року з моменту застосування дисциплінарного стягнення;

б) здійснення адвокатської діяльності після законного припинення адвокатської діяльності або ненадання адвокатом, діяльність якого припинено, Раді Співки адвокатів ліцензії та посвідчення у встановлений строк;

в) систематичного порушення адвокатом гарантованих державою умов надання правової допомоги;

г) повторної невмотивованої відмови у наданні гарантованої державою правової допомоги за зверненням територіальних відділень Національної ради з питань гарантованої державою правової допомоги;

д) виявлення обставин, що свідчать про неправомірність дій адвоката при отриманні ліцензії (шахрайство, пред'явлення підроблених документів тощо);

е) грубого одноразового порушення правил Кодексу адвокатської етики;

ж) залишення без скасування рішення про встановлення вини адвоката в умисному вчиненні злочину, який може посягати на гідність адвокатської професії;

з) втрати адвокатом громадянства Республіки Молдова після отримання ліцензії на заняття адвокатською діяльністю;

и) не зазначення в договорі про надання правової допомоги гонорару, стягненого з клієнта, або зазначення зменшених сум.

(2) У випадках, передбачених абз. (1) літ. а)–с), е)–г) та ж), ліцензія на заняття адвокатською діяльністю анулюється Міністерством юстиції на підставі рішення Комісії з етики та дисципліни, а у випадку, передбаченому абз. (1) літ. д), — за посадою. У випадку, передбаченому абз. (1) літ. з), ліцензія на заняття професією адвоката відкликається Міністерством юстиції за пропозицією Національної ради правової допомоги, гарантованої державою, за погодженням Комісії з етики та дисципліни.

Відповідно до ст. 28 Закону про адвокатуру № 1260-XV від 19.07.2002 на офіційному веб-сайті Співки адвокатів у рубриках «Список адвокатів» та «Останні акти СА» опубліковано перелік адвокатів,

які мають право здійснювати діяльність адвоката. Його копія надсилається до Міністерства юстиції. Список постійно оновлюється.

Хоча бувають ситуації, коли діяльність адвокатів призупиняється через призму законодавчої бази, або, що ще гірше, коли вилучається ліцензія на заняття адвокатською діяльністю, або адвокати з інших держав, не зареєстровані в спеціальному реєстрі, який веде Рада Союзу адвокатів Республіки Молдова, фактично здійснюють діяльність «адвоката» на території Республіки Молдова, ці протиправні дії належним чином не санкціоновані.

В кінцевому результаті незаконними діями фактично порушується право на захист клієнта та потерпілої сторони тощо, завдається неминуча шкода інтересам правосуддя, а також фізичним та юридичним особам, або будь-який акт, підписаний/не підписаний адвокатом породжує юридичні наслідки.

У ситуації, коли адвокат перебуває в одній із описаних ситуацій, до прикладу, він діє та надає правову допомогу, коли його ліцензію призупинено, або її (ліцензію) вилучено, але він продовжує займатися адвокатською професією, то процесуальні документи, складені за участю адвоката, мають «нульовий» характер.

Стаття 54-1 Кримінального кодексу «Незаконне заняття професією або діяльністю»

Заняття професією чи діяльністю, відмінною від підприємницької діяльності, без ліцензії чи іншого дозволу, якщо законом передбачена обов'язковість його наявності, — тягне за собою накладення штрафу на фізичну особу від 30 до 48 умовних одиниць або неоплачуваних громадських робіт від 40 до 60 годин, із накладенням штрафу на відповідальну особу від 48 до 72 умовних одиниць, із накладенням на юридичну особу штрафу від 120 до 180 умовних одиниць з позбавленням у всіх випадках права на здійснення певної діяльності на строк від 6 місяців до року.

У Кримінальному кодексі Республіки Молдова відсутня стаття «Заняття адвокатською діяльністю особою, у якій вилучено ліцензію на заняття адвокатською діяльністю, якщо ці дії були вчинені в рамках кримінальних справ щодо розслідування легких, менш тяжких або тяжких злочинів» або «Здійснення адвокатської діяльності особою, у якій вилучено свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, якщо ці дії вчинені в рамках кримінальних справ про розслідування особливо тяжких злочинів та особливо тяжкі злочини» або «Дії, передбачені абз. (3) і (4), якщо вони призвели до незаконного позбавлення особи волі або до визнання недійсними процесуальних документів у кримінальних справах про розслідування тяжких, менш тяжких і особливо тяжких злочинів».

Майстер Халід Ель Фатуї,
*адвокат Марракеської колегії адвокатів,
президент генеральний директор
бізнес-центру Ель Фатуї
Адвокатська фірма, Марракеш (Марокко)*

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА У МАРОККО

Адвокатська практика в Марокко підпорядковується чіткій нормативній базі, яка врегульовує цю юридичну професію. Ця база закріплена в концепції Асоціації адвокатів (l'Ordre des Avocats), яка є постійною та обов'язковою організацією адвокатів, які практикують поруч з Апеляційним або Касаційним судом. Асоціація адвокатів є невід'ємною частиною судової системи та тісно пов'язана з державною службою, маючи статус юридичної особи та користуючись значною незалежністю та автономією.

Рада Асоціації адвокатів наділена адміністративними та значними дисциплінарними повноваженнями. Її головна роль полягає у вирішенні питань, пов'язаних із адвокатською практикою, та забезпеченні дотримання адвокатами своїх обов'язків, захищаючи їх права у той саме час. Рада Асоціації адвокатів має широкі регулятивні, адміністративні, дисциплінарні та фінансові повноваження.

З цих повноважень найпомітнішими повноваженнями Ради Асоціації адвокатів є дисциплінарні. Вони є, мабуть, найбільш очевидною рисою повноважень Асоціації адвокатів. Вони призначені забезпечувати захист громадян і «користувачів» адвокатських послуг від етичних або професійних помилок з боку адвокатів та підтримувати основну чесноту незалежності в рамках адвокатської професії.

Складаючи присягу, адвокати зобов'язуються дотримуватися ряду етичних правил під пильним наглядом батон'єра та Ради Асоціації адвокатів. Адвокати повинні дотримуватися як професійних правил, так і етичного кодексу відповідної асоціації адвокатів. Вони зобов'язані дотримуватися не тільки існуючих законів, як будь-який інший громадянин, але також суворо дотримуватися правил своєї професії. Крім того, очікується, що адвокати

поводитимуться з гідністю, по совісті, незалежно, чесно та гуманно. Вони повинні здійснювати адвокатську діяльність з честю, лояльно, делікатно, помірковано, ввічливо, безкорисливо та з товаришським ставленням (дотримання цих засад є обов'язком для адвоката).

Невиконання будь-якого з цих обов'язків може призвести до дисциплінарної відповідальності, ініційованої Радою Асоціації адвокатів, яка має повноваження накладати дисциплінарні стягнення на адвокатів, які порушують свої обов'язки. Ці принципи, якими керується адвокатська професія, забезпечують її довговічність у часі та просторі та є основою професійної етики.

Сьогодні адвокати стикаються зі ще більшими вимогами з боку більш вимогливої клієнтури, і, таким чином, вони повинні демонструвати підвищений рівень строгості у своїй діяльності. Сила, необхідна для виконання їхньої професії, черпається з їх компетентності, чесності та дотримання етичних принципів. Недотримання цих стандартів може призвести до дисциплінарного провадження щодо адвокатів, ініційованого Асоціацією адвокатів відповідної адвокатури.

Перш ніж заглибитися в роль адвокатів, президента колегії адвокатів, державного прокурора та надати поради в дисциплінарній процедурі, ми спочатку спробуємо охарактеризувати природу дисциплінарного стягнення в порівнянні з публічним позовом і цивільним позовом.

I. Правова природа дисциплінарного стягнення в юридичній професії.

Дисциплінарні дії, які вчиняються Радою адвокатів, принципово відрізняється від публічного та цивільного позову, проте мають споріднений характер.

А. Відмінність від публічних дій. Публічні дії вчиняються прокурором, суддями або самим потерпілим, тоді як дисциплінарні заходи ініціюються президентом колегії адвокатів. Саме він приймає скарги і визначає правильний план дій. Лише генеральний прокурор має повноваження оскаржувати рішення президента адвокатури, неявно чи явно, після повідомлення про рішення. Крім того, дисциплінарне стягнення ніколи не ініціюється самими членами Ради.

Хоча потерпілий від неправомірної поведінки адвоката, яка завдала шкоди, справді може подати скаргу до батонье, це не є автоматичним ініціюванням дисциплінарного стягнення, на відміну від публічного права. Дисциплінарне провадження ініціює президент адвокатури, а не потерпілий. Крім того, існує суттєва різниця, коли йдеться про припис дисциплінарного стягнення, який відрізняється від публічного.

Цілі обох процедур також принципово різні. Публічна дія спрямована на застосування стягнень, передбачених Кримінальним кодексом, тоді як дисциплінарна — спрямована на застосування одного з дисциплінарних стягнень, зазначених у статті 62 Закону № 28.08 від 20 жовтня 2008 року.

Б. Відмінність від цивільного позову. Достатньо зауважити, що цивільний позов спрямований на відшкодування збитків. Це не стосується дисциплінарних стягнень.

В. Самостійний характер дисциплінарного стягнення. Дисциплінарне стягнення є незалежною юридичною процедурою, що відрізняється як від публічного, так і від цивільного позову та має власний перелік правил, викладених у Законі № 28.08 і внутрішніх положеннях об'єднання адвокатів. Ці правила стосуються громадського порядку.

Підсумок. Етика адвокатів у Марокко регулюється «Кодексом етики для адвокатів», який ухвалила Національна рада Асоціації адвокатів в Марокко (CNOA). Цей кодекс містить етичні принципи та правила, яких зобов'язані дотримуватися адвокати в Марокко. Ось деякі з ключових положень щодо етики адвокатів:

1. Професійна таємниця: адвокати зобов'язані зберігати професійну таємницю. Вони не повинні розголошувати конфіденційну інформацію своїх клієнтів, за винятком випадків, коли це передбачено законом, або за наявності прямої згоди клієнта.

2. Незалежність: адвокати повинні займатися своєю професією незалежно і віддано. Вони повинні захищати інтереси своїх клієнтів без зовнішнього тиску.

3. Лояльність до клієнта: адвокати повинні діяти в інтересах клієнта з компетентністю, старанністю та лояльністю. Вони повинні працювати задля захисту прав своїх клієнтів у повній мірі.

4. Чесність: від адвокатів очікується демонстрація порядності та чесності у всіх професійних діях.

5. Конфлікт інтересів: адвокати повинні уникати конфлікту інтересів між своїми клієнтами. Вони не можуть представляти двох клієнтів з протилежними інтересами без інформованої згоди всіх залучених сторін.

6. Гонорари та виставлення рахунків: гонорари адвокатів мають бути розумними та пропорційними характеру та складності справи. Вони повинні бути прозоро узгоджені з клієнтом.

7. Постійна освіта: адвокати повинні брати участь у постійному професійному розвитку, щоб підтримувати свої навички в актуальному стані.

8. Дотримання законів і нормативних актів: адвокати повинні дотримуватись чинних законів і нормативних актів і діяти таким чином, щоб зберегти цілісність судової системи.

9. Повага до гідності професії: адвокати повинні поважати гідність адвокатської професії та утримуватися від такої поведінки, що завдає шкоди репутації професії.

Важливо відзначити, що Кодекс етики для адвокатів Марокко є обов'язковим, і адвокати, які порушують ці правила, можуть бути притягнуті до дисциплінарної відповідальності. Етичні правила необхідні для забезпечення цілісності та довіри до правової системи Марокко та захисту інтересів клієнтів.

ДЕЩО ЦІКАВЕ ПРО МАРОККО

* У марокканському місті Фес розташований найстаріший у світі університет, заснований і відкритий ще 859 року.

* Найвища у світі релігійна споруда — мінарет мечеті Хасана Другого, що височіє на двісті метрів. Вона розташована в марокканському місті Касабланка.

* Марокко — світовий лідер з виробництва фініків. У найбільш родючих куточках цієї країни одна фінікова пальма приносить близько п'ятдесяти кілограмів фініків щорічно.

Паскаль Делінєр,
*Президент комісії з адвокатської
етики регіону От де Сен*

Мадіха Хулі,
*член Ради адвокатів регіону
От де Сен*

BARREAU DES HAUTS-DE-SEINE ЕТИКА АДВОКАТІВ

ПРИСЯГА ТА ОБОВ'ЯЗКИ АДВОКАТА

Адвокати підпорядковуються правилам професійної етики адвоката.

1.1. Застосовні нормативні акти

- Loi № 71-1130 від 31 грудня 1971 року щодо реформи деяких судових та юридичних професій, а також Декрет № 91-1197 від 27 листопада 1991 року, який регулює професію адвоката.
- Декрет № 2005-790 від 12.07.05 року щодо правил професійної етики адвоката, скасований Декретом № 2023-552 від 30.06.2023 року, що стосується кодексу етики адвокатів.
- Національні правила адвокатської етики.
- Внутрішній регламент Barreau des Hauts-de-Seine (нова редакція — жовтень 2022).
- Кодекс етики європейських адвокатів (змінено Рішенням нормативного характеру № 2007-001, прийнятим AG CNB від 28 квітня 2007, JO від 11 серпня 2007).

1.2. Присяга та 17 основних принципів

- Адвокат складає присягу: «Я присягаюся як адвокат виконувати свої обов'язки з гідністю, совістю, незалежністю, честю та людяністю».

- «Адвокат також повинен поважати принципи честі, лояльності, безкорисливості, братерства, делікатності, поміркованості та ввічливості» (ст. 3 Декрету № 2023-552 від 30.06.2023 року).

- Ці принципи мають широку сферу застосування, оскільки ними «керуються адвокати при будь-яких обставинах» (ст. 1 Декрету № 2023-552 від 30.06.2023 року, що стосується кодексу етики адвокатів).

- Адвокат не може займатися додатковою діяльністю, яка суперечить правилам професійної етики, щодо цього встановлені вимоги до несумісності (стаття 111 Декрету від 27.11.1991 року та статті 21—35 Декрету від 30.06.2023 року).

а. Принципи щодо клієнта

- Адвокат «розвиває» відносини довіри зі своїми клієнтами. Він (адвокат) демонструє компетентність, відданість, старанність і розсудливість щодо своїх клієнтів.
- Адвокат також зобов'язаний надавати консультації своєму клієнту.
- Адвокати є довіреними особами своїх клієнтів. На них (адвокатів) поширюється професійна таємниця (ст. 4 Декрету від 30.06.2023 року).

- Адвокат може зіткнутися з конфліктом інтересів. Саме тому стаття 7 Декрету від 30.06.2023 року враховує цю можливість (випадок) з метою захисту інтересів клієнта. Так, адвокати не можуть виступати захисниками більш ніж одного клієнта, окрім як за згодою сторін.

- Адвокати можуть відмовитися від ведення справи, якщо вони є некомпетентними для цього або з моральних міркувань, щоб забезпечити захист інтересів своїх клієнтів якнайкраще.

- Відповідно до цих принципів, адвокат може понести професійну відповідальність, якщо він допустить прострочення, не виконає певні дії або не перевірить отриману інформацію тощо.

б. Принципи по відношенню до протилежної сторони та колег-адвокатів

- Адвокат зобов'язаний ставитися до своїх колег з почуттям взаємоповаги, ввічливості, відданості, старанності та делікатності (статті 16—20 Декрету від 30.06.2023 року).

- Адвокати зобов'язуються поважати основоположні принципи судочинства. Стаття 16 Декрету від 30.06.2023 року: «адвокат зобов'язаний дотримуватися вимог справедливого судового розгляду. Він (адвокат) повинен поводитися лояльно щодо

протилежної сторони. Він повинен поважати права захисту та принцип змагальності».

- Крім того, адвокати повинні бути старанними при пошуку мирного врегулювання спору. Наприклад, вони (адвокати) повинні порадити супротивнику звернутися до адвоката, якщо він такого не має.

- Крім того, адвокат повинен бути старанним, приймаючи справу від колеги-адвоката. Останній не може захищати інтереси клієнта проти попередника. Він (адвокат) повинен спонукати клієнта сплати гонорар, який він заборгував попередньому адвокату. Останній, у свою чергу, повинен передати йому справу.

с. Принципи під час процедури

У спілкуванні з суддями адвокати зобов'язані дотримуватися принципів ввічливості, гідності, незалежності, поваги, моральності та старанності.

Також адвокат повинен дотримуватися таємниці слідства. Адвокат не може передавати будь-яку інформацію, що складає кримінальну справу, крім як з метою здійснення захисту прав (ст. 5 Декрету від 30.06.2023 року). Передача матеріалів, документів та інформації, що стосуються справи, регулюється статтею 114 Кримінального процесуального кодексу.

ПРОФЕСІЙНА ТАЄМНИЦЯ

2.1. Загальні принципи

Професійна (адвокатська) таємниця — один із ключових елементів діяльності адвоката (ст. 2.1 Внутрішнього регламенту професії адвоката):

- Адвокат є важливою/необхідною довіреною особою свого клієнта.

- Професійна таємниця адвоката є питанням публічного порядку. Вона є загальною, абсолютною та необмеженою у часі. Порушення професійної таємниці є кримінальним злочином і порушенням професійної етики, що тягне за собою дисциплінарну відповідальність. Професійна таємниця покликана забезпечити захист довірчих відносин між адвокатом та його клієнтом. Вона (таємниця) повинна бути захищена по відношенню до органів влади, в офісі і вдома в адвоката і в будинку клієнта. Професійну таємницю слід відрізнити від конфіденційності спілкування (клієнта) з адвокатом.

2.2. Сфера поширення професійної таємниці

Професійна таємниця поширюється на:

- Les consultations adressées par un avocat à son client ou qui lui sont destinées.

- Листування між адвокатом та клієнтом.
- Листування між адвокатом та його колегами (за винятком листування з грифом «службово»).

- Протоколи інтерв'ю.
- Всі документи, якими обмінюються в процесі професійної діяльності адвоката.

- Незалежно від використовуваного носія (інформації), матеріального чи нематеріального.

- Незалежно від предмета (юридична консультація чи захист). Такий обов'язок поширюється також на співробітників юридичних фірм.

2.3. Режим

- Адвокат не може бути звільнений від обов'язку таємниці своїм клієнтом.

- Професійна таємниця стосується лише адвоката, а не клієнта. Клієнт може пред'явити в суді консультації або листування, якими він обмінювався, без необхідності отримувати на це згоду адвоката.

- Порушення таємниці:

Адвокатом:

— для власного захисту (стаття 2.1 RIN): до прикладу, в контексті посилання на його страхування

професійної відповідальності або з питань, пов'язаних з оцінкою гонорару;

— у певних випадках, передбачених законом: наприклад, у разі проведення публічних або приватних тендерів та укладання публічних контрактів, згадування імен клієнтів за їхньої попередньої згоди

(ст. 2.2 RIN) / податкових зобов'язань / повідомлення про підозру — боротьба з відмивання грошей.

Проти адвоката:

— наприклад, інформація, що захищається, може встановити можливу причетність адвоката до кримінального правопорушення.

КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ ЛИСТУВАННЯ МІЖ АДВОКАТАМИ

• Листування/кореспонденція між адвокатами, якими вони обмінюються у професійній діяльності, є конфіденційними.

• Це стосується всього листування між адвокатами, як усного, так і письмового, незалежно від носія (паперового, факсимільного, електронного тощо).

• Конфіденційність поширюється на всі документи, які є предметом відповідного листування між адвокатами. Не слід розмежовувати лист, на який поширюється конфіденційність, та документи, що додаються до нього.

• Конфіденційність листування між адвокатами охороняється професійною таємницею, яка забороняє будь-яке розголошення третім особам або клієнтам. Допускаються лише усна інформація або протоколи.

• Конфіденційність може бути примусово забезпечена проти клієнта. За жодних обставин клієнт не може просити свого адвоката розкрити кореспонденцію, якою він обмінювався з адвокатом-супротивником під час судового розгляду.

• Відсутність повноважень у президента адвокатури. За жодних обставин президент адвокатської палати не може скасувати конфіденційність листування між адвокатами.

• Зняття конфіденційності:

— винятки, притаманні професійній таємниці (захист адвоката та випадки, передбачені та дозволені законом);

— кореспонденція з грифом «офіційна» — для того, щоб отримати гриф «офіційна», кореспонденція повинна відповідати 2 сукупним умовам (ст. 3.2 RIN):

а) прирівнюватись до процесуального документа;

б) не повинна посилатися на будь-які попередні конфіденційні записи, заяви або інформацію і повинна відповідати основним принципам професії.

• Закриття провадження у справі. Листування між адвокатами, яке розглядається в суді, може бути лише виключене з провадження.

• Порушення професійної таємниці. Адвокат, який передає листування з колегою третій особі, своєму клієнту або в суд, вчиняє злочин порушення професійної таємниці і несе кримінальну відповідальність, навіть якщо зміст листа міг би дати підстави для офіційного листа.

• Порушення професійної таємниці. Адвокат, який передає кореспонденцію, що є конфіденційною, порушує принципи братерства та лояльності, а також серйозно порушує честь, чесність і делікатність, що тягне за собою дисциплінарні санкції.

ПРОСТІ ЖИТТЄВІ ПРАВИЛА

* * *

Дисципліна потрібна для того, щоб з того, що ви хочете найбільше і того, що ви хочете зараз, ви завжди обирали перше.

* * *

Завжди обирайте найважчу дорогу — на ній ви не зустрінете конкурентів.

* * *

Якщо ви цінуєте те, що у вас вже є в житті, то ви завжди отримуватимете ще більше. Якщо ж думаєте лише про те, чого у вас немає, — вам ніколи не буде досить.

Про етику та інші людські чесноти

Етика зводиться до вивчення того, що нам подобається та що не подобається. Іншого значення поняття добра та зла по суті не має.

*Альфред Айер,
англійський філософ*

М'якість і лагідність заслуговують на схвалення, але з тим обмеженням, щоб застосовувалася суворість.

*Цицерон,
давньоримський політичний діяч,
оратор, філософ*

Етика є естетика душі.

*П'єр Реверді,
французький поет*

Хто одного разу перейшов межу скромності, той стає постійно і відверто безсоромним.

*Цицерон,
давньоримський політичний діяч,
оратор, філософ*

Етика ставить за мету просочити і наповнити душу внутрішньою порядністю, тоді як цивільна наука не вимагає нічого, крім зовнішньої порядності.

*Френсіс Бекон,
англійський філософ*

Закон має бути суворим, а люди — поблажливими.

*Люк де Клап'є Вовенарг,
французький філософ*

Етика є філософією доброї волі, а не лише доброї дії.

*Іммануїл Кант,
німецький філософ*

Етична поведінка людини має ґрунтуватися на співчутті, освіті та суспільних зв'язках. Жодної релігійної основи для цього не потрібно. Було б дуже погано для людей, якби їх можна було утримувати лише силою страху, кари та надією на відплату за заслуги після смерті.

*Альберт Ейнштейн,
видатний вчений-фізик*

Етика є безмежна відповідальність за все, що живе.

*Альберт Швейцер,
німецько-французький філософ*

Реформу моралі слід розпочинати з реформи законів.

*Клод Адріан Гельвецій,
французький філософ*

Етичним вихователем є лише людина, що етично мислить і бореться за етику.

*Альберт Швейцер,
німецько-французький філософ*

Серед усіх справ не можна знайти нічого такого важливого, як влада законів, яка розподіляє в порядку божественні та людські справи та виганяє всіляку несправедливість.

*Юстиніан I,
імператор Візантійської імперії*

Етика є філософія переконання.

*Іммануїл Кант,
німецький філософ*

Досвід всьому вчитель.

*Гай Юлій Цезар,
давньоримський політичний діяч*

Вдачі — це люди, закони — розум країни. Вдачі нерідко жорстокіші, ніж закони. Вдачі, часто нерозумні, беруть гору над законами.

*Оноре де Бальзак,
французький письменник*

Розумний бореться з пристрастю, дурень стає її рабом.

*Епіктет,
давньогрецький філософ*

Такт — це вміння не говорити того, що думають усі. Такт — це мистецтво змусити інших думати, що вони знають більше за тебе.

*Роджер Мортімер,
англійський лорд*

Золоте правило етики говорить — вчиняйте з іншими так, як хочете, щоб чинили з вами.

*Чингіз Абдуллаєв,
азербайджанський письменник*

Ввічливість нічого не варта, але дає багато.

*Мішель де Монтень,
французький письменник, філософ*

Усі люди — однакового походження, але всі найхоробріші — вони й найблагородніші.

*Гай Саллюстій Крисп,
давньоримський історик*

Мода — це те, що виходить із моди. Стиль же — ніколи!

*Коко Шанель,
французький модельєр*

ПІДГОТУВАВ АДВОКАТ А. ПЕРОВ

Вивчаємо традиції французької адвокатури

Величезна роль адвокатури в суспільному житті особливо розкривається у країнах з розвинутою демократією. Французька адвокатура подарувала світу чимало славетних імен адвокатів, слугувала орієнтиром реформ в адвокатурі протягом багатьох століть.

Співпраця між професійними асоціаціями адвокатів є помітною тенденцією у сучасному світі.

Виконуюча обов'язки голови Ради адвокатів Одеської області **Олена Джабурія**, представник Ради адвокатів Одеської області в Раді адвокатів України **Ольга Головченко**, секретар дисциплінарної палати Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Одеської області **Нана Бакаянова** на запрошення Ради адвокатів департаменту От-де-Сен (Франція) у складі української делегації взяли участь у 35-ій конференції адвокатів От-де-Сен.

У дні конференції пройшов вечір ораторської майстерності. Щороку в цьому заході красномовства відзначають юристів франкомовних адвокатських колегій і студентів університетів та юридичних шкіл. Адвокатська премія та студентська премія присуджуються наприкінці фіктивного процесу (обвинувачення та захисту) відомого сучасного чи історичного персонажа.

Окремий захід конференції був присвячений темі «Адвокати і війна», в якому обговорювались проблеми виконання адвокатами професійних обов'язків в умовах воєнного стану.

На урочистий прийом завітали 1037 адвокатів, у тому числі й делегація з України. Надзвичайний досвід вивчення традицій французької адвокатури, висвітлення іноземним колегам питань адвокатської діяльності в умовах воєнного стану в Україні, обмін думками та посилення дружби України і Франції — важливі результати міжнародної діяльності Ради адвокатів Одеської області.

Мар'яна Володимирівна Афанасьєва,
*адвокат Адвокатського об'єднання «АС»,
 доктор юридичних наук, професор,
 професор кафедри конституційного права
 Національного університету
 «Одеська юридична академія»*

ПРОСТА МОВА ЮРИДИЧНИХ ДОКУМЕНТІВ

Слово є основним професійним інструментом юриста. Саме тому важливо знати, як використовувати слово, щоб досягти бажаного результату. В цьому слову юриста і запорука успішної кар'єри.

Практична діяльність юристів пов'язана з обміном інформацією, її аналізом, з підготовкою, написанням і оформленням юридичних документів. Можна припустити, що за своє професійне життя юристи пишуть не менше, ніж письменники [1].

Юридичні документи читають: судді, учасники судового процесу, клієнти, контрагенти, адвокати, посадові особи органів публічної влади, нотаріуси, експерти та інші. Юридичний документ добре працює лише тоді, коли передає ваші думки чітко, зрозуміло та стисло. Неструктурований, нечіткий, наповнений зайвими, беззмістовними реченнями, неаргументований документ може лише нашкодити справі та особі, яку ви представляєте.

«Юридична спільнота як практиків, так і науковців, уважають, що мають висловлюватися малозрозумілою мовою... замість того, щоб просто і ясно викласти навіть ті ж обставини справи. Це не примха — писати ясно, — це вимога сучасного демократичного суспільства», — Аркадій Бущенко, суддя Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду [2]. Слід погодитися з конструктивною критикою, юридичні тексти нерідко відрізняються зайвою складністю, сплутаністю побудови тексту, незрозумілістю для адресата.

Однією з тенденцій останніх років у вітчизняній юридичній практиці є вимога застосування простої мови, зокрема й у викладенні інформації суб'єктами владних повноважень [3]. Хоча міжнародний досвід складає більш ніж півстоліття.

Проста мова, це «мова, яка є ясною, короткою, добре організованою і відповідає іншим передовим

практикам, які відповідають предмету чи області та цільовій аудиторії» [4]. Проста мова передає зміст документа таким чином, щоб цільова аудиторія могла легко його зрозуміти. «Матеріал написаний простою мовою, якщо ваша аудиторія може знайти те, що їй потрібно, зрозуміти те, що вона знаходить, і використовувати те, що вона знаходить, для задоволення своїх потреб» [5]. Проста мова використовується не для того, щоб «спрощувати» контент, а, швидше, для того, щоб зробити її більш доступною та простою для сприйняття читачами.

Основна мета застосування простої мови — написати юридичний документ таким чином, щоб цільовій аудиторії, зацікавленим особам легко було зрозуміти його зміст та використати отриману інформацію.

Застосування простої мови в юридичному документі — це прояв поваги до читача. Ніхто ніколи не скаржився, що знайшов корисну інформацію і її було надто легко прочитати чи зрозуміти.

«6С» — **складові простої мови**. Серед складових простої мови можна виділити шість і всі на букву С, виходить своєрідна аббревіатура 6С: Суб'єкт, Структурування (організація) тексту, Стислість (лаконічність), Стил, Синтаксичні особливості та Словниковий запас. Розглянемо кожен елемент окремо.

Суб'єкт. Документ має бути адаптований до інформаційних потреб та рівня знань цільової аудиторії. Щоб ефективно написати будь-який професійний документ, необхідно врахувати цілі та потреби ваших читачів. Все, що в юридичному документі не допомагає читачеві, має бути видалене, оскільки воно відвертає увагу та забирає час.

Юрист має через свій документ безпосередньо звертатися до цільової аудиторії. Головне — зробити

документ корисним та зручним саме для цього читача. Щоб він міг знайти те, що йому потрібно для прийняття рішення. Треба зрозуміти, що він шукає, і подати в тексті саме це. Варто також пам'ятати про таке:

— які професійні знання читач вже має — не розповідаючи йому очевидне, але і не ускладнюючи текст юридичними термінами, якщо він не юрист;

— за яких об'єктивних обставин читач знайомиться з документом — брак часу та уваги;

— яка інформація є добре відомою чи зайвою для читача, щоб не витратити на неї час.

Загальна вимога — думайте про читача, проявіть емпатію до нього, навчіться дивитися на свій документ його очима.

Структурування (організація) тексту. Структура — це внутрішній устрій тексту, способи з'єднання його частин. Вона підбирається автором юридичного документа залежно від того, які завдання він розв'язує. Правильне структурування документа підвищує його якість, робить легким для прочитання незалежно від обсягу тексту.

Більшість юридичних документів все ще є одноманітними полотнами, суцільними рядками тексту, в яких адресат сам повинен відшукати сенс та провести аналіз. Довгий суцільний текст без розділів, без змістових пробілів візуально непризвучний та створює враження, що документ важко зрозуміти.

Структурований документ передбачає блоки інформації, які виділено в розділи, підрозділи. І ці структурні елементи мають чіткі описові заголовки. Візуальний поділ на частини робить текст легким для сприйняття та читання. Заголовки розділів, підрозділів дають читачеві «дорожню карту» до вашого документа. Читач одночасно сканує заголовки та шукає те, що йому необхідно. Заголовок повинен бути чітким, зрозумілим, виділеним жирним шрифтом, передавати суть повідомлення та складатися не більше ніж з восьми слів.

Структура документа допомагає підкреслити його основну тему та подати допоміжну інформацію у логічному, зв'язному оповіданні. Структура тексту повинна бути простою, логічною, послідовною та однозначною.

Стислість, лаконічність тексту. Ніщо так не заплутує читача, як довгі складні речення та абзаци. «Якщо юрист думає, що, написавши 20 сторінок, він нібито створить враження серйозної роботи, — то ні, це не так. Я все одно знайду той, може, один абзац, де він висловлюється по суті, решта — просто хлам, який забирає в мене час і псує настрої. Це не дуже гарна новина для юриста, який хоче повернути мою увагу», — Аркадій Бущенко, суддя

Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду [2].

Пишіть короткі абзаци. Довгі абзаци заважають читачам зрозуміти документ, натомість короткі легше читати та розуміти. Нова думка — новий абзац, який логічно продовжує попередній. Експерти з письма рекомендують абзаци зі 150 слів, але ніколи довші за 250 слів, максимум 5—6 рядків у трьох-восьми реченнях. Змінійте довжину абзацив, щоб зробити їх цікавішими [6].

Довгі складні речення нерідко означають, що ви не впевнені в тому, що хочете сказати. Вони заплутують читача, який за купою слів втрачає головну ідею. Висловлюйте одну думку в одному реченні.

Наукові дослідження показують, що коли середня довжина речення становить 14 слів, читачі розуміють понад 90 % того, що вони читають. При 43 словах розуміння падає до 10 % [7]. Рекомендується підтримувати середню довжину речення до 20 слів.

Загальне правило — пишіть коротко, інформативно, лише суть; видаліть зайві слова, без яких зміст речення не зміниться.

Стиль викладення тексту. Юридичним документам часто властивий формалізм. Він має прояв у використанні технічних юридичних термінів без пояснень та перекладу на повсякденну мову; рясно цитує попередні судові рішення; включає багато подробиць, що стосуються імен, часу та місць; скрупульозно та формалізовано описує юридичні деталі; багатий на канцеляризми та штампи, типові бюрократичні мовні звороти тощо. Такий стиль викладення тексту є відстороненим, абстрактним та вузько професійним. Його важко читати, ще складніше зрозуміти.

Юристам краще віддати перевагу мові природній, наближеній до повсякденної й прямому стилю спілкування з читачем. Зрозумілий юридичний документ нагадує розмову. Текст має виглядати як історія, розповідь із сюжетною лінією, аргументація має бути простою, ідентифікованою, чіткою та послідовною, висновок лаконічним та змістовним. Такий стиль юридичного документа орієнтований на людську реальність і описує правову ситуацію, враховуючи логіку повсякденного досвіду, торкаючись загальнолюдських проблем та цінностей. З цієї причини такий юридичний текст буде зрозумілим не лише юристам, а й звичайним людям, суспільству.

Синтаксичні особливості простої мови полягають в упорядкуванні, поєднанні слів у зв'язані речення. Уникайте складної структури речень. Речення мають бути короткі, в яких підмет і присудок розташовані

близько один до одного. Єдині деталі, які включають такі речення, — це ті, які необхідні читачеві для розуміння сенсу. Загальне правило — скорочуйте довгі речення та спрощуйте складні.

Проста мова також передбачає використання перехідних речень усередині абзаців та між ними, щоб підкреслити, як ваші ідеї пов'язані між собою. А також використання перехідних слів і словосполучень між реченнями.

Перехідні слова та фрази використовуються для зв'язку різних ідей у вашому тексті. Вони допомагають читачеві стежити за вашими аргументами, пояснюючи стосунки між різними реченнями чи частинами речення. Вони допомагають зробити текст плавним.

Перехідні слова та фрази можуть використовуватися для порівняння чи протиставлення інформації, щоб показати причину та наслідок чи вказати час чи місце (наприклад: проте, до того ж, крім того, зрештою, з іншого боку, на відміну від, в результаті та багато інших).

Словниковий запас, лексикон. Використовуйте слова, які напевно знає ваш читач. У тексті варто уникати використання: абревіатур, професійної лексики, складних термінів, абстрактних понять та метафор, а також іншомовних слів, які широко не вживаються. Написання простою мовою не обов'язково означає повну відмову від спеціальних юридичних термінів. Натомість критично важливо щоб при їхньому застосуванні вони були роз'яснені простою мовою. Обираючи слова, завжди вибирайте найпростіші.

Висновок. Юридичні документи, які написані простою мовою:

— орієнтовані на людину, підтримують рівність, інклюзивність та доступність;

— зміцнюють довіру, читачі схильні більше довіряти документу написаному чітко, зрозуміло, лаконічно, який відповідає на всі можливі запитання читача;

— підвищують ефективність комунікації, зберігають час, який не буде витрачено на розплутування складної інформації та на додаткові роз'яснення.

Література

1. Афанасьєва М. В. Правова аргументація та юридичне письмо : монографія / Мар'яна Афанасьєва. — Одеса : Юридика, 2023. — 124 с.

2. Обов'язок влади спілкуватися з суспільством мовою, зрозумілою для суспільства. Інтерв'ю з Аркадієм Бушенком, суддею Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. Loyer. 28.10.2020. URL: <https://loyer.com.ua/uk/obovyazok-vlady-spilkvatysya-z-susplstvommovoyu-zrozumiloyu-dlya-susplstva/>

3. Про схвалення рекомендацій щодо викладення інформації суб'єктами владних повноважень у форматах, що забезпечують доступність її сприйняття : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2023 р. № 1046 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/nps/pro-skhvalennia-rekomendatsii-shchodo-vykladennia-informatsii-subiektamy-vladnykh-povnovazhen-s1046-171123>

4. Plain Writing Act of 2010 § 301 note sec. 3(3). URL: <https://www.govinfo.gov/app/details/PLAW-111publ274>

5. What is Plain Language? Plain Language Action & Information Network. URL: <https://plainlanguage.gov/about/definitions/>

6. Federal Plain Language Guidelines. March 2011 Revision 1, May 2011. URL: <https://www.plainlanguage.gov/media/FederalPLGuidelines.pdf>

7. Wylie A. How to Make Your Copy More Readable: Make Sentences Shorter. URL: <https://prsay.prsa.org/2009/01/14/how-to-make-your-copy-more-readable-make-sentences-shorter/>

НАЙСТАРІША КНИГА В СВІТІ

«Книга Кін-Цзі-Кинг», також відома як «І-Цзин», є найстарішою книгою, яка збереглася до наших днів. Вона була написана близько 400 року до нашої ери в Китаї на бамбукових дощечках. Книга містить принципи конфуціанства і є однією з найважливіших книг в історії Китаю.

НАЙДАВНІША ДРУКОВАНА КНИГА УКРАЇНИ

1574 року Іван Федоров надрукував у Львові першу в Україні книгу — знаменитий «Апостол».

Ірина Вікторівна Тодорич,

адвокат, член комітету НААУ з адміністративного права та процесу, секретар комітату з адміністративного права та процесу РАОО

ЗВІЛЬНЕННЯ З ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ НАЯВНІСТЮ ДРУЖИНИ ІЗ ЧИСЛА ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

На початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну більшість чоловіків мобілізувались до лав Збройних Сил України для захисту Батьківщини через оголошення загальної мобілізації згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 № 69/2022 «Про загальну мобілізацію» та введення в Україні воєнного стану згідно з Указом Президента України від 24.02.2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні», затвердженого Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX.

Згодом, після зниження рівня загрози швидкого просування військ Російської Федерації по території України, військовослужбовці, які згідно з Законом України «Про військовий обов'язок та військову службу» мають законне право на звільнення з військової служби, почали потроху пробувати користуватись своїм правом на таке звільнення. Зокрема військовослужбовці, які мають дружину із числа осіб з інвалідністю, почали писати рапорти про звільнення з військової служби в запас за сімейними обставинами, посиляючись саме на цю підставу.

Дійсно, відповідно до абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу», військовослужбовці, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період, звільняються з військової служби під час воєнного стану через такі сімейні обставини або інші поважні причини (якщо військовослужбовці не висловили бажання продовжувати військову службу) — у зв'язку з наявністю дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю та/або одного із своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи.

Проте переважна більшість командирів військових частин мали особливий погляд на цю правову норму, тому і трактували цю норму права іншим шляхом. Зокрема не погоджувались із викладеною у рапорті про звільнення військовослужбовця вимогою про звільнення з військової служби за сімейними обставинами, у зв'язку з наявністю дружини із числа осіб з інвалідністю III групи, такий рапорт або не розглядався, або надавалась відмова у задоволенні рапорту через те, що передбачене абзацом 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» право на звільнення з військової служби стосується лише тих військовослужбовців, які мають дружину (чоловіка) та/або одного зі своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи.

Тобто, на думку командування військової частини, якщо дружина військовослужбовця є особою з інвалідністю III групи, то військовослужбовець не має права на звільнення з військової служби на підставі абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу».

Різне тлумачення військовослужбовцями та командирами військових частин абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» дало початок цілій низці судових спорів в судах адміністративної юрисдикції по всій країні.

Вивчаючи судову практику, розумієш, що суди адміністративної юрисдикції в переважній більшості обережно розглядають таку категорію справ, детально розглядаючи саме алгоритм дій військовослужбовця до звернення до суду, від цього залежить, які саме

позовні вимоги військовослужбовця будуть задоволені.

Найголовніше, що переважна більшість апеляційних судів адміністративної юрисдикції (постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 28.09.2023 року у справі № 620/4420/23, постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 13.09.2023 року у справі № 420/6276/23, постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 23.10.2023 року у справі № 580/4373/23, постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 24.11.2023 року у справі № 140/12873/23) приходить до висновку, що системний аналіз абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» дає підстави для висновку, що під час воєнного стану військовослужбовці, які проходять військову службу за призовом під час мобілізації звільняються за сімейними обставинами за таких підстав:

- в разі наявності дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю, незалежно від групи інвалідності, при цьому вказана норма не ставить звільнення з військової служби у залежність від наявності певної групи інвалідності, а передбачає таку можливість в силу того, що один із подружжя є інвалідом, без конкретизації, якої саме групи є інвалідність;
- та/або одного зі своїх батьків чи батьків дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю I чи II групи.

Термін «особа з інвалідністю» визначений статтею 2 Закону України «Про основи захищеності осіб з інвалідністю в Україні», як особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист. Статтею 3 цього Закону визначено, що інвалідність як міра втрати здоров'я визначається шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Пунктом 26 Положення про медико-соціальну експертизу, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 року № 1317 «Питання медико-соціальної експертизи» визначено, що особі, яка визнана особою з інвалідністю, залежно від ступеня розладу функцій органів і систем організму та обмеження її життєдіяльності встановлюється I, II чи III група інвалідності. I група інвалідності поділяється на підгрупи А і Б залежно від ступеня втрати здоров'я особи з інвалідністю та обсягу потреби в постійному сторонньому догляді, допомозі або нагляді.

Таким чином, особою з інвалідністю є особа, якій встановлена I, II чи III група інвалідності.

Відповідно військовослужбовець, дружина якого має інвалідність, має право на звільнення з лав ЗСУ на підставі абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу», незалежно від групи інвалідності та наявності чи відсутності необхідності здійснення за нею постійного догляду. Тобто сам факт наявності дружини з числа осіб з інвалідністю вже є достатньою підставою для звільнення з військової служби.

Таким чином, якщо військовою частиною не оспорується встановлення дружині військовослужбовця III групи інвалідності, що підтверджується належними доказами: довідкою до акту огляду медико-соціальною експертною комісією, пенсійним посвідченням, свідоцтвом про шлюб, то в переважній більшості випадків позови військовослужбовців задовольняються.

Проте для ефективного захисту порушеного права військовослужбовця на законне звільнення з лав ЗСУ важливо, які саме позовні вимоги визначить військовослужбовець у позові і які будуть задоволені судом. Найоптимальніший варіант позовних вимог такий:

- визнати протиправними дії командування військової частини щодо відмови/перешкоджання у звільненні військовослужбовця з військової служби у запас за сімейними обставинами на підставі абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу»;
- зобов'язати військову частину, в особі її командира, звільнити військовослужбовця з військової служби у запас за сімейними обставинами на підставі абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу»;
- зобов'язати військову частину, в особі її командира, виключити військовослужбовця зі списків особового складу військової частини та направити його особову справу до відповідного РТЦК та СП для постановки на військовий облік.

У разі формулювання позовних вимог таким чином, безумовно, при наявності в матеріалах справи всіх необхідних доказів суди задовольняють позовні вимоги військовослужбовця у повному обсязі, спираючись на принцип ефективного захисту порушеного права позивача.

Прикладом такого повного задоволення позовних вимог, де дії військової частини щодо відмови/перешкоджання у звільненні військовослужбовця з військової служби, зобов'язання військової частини в особі командира звільнити військовослужбовця з військової служби та зобов'язання військової частини в особі командира виключити військовослужбовця зі

списків особового складу, є справа № 420/6276/23, де у постанові П'ятого апеляційного адміністративного суду від 13.09.2023 року, колегія суддів погодилась із застосованими судом першої інстанції способами захисту права позивача, оскільки відсутність з боку відповідача належної реакції на поданий позивачем рапорт на звільнення від 15.02.2023 року створює, як вірно зазначив суд першої інстанції, протиправну бездіяльність з боку в/ч у вигляді безпідставного неприйняття рішення за рапортом позивача.

Відповідно до пункту 233 Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України, затвердженого Указом Президента України від 10.12.2008 року № 1153/2008 (далі — Положення про проходження військової служби), військовослужбовці, які бажають звільнитися з військової служби, подають по команді рапорти та документи, які підтверджують підстави звільнення. У рапортах зазначаються: підстави звільнення з військової служби, думка військовослужбовця щодо його бажання проходити службу у військовому резерві Збройних Сил України за відповідною військово-обліковою спеціальністю, районний (міський) територіальний центр комплектування та соціальної підтримки, до якого повинна бути надіслана особова справа військовослужбовця.

Оскільки позивач у визначений законодавством спосіб реалізував своє право на звільнення з військової служби, подавши відповідний рапорт командирі в/ч, то з урахуванням наведених вище висновків суду щодо права позивача на звільнення з військової служби на підставі абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» такий рапорт підлягав задоволенню.

Відповідно до пункту 225 Положення про проходження військової служби звільнення військовослужбовців із військової служби здійснюється під час дії особливого періоду (з моменту оголошення мобілізації — протягом строку її проведення, який визначається рішенням Президента України, та з моменту введення воєнного стану — до оголошення демобілізації) — на підставах, передбачених частиною 3, пунктом 2 частини 4, пунктом 3 частини 5 та пунктом 3 частини 6 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу»:

- у військових званнях до майстер-сержанта (майстер-старшини) включно за всіма підставами — командирами бригад (полків, кораблів 1 рангу) і посадовими особами, які відповідно до Дисциплінарного статуту Збройних Сил України прирівняні до них.

Таким чином, обов'язок по звільненню позивача за законодавством покладається на командира в/ч (ухвалою Верховного Суду у складі Касаційного

адміністративного суду від 06.10.2023 року, касаційну скаргу в/ч на рішення Одеського окружного адміністративного суду від 25.05.2023 року та постанову П'ятого апеляційного адміністративного суду від 13.09.2023 року у справі № 420/6276/23 було повернути особі, яка її подала).

Досить ґрунтовна правова оцінка безпідставності доводів відповідача викладена у постанові Шостого апеляційного адміністративного суду від 28.09.2023 року у справі № 620/4420/23. Позиція суду полягає в тому, що доводи відповідача про те, що дружина позивача не є особою з інвалідністю I чи II групи, тому відсутні підстави для звільнення позивача з військової служби, суд не бере до уваги, оскільки, як зазначалось вище, підпунктом «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» передбачено окрему підставу для звільнення за сімейними обставинами — в разі наявності дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю, незалежно від групи інвалідності.

Також безпідставним є висновок суду першої інстанції, що позивачем не надано до суду доказів, що його дружина потребує постійного стороннього догляду (підтвердженого висновком МСЕК), оскільки згідно з підпунктом «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» наявність у військовослужбовця дружини (чоловіка) із числа осіб з інвалідністю є самостійною підставою для звільнення з військової служби за сімейними обставинами, незалежно від того, чи така особа потребує постійного догляду.

Підсумовуючи вищенаведене, суд вважає, що відповідач допустив протиправну бездіяльність щодо незвільнення військовослужбовця з військової служби за підпунктом «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу», як військовослужбовця, який проходить військову службу за призовом під час мобілізації під час воєнного стану, за сімейними обставинами у зв'язку з наявністю дружини із числа осіб з інвалідністю, у зв'язку з чим позовні вимоги належить задовольнити повністю (ця постанова Шостого апеляційного адміністративного суду від 28.09.2023 року у справі № 620/4420/23 не оскаржувалась до Верховного Суду).

Існує інша правова позиція судів адміністративною юрисдикції, відповідно до якої суди не мають права втручатися у дискреційні повноваження в/ч щодо звільнення військовослужбовця з військової служби за сімейними обставинами на підставі абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу». Це спричиняє постановлення так званих «часткових» судових рішень, якими суди, частково

задовольняючи позовні вимоги військовослужбовців, визнають протиправною бездіяльність командирів військової частини щодо нерозгляду рапорту про звільнення з військової служби та зобов'язують відповідача розглянути рапорт. Так, наприклад, у постанові Восьмого апеляційного адміністративного суду від 24.11.2023 року у справі № 140/12873/23, надаючи оцінку спірним відносинам, суд апеляційної інстанції зазначає: скаргник вважає, що розгляд рапорту та прийняття за його результатами наказу про звільнення не є дискреційними повноваженнями, з чим не погоджується суд апеляційної інстанції, з огляду на таке.

Відповідно до статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Україною Законом № 475/97-ВР від 17 липня 1997 року, кожен, чий права і свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Отже, обираючи спосіб захисту порушеного права, слід зважати й на його ефективність з точки зору статті 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У пункті 145 рішення від 15 листопада 1996 року у справі «Чахал проти Об'єднаного Королівства» (Chahal v. the United Kingdom, (22414/93) [1996] ECHR 54) Європейський суд з прав людини зазначив, що згадана норма гарантує на національному рівні ефективні правові засоби для здійснення прав і свобод, що передбачаються Конвенцією, незалежно від того, яким чином вони виражені в правовій системі тієї чи іншої країни.

Стаття 13 Конвенції вимагає, щоб норми національного правового засобу стосувалися сутності «небезпідставної заяви» за Конвенцією та надавали відповідне відшкодування. Зміст зобов'язань за статтею 13 також залежить від характеру скарги заявника за Конвенцією. Тим не менше, засіб захисту, що вимагається згаданою статтею, повинен бути «ефективним» як у законі, так і на практиці, зокрема в тому сенсі, щоб його використання не було ускладнене діями або недоглядом органів влади відповідної держави (п. 75 рішення Європейського суду з прав людини у справі «Афанасьєв проти України» від 5 квітня 2005 року (заява № 38722/02)).

Отже «ефективний засіб правового захисту» в розумінні статті 13 Конвенції повинен забезпечити поновлення порушеного права й одержання особою бажаного результату; винесення рішень, які не призводять безпосередньо до змін в обсязі прав та забезпечення їх примусової реалізації, не відповідає розглядуваній міжнародній нормі.

Дискреційні повноваження — це законодавчо встановлена компетенція владних суб'єктів, яка

визначає ступінь самостійності її реалізації з урахуванням принципу верховенства права; ці повноваження полягають у застосуванні суб'єктами адміністративного розсуду при здійсненні дій і прийнятті рішень. У більш звуженому розумінні дискреційні повноваження — це можливість діяти за власним розсудом, в межах закону, можливість застосувати норми закону та вчиняти конкретні дії (або дію) серед інших, кожні з яких окремо є відносно правильними (законними). Аналогічна правова позиція міститься в постанові Верховного Суду України від 21 травня 2013 року № 21-87а13.

Відповідно до частини 1 статті 5 та пункту 7 частини 2 статті 245 Кодексу адміністративного судочинства України, суд наділений повноваженнями щодо зобов'язання відповідача вчинити певні дії.

При цьому спосіб відновлення порушеного права має бути ефективним та таким, який виключає подальші протиправні рішення, дії чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень, а у випадку невиконання або неналежного виконання рішення не виникала б необхідність повторного звернення до суду, а здійснювалося примусове виконання рішення.

Розгляд рапорту про звільнення зі служби відбувається за встановленою процедурою, яка включає підготовку подання, перевірку документів, що підтверджують наявність сімейних обставин або інших поважних причин, уточнюються дані про проходження особою військової служби, документально підтверджуються періоди служби, що підлягають зарахуванню до вислуги в календарному та пільговому обчисленні, проводиться розрахунок вислуги років військової служби.

Таким чином, прийняття наказу про звільнення з військової служби є дискреційними повноваженнями військової частини, де проходить службу військовослужбовець.

Оскільки відповідач не розглянув рапорт позивача про звільнення з військової служби та не прийняв будь-яке рішення, яке б породжувало для позивача юридичні наслідки, то суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що належним способом захисту прав позивача є зобов'язання військової частини відповідача розглянути рапорт про звільнення (ця постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 24.11.2023 року у справі № 140/12873/23 не оскаржувалась до Верховного Суду).

У постанові Другого апеляційного адміністративного суду від 06.11.2023 року у справі № 480/2196/23 викладена майже аналогічна правова позиція, яка полягає у такому. Приймаючи рішення про часткове задоволення позову, суд першої інстанції виходив з того, що оскільки відповідач належним чином не розглянув рапорт позивача від 21.02.2023 про звільнення

з військової служби та не прийняв будь-яке рішення, яке б породжувало для позивача юридичні наслідки, то суд першої інстанції, з урахуванням правової позиції Верховного Суду, в контексті спірних правовідносин може лише зобов'язати відповідача повторно розглянути зазначений рапорт позивача, за результатом чого — прийняти відповідне рішення. Суд апеляційної інстанції погоджується з таким висновком суду першої інстанції з таких підстав.

Матеріалами справи підтверджується подання позивачем рапорту від 21.02.2023, в якому останній просив звільнити його з військової служби відповідно до підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» у зв'язку з наявністю дружини з числа осіб з інвалідністю III групи.

Однак відповідач належним чином не розглянув вказаний рапорт позивача та будь-якого рішення відповідачем прийнято не було, в свою чергу, відповідач лише на рапорт позивача надав відповідь у формі листа від 27.02.2023 № 2/333.

У випадку, якщо прийняття рішення на користь позивача передбачає право суб'єкта владних повноважень діяти на власний розсуд, суд зобов'язує суб'єкта владних повноважень вирішити питання, щодо якого звернувся позивач, з урахуванням його правової оцінки, наданої судом у рішенні.

Отже адміністративний суд не обмежений у виборі способів відновлення права особи, порушеного суб'єктами владних повноважень, а вправі обрати найбільш ефективний спосіб відновлення порушеного права, який відповідає характеру такого порушення.

Враховуючи викладені обставини та з огляду на наведені положення законодавства, колегія судів погоджується з висновком суду першої інстанції та вважає, що належним способом захисту порушеного права позивача у спірних правовідносинах є визнання протиправними дій в/ч щодо відмови у звільненні військовослужбовця за підпунктом «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» як військовослужбовця, який проходить військову службу за призовом під час мобілізації під час воєнного стану, за сімейними обставинами у зв'язку з наявністю дружини із числа осіб з інвалідністю та зобов'язання

в/ч повторно розглянути рапорт військовослужбовця від 21.02.2023 про звільнення з військової служби на підставі підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» від 25.03.1992 № 2232-ХІІ з урахуванням висновків суду (ця постанова Другого апеляційного адміністративного суду від 06.11.2023 року у справі № 480/2196/23 не оскаржувалась до Верховного Суду).

З такою позицією судів апеляційної інстанції адміністративної юрисдикції важко погодитись, оскільки де суд побачив дискреційні повноваження військових частин та право відповідача — суб'єкта владних повноважень — діяти на власний розсуд, не зрозуміло. І як дія суб'єкта владних повноважень на власний розсуд корелюється зі статтею 19 Конституції України, викликає більше запитань, ніж відповідей.

Проте з таких «часткових» рішень судів адміністративної юрисдикції треба робити правильні висновки для ще більш уважної підготовки майбутніх позовів, в яких має бути: чітка послідовність дій по подачі рапорту з копіями підтверджуючих документів; правильне формулювання позовних вимог та правової аргументації; повний збір, належне та своєчасне подання доказів до суду; своєчасне та повне оскарження судових рішень.

Висновок. Звертатися до суду адміністративної юрисдикції за захистом порушеного права військовослужбовця — можна і треба. Проте у такій категорії справ як визнання протиправними дій військової частини щодо відмови/перешкоджання у звільненні, зобов'язання військової частини звільнити військовослужбовця з військової служби у запас за сімейними обставинами на підставі абзацу 5 підпункту «г» пункту 2 частини 4 статті 26 Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» за наявності дружини із числа осіб з інвалідністю, треба ретельно готуватись не тільки до судового розгляду, а з самого початку уважно віднести до збору документів, підтверджуючих таке право, підготовки рапорту про звільнення, подання його у належний спосіб і отримання будь-якого рішення суб'єкта владних повноважень. Саме тоді шанси на отримання позитивного судового рішення про задоволення всіх позовних вимог військовослужбовця підвищуються в рази.

Право і справедливість полягають у тому, щоб кожний мав і робив своє так, аби ніхто не мав чужого і не позбавлявся свого.

КОНФУЦІЙ
(ім'я при народженні Кун Цю, прибл. 551 — прибл. 479 до н. е.),
китайський філософ і політичний діяч,
засновник конфуціанства)

Ю. В. Жовтан,

доктор філософії, член комітету з кримінального права та процесу, адвокат-партнер АО Barristers

ДОСЛІДЖЕННЯ ОКРЕМИХ АСПЕКТІВ ЩОДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ ТА ВИКЛЮЧЕННЯ НЕОБХІДНОСТІ ЗВЕРНЕННЯ СТОРОНИ ОБВИНУВАЧЕННЯ З ЗАПИТОМ ДО СТОРОНИ ЗАХИСТУ

У розробку вдосконалення алгоритму дії КПК України покладаються практичні напрацювання та систематичне використання в практичній діяльності норм чинного кримінального процесуального законодавства України.

Досліджуючи в своїй дисертаційній роботі «Доступ до матеріалів досудового розслідування: теорія і практика»¹ питання, які пов'язані з зобов'язанням сторін відкривати матеріали протилежній стороні відповідно до ч. 9 ст. 290 КПК України та з відкриттям матеріалів, що знаходяться в розпорядженні сторони захисту, відповідно до абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України, дійшов висновку про необхідність вдосконалення вищевказаних норм та внесення до них деяких змін.

Перше питання, яке є проблемним і має певні прогалини, які тягнуть за собою зловживання сторонами своїми процесуальними правами в силу своєї недосконалості, стосується ч. 9 ст. 290 КПК України, в якій зазначено, що сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілий, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, — прокурору факт надання їм доступу до матеріалів із зазначенням найменування таких матеріалів.

В даному випадку необхідно звернути увагу на фразу «із зазначенням найменування таких матеріалів», оскільки така фраза є абстрактною і не визначає розуміння конкретизації саме назви документа та дати його складання, що призводить до прийняття рішення сторонами зазначення або не зазначення документів при відкритті матеріалів на власний розсуд.

На практиці майже завжди сторона обвинувачення, відкриваючи матеріали сторони захисту, вказує

в протоколі інформацію лише про номери томів та кількість сторінок в томах, які надані для ознайомлення. Такій підхід унеможливорює підтвердження стороною обвинувачення доведення ознайомлення стороною захисту з доказами, які їй насправді були відкриті. В той же час, при розгляді справи по суті сторона захисту, посилаючись на ч. 12 ст. 290 КПК України, може зазначити не відкриття таких матеріалів, що призведе до визнання відомостей, які містяться в них, недопустимими.

Це стосується і сторони захисту в розрізі питання неможливості доведення відкриття матеріалів сторони обвинувачення, які знаходяться в розпорядженні сторони захисту і які насправді були відкриті стороною обвинувачення.

Також є ще глибша проблема цього питання. Так, наприклад, непоодинокі випадки, коли Верховний Суд вказує на те, що сторона захисту має скористатись своїм правом на ознайомлення та звернутись до сторони обвинувачення на стадії відкриття матеріалів, в порядку ст. 221 КПК України, з клопотанням про надання можливості ознайомитись з певними матеріалами, які їй не були відкриті у зв'язку з тим, що слідчий не долучав такі матеріали до кримінального провадження, а лише отримав доступ до речей і документів та направив такі документи експерту, а після проведення експертизи повернув їх до закладу, з якого вони були витребувані².

З такою правовою позицією не можна не погодитись, оскільки, якщо сторона захисту розуміє, що в матеріалах досудового розслідування містяться дані, на підставі яких було проведено експертизу і сторона не вважала за доцільне скористатися на згаданій стадії провадження правом на відкриття

¹ <https://dspace.oduvs.edu.ua/items/a6289ee9-7a5a-464a-98bc-9170a474ab0e>

² <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95983032>

документів, які досліджував експерт, то таке замовчування автоматично не ставить під сумнів допустимість висновку цього експерта, тому що відповідно до положень ч. 1 ст. 26 КПК України — сторони кримінального провадження є вільними у використанні своїх прав у межах та у спосіб, передбачених цим Кодексом.

Разом з тим на практиці трапляються випадки, коли для сторони захисту невідома інформація про наявність в органа досудового розслідування певних документів.

Так, наприклад, рішенням від 12 червня 2019 року щодо застосування норм ст. 290 КПК України по справі № 676/3183/15-к — Верховний Суд висловив позицію, що «за правилами згаданої норми закону обов'язковому відкриттю підлягають усі зібрані сторонами матеріали, крім випадків, передбачених абз. 2 ч. 6 вказаної норми, у тому числі й ті, які є правовою підставою для проведення органом досудового розслідування негласних слідчих (розшукових) дій (ухвали, постанови, клопотання), що забезпечить можливість перевірки стороною захисту та судом допустимості результатів таких дій як доказів, оскільки за умов, коли стороні обвинувачення відомі всі докази, а сторона захисту не володіє інформацією про них до завершення розслідування, порушується баланс інтересів та принцип рівності сторін у кримінальному процесі»¹.

Отже, на мою думку, необхідним є внесення змін до ст. 103 КПК України, з доповненням її такою формою фіксування кримінального провадження як «реєстр надання доступу до матеріалів досудового розслідування або матеріалів, які містяться в розпорядженні сторони кримінального провадження».

Слід передбачити у КПК України ст. 109-1, в якій впровадити таке поняття як «реєстр надання доступу до матеріалів досудового розслідування або матеріалів, які містяться в розпорядженні сторони кримінального провадження». У зв'язку з чим ч. 9 ст. 290 КПК України необхідно викласти в такій редакції: «Сторони кримінального провадження зобов'язані письмово підтвердити протилежній стороні, а потерпілій, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, — прокурору факт надання їм доступу до матеріалів, шляхом складання реєстру надання доступу до матеріалів досудового розслідування або матеріалів, які містяться в розпорядженні сторони кримінального провадження із обов'язковим зазначенням назви таких документів та дат їх складання, в тому числі речових доказів». При цьому слід покласти обов'язок складання такого реєстру на сторону, яка здійснює таке відкриття.

Після початку використання в практичній діяльності КПК України 2012 року, задля усунення зловживання сторонами кримінального провадження своїми процесуальними правами, як сторона захисту, так і сторона обвинувачення застосовує практику складання такого «реєстру» за власною ініціативою, що вказує на необхідність внесення таких змін до норм КПК України.

Вищевказані зміни до КПК України: по-перше, дадуть можливість узагальнити практику відкриття сторонами кримінального провадження матеріалів та систематизують доступ до матеріалів; по-друге, чітко визначать обов'язки сторін та порядок відкриття матеріалів; по-третє, виключить можливість сторонами зловживати своїми процесуальними правами в аспекті фактичного відкриття матеріалів протилежній стороні та унеможливають визнання доказів недопустимими з формальних підстав.

Між тим, при виконанні положень ст. 290 КПК України існує також спірне питання, пов'язане з виключенням необхідності стороні обвинувачення звертатись із запитом до сторони захисту з вимогою надати доступ та можливість скопіювати або відобразити відповідним чином будь-які речові докази або їх частини, документи або копії з них, надати доступ до житла чи іншого володіння, якщо вони знаходяться у володінні або під контролем сторони захисту, якщо сторона захисту має намір використати відомості, які містяться в них, в якості доказу в суді, передбаченою абз. 1 ч. 6 ст. 290 КПК України, що в свою чергу, суперечить положенням ст. 26 КПК України та виключає можливість сторін кримінального провадження вільно використовувати свої права у межах та у спосіб, передбачених КПК України.

Така норма є недоцільною з точки зору ч. 12 ст. 290 КПК України. Оскільки, якщо сторона захисту забажає використати певний доказ у суді, під час судового розгляду, то сторона і так повинна відкрити матеріали, які знаходяться у неї в розпорядженні, протилежній стороні, інакше суд не має права допустити відомості, що містяться в них, як докази. В даному випадку це є імперативною вимогою, і якщо сторона захисту на момент виконання вимог ст. 290 КПК України вже має в розпорядженні докази і не бажає їх відкривати або намагається їх приховати, то такі докази повинні бути визнані недопустимими, відповідно до положень норм ч. 12 ст. 290 КПК України.

Вказані зміни, на моє переконання, більш ефективно будуть сприяти рівності та змагальності сторін на стадії досудового розслідування, а також виключать можливість зловживання сторонами прогалинами законодавства та визнання доказів недопустимими з формальних підстав.

¹ <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82492138>

А. М. Тарасова,

адвокат, член Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, член Комітету з питань адвокатської етики при Національній асоціації адвокатів України, лектор Вищої школи адвокатури Національної асоціації адвокатів України

ВІДНОСИНИ АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ В АСПЕКТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ПРАКТИКИ

Перше, на чому я би хотіла акцентувати увагу, — договірні відносини адвоката з клієнтом.

Відповідно до частини 1 статті 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги, ця ж норма закріплена в частині 1 статті 14 Правил адвокатської етики.

До договору про надання правової (правничої) допомоги застосовуються такі вимоги: загальні вимоги договірної права, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі — Закон), Правил адвокатської етики (далі — Правила).

Саме з цього і виникає велика та принципова різниця у відповідальності сторін: відповідно до рішення суду (як правило, це стосується гонорарних питань та витрат, пов'язаних з виконанням доручення) для обох сторін та для адвоката — притягнення до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього дисциплінарного стягнення. В разі застосування дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (пункт 4 частини 1 статті 31 Закону) та припинення права на заняття адвокатською діяльністю в (пункт 4 частини 1 статті 32 Закону) в разі накладання дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю адвокат не може здійснювати діяльність відповідно до рішення строком до одного року, у другому випадку відповідно до рішення взагалі, що позбавляє права на професію.

Всі дисциплінарні провадження стосовно адвокатів, де стороною, яка його ініціювала, є клієнт, вимагають обов'язкову наявність договору про надання правової (правничої) допомоги.

Разом з тим, у адвоката, як сторони договору, є певна перевага, тому що саме він майже завжди пропонує до погодження та підписання текст договору. Дуже прикро, коли адвокат, використовуючи так звані типові договори, що розроблені ним, не адаптує їх під конкретного клієнта та його справу, конкретні обставини та особливості виконання доручення, фактично «прирікаючи» себе на високу ймовірність приводу для звернення клієнта до дисциплінарного органу адвокатури зі скаргою, яка може мати наслідком притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності та застосування до нього дисциплінарного стягнення.

Крім того, адвокати не користуються можливістю закріплення в договорі обов'язків клієнта, які можуть негативно вплинути на якість виконання доручення та наслідки, обмежуючись обов'язком клієнта сплатити гонорар.

Як приклад, адвокат Д. уклав договір про надання правової допомоги з клієнтом, який утримувався в слідчому ізоляторі в іншому регіоні, на оскарження вироку суду першої інстанції (захист в суді першої інстанції не здійснював), для чого повинен був скласти апеляційну скаргу та здійснювати захист в суді апеляційної інстанції в іншому регіоні. Оскільки для складання апеляційної скарги необхідно ознайомитись з матеріалами кримінального провадження, адвокат зазначив, що правова допомога надається в тому числі в районному суді, який виніс вирок, але не визначив, що тільки для ознайомлення з матеріалами кримінального провадження. Апеляційна скарга адвоката Д. судом задоволена, вирок скасований, справа направлена в суд першої інстанції. До кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону за адресою робочого місця адвоката

надійшла скарга від клієнта, в якій зазначено, що відповідно до умов договору адвокат Д. ухиляється від здійснення обов'язку надання правової допомоги в якості захисника в суді першої інстанції та вимагає притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

У своїй професійній діяльності у відносинах з клієнтами адвокат повинен дотримуватись основних принципів адвокатської етики, визначених в Розділі II Правил: незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності; дотримання законності; пріоритету інтересів клієнта; неприпустимості конфлікту інтересів; конфіденційності; компетентності та добросовісності; поваги до адвокатської професії; чесності та добропорядної репутації; дотримання вимог до рекламування адвокатської діяльності, в тому числі унеможливлення заяв про вірогідність успішного виконання доручення та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів та гарантії успіху.

Так, адвокат Я. розмістив на огорожі біля воріт кладовища самовироблену рекламу з повідомленням про високу якість надання правової допомоги та успішний результат у справах про спадщину, що зазначив у скарзі до дисциплінарного органу адвокатури скаржник К., вказавши не тільки на недочільне місце розташування адвокатом реклами, а й на некоректність обіцянок у результатах справ, які ще не були в провадженні адвоката, але надавали високу надію клієнту.

Законом та Правилами визначені дії, які адвокат повинен виконати під час прийняття доручення з врахуванням всіх підстав для відмови в укладанні договору, відповідно до статті 28 Закону; дії під час надання правової допомоги та завершення виконання доручення, в разі розірвання договору про надання правової допомоги, які зобов'язаний здійснити.

Саме недотримання цих норм адвокатом, навіть якщо вони не зазначені в договорі про надання правової (правничої) допомоги, може бути підставою для порушення питання про дисциплінарну відповідальність адвоката.

Окремої уваги заслуговують етичні аспекти відносин адвоката з недієздатним (обмежено, частково дієздатним) клієнтом. Клієнти, які через вік, психічне захворювання, інші об'єктивні причини, у клієнта знижена можливість приймати виважені рішення, пов'язані зі змістом доручення, а відтепер нова і дуже велика кількість клієнтів, які брали/беруть участь в бойових діях та мають контузії, діти, які залишились без батьків внаслідок війни. Визначені особливості та обставини не можуть бути підставою, що виправдовує невиконання (неналежне виконання) адвокатом професійних обов'язків таким клієнтам.

Так, адвокат В., який відповідно до поданої заяви до Ради адвокатів регіону зупинив діяльність, уклав декілька договорів про надання правової допомоги з особами обмежено дієздатними та здійснював їх захист у кримінальних провадженнях, були ухвалені процесуальні документи — угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним. Адвоката було притягнуто до дисциплінарної відповідальності та він був позбавлений права на заняття адвокатською діяльністю.

Особливої уваги в наданні правової допомоги заслуговують етичні засади прийняття доручення на здійснення посередництва між клієнтами з обов'язковим дотриманням умов, за яких адвокат може виступати посередником, та особливостями виконання такого доручення (статті 21, 40 Правил), та етичні аспекти відносин адвоката з клієнтом — юридичною особою, особливості застосування Правил щодо конфлікту інтересів у відносинах з клієнтом — юридичною особою (статті 38, 40 Правил).

Найбільш актуальними та великими за кількістю скарг, поданих до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, з найтяжчими наслідками для адвоката (зупинення права на заняття адвокатською діяльністю та позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю), є скарги на порушення адвокатом принципу конфіденційності (адвокатської таємниці) та неприпустимості конфлікту інтересів.

Частиною 1 статті 10 Правил визначено, що дотримання принципу конфіденційності є необхідною і найважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких неможливе належне надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту та представництва. На притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за порушення принципу конфіденційності не розповсюджуються строки та сам факт звернення особи до адвоката вже має статус адвокатської таємниці.

Важливою є вимога, що адвокат зобов'язаний проінформувати та роз'яснити дотримання принципу конфіденційності своїм помічникам, стажистам та іншим особам, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом (адвокатським бюро, адвокатським об'єднанням), та, відповідно до вимог статті 67 Правил, може бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності за порушення Правил вищезазначеними особами.

Виходячи з пріоритету інтересів клієнта, адвокат має залишатися незалежним від свого клієнта.

Окрім відповідальності сторін — адвоката та клієнта внаслідок недотримання, невиконання прийнятих на себе обов'язків в межах договірних відносин, які зазначено вище, особливої уваги заслуговують і наслідки. Вирішення спірних питань в судовому

порядку: для адвокатів — дисциплінарні провадження, для клієнтів — пропущені строки, невстановлені факти, втрачені кошти та надії тощо і для обох сторін велике розчарування, неприємні відчуття, негативний досвід тощо.

Треба звернути увагу, що систематичні, грубі одноразові порушення Правил адвокатської етики у відносинах адвоката з клієнтом можуть підривати та негативно впливати на авторитет адвокатури в цілому, тому адвокат повинен уникати порушень.

Слід відзначити велику системну роботу Ради адвокатів України, Національної асоціації адвокатів

України щодо вирішення питань, які виникають між адвокатами та клієнтами, розробки та прийняття нормативних актів, які роз'яснюють та удосконалюють питання відносин адвокатів з клієнтами, вимагаючи від адвокатів високих стандартів надання правової допомоги.

Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури узагальнено практику кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо конфлікту інтересів (Рішення ВКДКА №Х-017/2019 від 04.10.2019 року) та адвокатської таємниці (Рішення ВКДКА № VII-010/2020 від 25.07.2020 року).

Віктор Сизоненко,

*адвокат, голова Комітету господарського права
і процесу Ради адвокатів Одеської області*

ДЕРЖАВА vs ДЕРЖАВА. СПІР ІЗ САМИМ СОБОЮ — СПРАВА ФІЛОСОФСЬКА ЧИ СУДОВА?

В господарському судочинстві (як власне і в цивільному та адміністративному) доволі часто трапляється так, що і позивачами, і відповідачами є органи, уповноважені здійснювати функції держави, іншими словами, державні органи. Особливо часто таке трапляється у спорах, ініційованих органами прокуратури в інтересах держави.

Тут слід зауважити, що вже досить давно у постанові Великої Палати Верховного Суду (надалі — ВП ВС) від 26 лютого 2019 року у справі № 915/478/18 (провадження № 12-245гс18) сформульовано правову позицію згідно з якою поведінка органів, через які діє держава у цивільних або адміністративних відносинах, розглядається **як поведінка держави** у цивільних або адміністративних відносинах.

Отже, як у цивільних, так і в адміністративних відносинах органи, через які діє держава, не мають власних прав і обов'язків, але наділені повноваженнями (компетенцією) представляти державу у відповідних відносинах. Держава в особі відповідних органів може брати участь в судових процесах, в тому числі в якості позивача, за правилами цивільного, господарського або адміністративного судочинства, виходячи, в першу чергу, із суті правовідносин та з урахуванням зокрема суб'єктного складу сторін та інших чинників, які можуть впливати на визначення юрисдикції судів.

Відповідно, у постанові від 13 листопада 2019 року у справі № 826/3115/17 (провадження 11-892апп19) ВП ВС зазначила, що за загальним правилом один орган державної влади не може звертатися з позовом до іншого органу, бо це означатиме позов держави до неї самої.

Винятком є компетенційний спір. Втім, хоча формально цей спір вирішується у позовному

провадженні, по суті це не є спором про право. Натомість у такому судовому процесі суд дає тлумачення законодавства, роз'яснюючи межі компетенції органів.

При цьому під компетенційним спором слід розуміти спір між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління (публічної адміністрації), у тому числі — делегованих повноважень.

Особливість судового розгляду компетенційних спорів зумовлена необхідністю вирішення питання про те, чи належним чином реалізована компетенція відповідача та чи не порушена при реалізації повноважень відповідача компетенція позивача.

Статтею 28 Закону України від 17 березня 2011 року № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» закріплено право міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів звертатися до суду, якщо це необхідно для здійснення їхніх повноважень у спосіб, що передбачений Конституцією та законами України.

Згідно зі ст. 23 Закону «Про прокуратуру» прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

В контексті теми цікаво також звернути увагу на постанову ВП ВС від 30.09.2020 року у справі № 815/6347/17.

У вказаному рішенні Верховний Суд окремо наголосив: Вирішення адміністративним судом спору,

який виник між прокурором та УДАБК, не відповідатиме меті ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень, оскільки зводиться до розгляду державою в особі уповноваженого нею органу (суду) спору між іншими її органами, тобто спору держави із самою собою.

При цьому у цій справі поняття «спір, який не підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства» слід тлумачити як поняття, що стосується спорів, які не підлягають розгляду в порядку адміністративного судочинства, а також спорів, які взагалі не підлягають судовому розгляду. **А тому такий спір між державними органами не може бути вирішений у судах жодної юрисдикції.**

Суди першої інстанції досить неохоче застосовують наведену практику, звісно, широке її застосування яскраво підсвітило би проблему, коли з боку прокуратури існують ознаки явного зловживання правом на позов, однак це варто окремої статті.

Тим цінніше нещодавнє рішення Господарського суду міста Києва, в одній зі справ автора, а саме справі № 910/152/23, ухвалене суддею О. В. Нечай.

Одним за елементів, хоч і не головним, обґрунтування рішення, яким у задоволенні позову прокуратури було відмовлено, було саме застосування описаної вище доктрини. Суд зокрема зазначив таке:

У пункті другого частини першої статті 2 Закону України «Про прокуратуру» зазначено, що на прокуратуру покладається функція представництва інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених цим Законом.

Велика Палата Верховного Суду неодноразово зазначала, що в разі, якщо держава вступає у цивільні (господарські) правовідносини, вона має цивільну правоздатність на рівні з іншими учасниками цивільних правовідносин. Держава набуває і здійснює цивільні права та обов'язки через відповідні органи, які діють у межах їхньої компетенції. Отже поведінка органів, через які діє держава, зокрема у цивільних (господарських) відносинах розглядається як поведінка держави у цих відносинах. Тому у відносинах, у які вступає держава (зокрема цивільних, господарських), органи, через які діє держава, не мають власних прав і обов'язків, але наділені повноваженнями (компетенцією) представляти державу у відповідних відносинах (висновки викладені зокрема у постановках Великої Палати Верховного Суду від 20.11.2018 у справі № 5023/10655/11 та від 26.02.2019 у справі № 915/478/18).

Крім того, Велика Палата Верховного Суду звертала увагу, що і в судовому процесі, зокрема

в цивільному, держава бере участь у справі як сторона через відповідний її орган, наділений повноваженнями у спірних правовідносинах (постанова від 27.02.2019 у справі № 761/3884/18). Цей висновок релевантний і до господарського процесу.

Відтак під час розгляду спору в суді **фактичною стороною у справі є держава, навіть якщо позивач (особа, яка звертається з позовом) визначив стороною у справі певний орган.**

Законодавство передбачає два випадки представництва прокурором у суді законних інтересів держави у разі їх порушення або загрози порушення: захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження; відсутній орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені повноваження щодо захисту інтересів держави.

Водночас в обох цих випадках прокурор здійснює **представництво держави, яка і є фактичною стороною у справі.**

У даній справі прокурор заявив зокрема вимоги про визнання незаконними та скасування наказів Регіонального відділення Фонду державного майна України по Одеській області та, у відповідній частині, наказу Фонду державного майна України. Отже в цій частині позов фактично пред'явлений державою (прокурором в особі органу державної влади та державного закладу) до неї самої (в особі Фонду державного майна України, Регіонального відділення Фонду державного майна України по Одеській та Миколаївській областях).

За загальним правилом, один орган державної влади не може звертатися із позовом до іншого органу, бо це означатиме позов держави до неї самої. Винятком є компетенційний спір.

Зазначене не відповідає частині першій статті 45 Господарського процесуального кодексу України, відповідно до якої сторонами в судовому процесі — позивачами і відповідачами — можуть бути особи, зазначені у статті 4 цього Кодексу. **Отже позивач і відповідач не можуть збігатися**, оскільки такий збіг унеможливило наявність спору (постанова Великої Палати Верховного Суду від 05.10.2022 у справі № 922/1830/19).

Подібних висновків, але щодо участі органів державної влади в адміністративному процесі, Велика Палата Верховного Суду дійшла в постанові від 13.11.2019 у справі № 826/3115/17, до яких Велика Палата Верховного Суду зверталась при розгляді справи № 922/1830/19.

Суд також враховує, що в постанові від 13.11.2019 у справі № 826/3115/17 Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про необхідність закриття провадження у справі у зв'язку з тим, що справу не належить розглядати за правилами адміністративного судочинства, натомість у постанові від 05.10.2022 у справі № 922/1830/19 Велика Палата Верховного Суду погодилась із судами попередніх інстанцій щодо відмови в позові в цій частині, змінивши лише мотиви.

Наведене протиріччя суд, з урахуванням правової позиції, викладеної у постанові Великої Палати Верховного Суду від 30.01.2019 у справі № 755/10947/17, подолав на користь пізнішого висновку.

З урахуванням викладеного, суд дійшов висновку про необхідність відмови в задоволенні

позовних вимог прокурора про визнання незаконними та скасування наказів органів державної влади.

Наведене обґрунтування є чудовим прикладом застосування сформованої позиції Великої Палати Верховного Суду щодо неможливості спору держави із самою собою, принаймні в рамках судового процесу, а не в ході внутрішнього філософського діалогу.

Закликаю колег активніше застосовувати наведену практику, щоб спонукати державу спершу розібратися всередині себе, а потім вже подавати позови, які хоч формально і стосуються інтересів тих самих державних органів, але насправді істотно впливають лише на інтереси бізнесу, який в тій чи іншій формі наважився вступити у партнерство із державою.

УКРАЇНСЬКОЮ — ПРАВИЛЬНО!

Головуючий, керуючий, формуючий, вивчаючий, слухаючий, думаючий, спостерігаючий — дієприкметники¹ такого типу (з суфіксами -уч- (-юч-), -ач- (-яч-)) не властиві українській мові, мовознавці радять їх уникати.

Розглянемо поширені способи заміни цих слів.

Активні дієприкметники можна замінювати:

1. **Іменниками:** керівник (не «керуючий»), голова (не «головуючий»), слухач (не «слухаючий»), спостерігач (не «спостерігаючий»), завідувач кафедри (не «завідуючий»), доповідач, промовець (не «виступаючий»), лампи енергозбереження (не «енергозберігаючі» лампи), деталі для комплектування (не «комплектуючі» деталі).

2. **Реченнями або словосполученнями:** той, що формує (не «формуючий»), той,

що вивчає (не «вивчаючий»), який думає (не «думаючий»), той, що читає (не «читаючий»), той, що сприяє (не «сприяючий»); який уповільнює (не «уповільнюючий»), який захищає (не «захищаючий»), який зобов'язує (не «зобов'язуючий»).

3. **Прикметниками:** прийдешній (не «наступаючий»), чинний (не «діючий»), знеболювальний засіб (не «знеболюючий»).

Активні дієприкметники замінювати легко, а спілкуватися українською мовою правильно не складно!

¹ Дієприкметник — це частина мови, яка позначає ознаку за дією.

Максим Геннадійович Кварацхелія,

адвокат, голова Комітету
з питань податкового права при Раді адвокатів
Одеської області

ВОЄННИЙ СТАН. АДВОКАТ БЕЗ ЄСВ?¹

*Правова невизначеність:
для когось можливості, для інших обов'язку*

Чи мають право адвокати під час дії в Україні воєнного стану не нараховувати та відповідно не сплачувати єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (далі — ЄСВ)?

Так, за наявності певних підстав (у тому числі не обумовлених воєнним станом). Саме таким підставам ненарахування адвокатами ЄСВ присвячена ця публікація.

Право на ненарахування ЄСВ можуть мати адвокати **незалежно** від організаційних форм адвокатської діяльності. Тобто як адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, так і адвокати, які здійснюють її в організаційно-правових формах адвокатського бюро чи адвокатського об'єднання.

Спочатку розповімо про підстави ненарахування ЄСВ для адвокатів-індивідуалів (1), для адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність в адвокатському об'єднанні (2) або в адвокатському бюро (3).

Далі визначимося чи передбачені законом пільги (зокрема «воєнні») з ЄСВ для адвокатів, як роботодавців (4). Наприкінці нагадаємо «ціну питання» у разі неплати ЄСВ (5). Відповідно до цього і поділимося тим, що може мати практичне значення для адвокатів.

1. Адвокат-індивідуал та ЄСВ

Для адвокатів-індивідуалів діють правила, які обумовлені введенням воєнного стану в Україні.

¹ З урахуванням законодавства та практики його застосування станом на 8 травня 2024 року.

Правило перше.

Адвокати, які провадять незалежну професійну діяльність (адвокати-індивідуали), мають право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати ЄСВ за себе з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану.

Правова підстава: пп. 9—19 Розділу VIII Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI (далі — Закон «Про ЄСВ»).

Правило друге.

Адвокатами-індивідуалами розрахунок ЄСВ у складі податкової декларації не заповнюється за період, в якому відповідно до вищенаведеного правила першого ЄСВ не нараховувався, не обчислювався та не сплачувався. Чи мається на увазі право не подавати такий розрахунок у складі податкової декларації? Це питання тлумачення. Вважаємо, що так. Адвокат у такому випадку має право не подавати додаток ЄСВ 1 до податкової декларації про майновий стан і доходи, навіть з заповненими нулями.

Правова підстава: пп. 9—19 Розділу VIII Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI.

2. Адвокатське об'єднання (АО) та ЄСВ

Для АО діють правила, які не обумовлені введенням воєнного стану в Україні.

Правило перше.

Адвокатські об'єднання не мають обов'язку нараховувати, обчислювати та сплачувати ЄСВ на доходи керівника АО.

Умови: (1) керівником АО є адвокат — один з його учасників, що (таке керівництво) передбачено статутом АО; (2) відсутні трудові правовідносини між АО та його керівником; (3) відсутнє нараховування доходу за управління АО.

Фактична підстава: відсутність бази нараховування ЄСВ.

Правова підстава: ст. 7 Закону «Про ЄСВ», ст. 15 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» № 5076-VI від 05.07.2012 р. (далі — Закон «Про адвокатуру»), ч. 2 ст. 65 Господарського кодексу України.

Думка контролюючого органу (але не щодо суб'єкта адвокатської діяльності):

«...якщо установчими документами передбачено, що на період тимчасового припинення діяльності підприємства функцію керівника виконує його заступник, однак при цьому не отримує за це винагороди (доходу), та у разі відсутності найманих працівників, то єдиний внесок не нараховується та Звіт не подається» (Індивідуальна податкова консультація Державної фіскальної служби України № 3334/ПК/20-40-13-02-11 від 18.07.2019 р.).

Правило друге.

Адвокатські об'єднання не мають обов'язку нараховувати, обчислювати та сплачувати ЄСВ на доходи учасника АО.

Фактична підстава: відсутність бази нараховування ЄСВ.

Правова підстава: ст. 7 Закону «Про ЄСВ».

Позиція контролюючого органу:

за наявними даними відсутня практика контролюючих органів Одеської області з нараховування ЄСВ на доходи адвокатів від участі в АО.

Важливо:

все було б добре для адвокатів, якби не 3 постанови Восьмого апеляційного адміністративного суду (м. Львів), які залишилися діючими.

Довідково:

восьмий апеляційний адміністративний суд утворено в апеляційному окрузі, що включає Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Рівненську та Тернопільську області, з місцезнаходженням у місті Львові (джерело: https://8aa.court.gov.ua/sud4857/info_sud/history/).

Правова позиція Восьмого апеляційного адміністративного суду:

Не адвокатські об'єднання, а їх учасники зобов'язані нараховувати, обчислювати та сплачувати ЄСВ на свої доходи як учасників АО. А саме:

«...оскільки позивач отримав дохід, у формі дивідендів, що є доходом в розумінні Податкового кодексу України, за результатом його діяльності в Адвокатському об'єднанні «С...», що відповідно

до ч. 3 ст. 4 ст. Закону № 2464-VI (прим. авт. — Закону «Про ЄСВ») вважається незалежною професійною діяльністю адвоката, а тому ОСОБА_1 є платником єдиного внеску».

Джерело:

1. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 07.05.2019 р. у справі № 0940/2323/18, <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81650387>. По цій справі Верховним Судом відмовлено у відкритті касаційного провадження на підставі того, що судові рішення прийнято у справі незначної складності та передбачені п. 2 ч. 5 ст. 328 Кодексу адміністративного судочинства України виняткові обставини відсутні (див. ухвалу від 31.05.2019 р., <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/82120230>).

2. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 07.05.2019 р. у справі № 300/574/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85121840>.

3. Постанова Восьмого апеляційного адміністративного суду від 04.11.2019 р. у справі № 857/10346/19, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85385344>.

Можливі заперечення проти такої позиції (для адвоката з податковою адресою на території Одеської області):

1. Позиція не є обов'язковою для врахування судами, адже не є позицією Верховного Суду.

2. Ця позиція висловлена судами першої та апеляційної інстанцій, сфера діяльності яких не поширюється на Одеську область.

3. Контролюючий орган, а не платник ЄСВ має довести наявність підстав для визнання доходу як отриманого від адвокатської діяльності.

4. Найкраще для платника ЄСВ, якщо він зможе довести, що дохід учасника АО отриманий поза межами здійснення адвокатської діяльності саме таким учасником. Йдеться про випадки, коли дохід отриманий за послуги клієнту, які надавалися від імені АО іншими адвокатами (іншими учасниками АО або, що найкраще, іншими адвокатами, залученими АО на договірних засадах для виконання укладених АО договорів про надання правничої допомоги).

До речі, нагадаємо, що є адвокатською діяльністю:

— незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону «Про адвокатуру»).

Коментарі до трьох вищевказаних постанов Восьмого апеляційного адміністративного суду:

Тобто діяльність адвоката-учасника АО, за думкою суду, є незалежною професійною діяльністю

адвоката. Обґрунтовано це посиланням на ч. 3 ст. 4 Закону «Про ЄСВ».

Якщо звернутися до згаданої ч. 3 ст. 4 (у редакції на час виникнення спірних відносин), то побачимо таке:

«3. Платники єдиного внеску, зазначені в пункті 1 частини першої цієї статті (прим. авт. — роботодавці), є страхувальниками для платників єдиного внеску, зазначених у пунктах 2, 3, 6—14 частини першої цієї статті. (прим. авт. — особи, які провадять незалежну професійну діяльність, згадані у пункті 5)».

Таким чином, правова обґрунтованість цих постанов викликає сумніви.

Також нагадаємо про таке.

З одного боку, до платників ЄСВ належать зокрема особи, які провадять незалежну професійну діяльність, а саме в тому числі *адвокатську діяльність* та отримують дохід від цієї діяльності (п. 5 ч. 1 ст. 1 Закону «Про ЄСВ»).

Але чи завжди адвокат-учасник АО здійснює адвокатську діяльність у АО? Чи не може бути випадків коли учасники отримують дохід без здійснення адвокатської діяльності?

З іншого боку, Закон «Про ЄСВ» не містить визначення терміна «незалежна професійна діяльність». Таке визначення для цілей податкового законодавства містить Податковий кодекс України (далі — ПКУ).

Незалежна професійна діяльність — участь фізичної особи у науковій, літературній, артистичній, художній, освітній або викладацькій діяльності, **діяльність** лікарів, приватних нотаріусів, приватних виконавців, **адвокатів**, арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів), аудиторів, бухгалтерів, оцінщиків, інженерів чи архітекторів, особи, зайнятої релігійною (місіонерською) діяльністю, іншою подібною діяльністю **за умови, що така особа не є працівником або фізичною особою-підприємцем** (за виключенням випадку, передбаченого пунктом 65.9 статті 65 цього Кодексу¹) **та використовує найману працю не більше як чотирьох фізичних осіб** (п. 14.1.226 ст. 14 ПКУ).

Наша ремарка:

Якщо йдеться про АО, то найману працю використовує не учасник АО (фізична особа), а АО.

Підсумовуємо:

З одного боку, правова невизначеність у питанні нарахування ЄСВ на дохід від участі в АО надає можливість для множинного тлумачення норм закону щодо наявності обов'язку такого нарахування.

З іншого боку, питання правової обґрунтованості трьох вищезгаданих постанов Восьмого апеляційного

адміністративного суду залишається відкритим. Адже вони не містять посилання на правову норму, якою передбачене нормативне обґрунтування висновку суду про те, що діяльність учасника АО є таким різновидом незалежної професійної діяльності як адвокатська діяльність.

3. Адвокатське бюро (АБ) та ЄСВ

Для АБ діють правила, які **не** обумовлені введенням воєнного стану в Україні.

Правила є подібними вищенаведеним правилам щодо АО.

Різниця у тому, що ми не можемо навести приклади судової практики щодо спорів про нарахування ЄСВ на дохід засновника АБ від участі в АБ. Відомі нам приклади стосуються лише АО.

4. Адвокати-роботодавці та ЄСВ

Для адвокатів-роботодавців діють правила, які **не** обумовлені введенням воєнного стану в Україні.

З одного боку, до платників ЄСВ належать роботодавці, в тому числі:

— підприємства, установи та організації, інші **юридичні особи**, утворені відповідно до законодавства України, незалежно від форми власності, виду діяльності та господарювання, які використовують працю фізичних осіб на умовах трудового договору (контракту) або на інших умовах, передбачених законодавством, чи за цивільно-правовими договорами (крім цивільно-правового договору, укладеного з фізичною особою-підприємцем, якщо виконувані роботи (надавані послуги) відповідають видам діяльності відповідно до відомостей з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань), у тому числі філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи зазначених підприємств, установ і організацій, інших юридичних осіб, які мають окремий баланс і самостійно ведуть розрахунки із застрахованими особами (абз. 2 п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону «Про ЄСВ»);

— **фізичні особи**, які забезпечують себе роботою самостійно, та фізичні особи, які використовують працю інших осіб на умовах трудового договору (контракту) (абз. 4 п. 1 ч. 1 ст. 4 Закону «Про ЄСВ»).

З іншого боку, законом *не передбачені* пільги щодо ненарахування адвокатами-роботодавцями ЄСВ на доходи їх працівників. Мова йде про всіх адвокатів-роботодавців незалежно від організаційних форм адвокатської діяльності та незалежно від дії воєнного стану в Україні.

¹ Прим. авт. — стосується фізичних осіб-підприємців з ознакою провадження незалежної професійної діяльності.

5. Пільги з ЄСВ. «Ціна питання»

Зменшення витрат зараз може спричинити зменшення соціальних можливостей у майбутньому.

З одного боку, відсутність сплати ЄСВ може дозволити зменшити свої витрати вже зараз.

Але, з іншого боку, несплата ЄСВ може зменшити можливості для отримання соціальних послуг та матеріального забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням (зокрема зменшити розмір пенсії внаслідок недостатності страхового стажу, за який сплачений ЄСВ).

Висновки

1. Адвокати-індивідуали.

Для адвокатів-індивідуалів діють правила, які обумовлені введенням воєнного стану в Україні.

Такі адвокати мають право *не нараховувати*, не обчислювати та не сплачувати ЄСВ за себе з 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану.

2. Адвокати-учасники АО та адвокати-засновники АБ.

Для АО та АБ діють правила, які **не** обумовлені введенням воєнного стану в Україні.

Питання нарахування ЄСВ на доходи адвокатів від участі в АО або АБ, містить **правову невизначеність**. Внаслідок цього не можна виключати, що контролюючі органи спробують використати це задля нарахування ЄСВ на дивідендні доходи адвокатів. На жаль, є такі приклади.

Однак нам невідома практика Верховного Суду або судів Одеської області щодо цього питання. За наявними даними відсутня практика контролюючих органів Одеської області з нарахування ЄСВ на доходи адвокатів від участі в АО або АБ.

Якщо ж спиратися на практику Восьмого апеляційного адміністративного суду (м. Львів), то можливим контраргументом на користь адвоката може стати відсутність доказів отримання доходу учасником АО чи засновником АБ від здійснення *таким адвокатом адвокатської діяльності з надання правничої (правової) допомоги клієнтам*. А ще краще — це наявність доказів того, що весь дохід від участі в АО або АБ отриманий поза межами надання таким адвокатом правничої (правової) допомоги клієнтам АО (АБ). Як приклад, дохід, отриманий за послуги клієнтам, які надавалися адвокатами, залученими АО (АБ) на підставі цивільно-правових договорів.

3. Адвокати-роботодавці.

Для адвокатів-роботодавців діють правила, які **не** обумовлені введенням воєнного стану в Україні.

Законом *не передбачені* пільги щодо ненарахування адвокатами-роботодавцями ЄСВ на доходи їх працівників. Це стосується всіх адвокатів-роботодавців незалежно від організаційних форм адвокатської діяльності.

4. Пільги з ЄСВ. «Ціна питання»

Зменшення витрат адвоката зараз може спричинити зменшення соціальних можливостей адвоката у майбутньому (зокрема зменшити розмір пенсії внаслідок недостатності страхового стажу, за який сплачений ЄСВ).

Попереджений, одже озброений. Чи не так?

А ВИ В КУРСІ?

В Одесі є площа Остапа Бендера, вона займає всього... 5 м². Найменша площа світу, на переконання одеситів, розташована на вулиці Дерибасівській довкруг пам'ятника знаменитому 12-му стільцю.

Вероніка Сергіївна Сметюх,

адвокат, член комітету Конституційного правосуддя та захисту прав людини Ради адвокатів Одеської області, партнер адвокатського об'єднання «Філіппов та партнери»

ПОРЯДОК ТА УМОВИ ВИЗНАННЯ РІШЕННЯ ІНОЗЕМНОГО СУДУ В УКРАЇНІ

Події 24.02.2022 року змусили значну кількість громадян України скористатися тимчасовим захистом, що надавався іноземними державами у зв'язку із війною. Процеси перебування за кордоном, інтеграції у суспільство приймаючої держави, звернення за захистом прав та законних інтересів до місцевих органів судової влади призвели до великої кількості рішень іноземних судів. Разом з тим, після повернення частини населення до України виникла необхідність визнати та виконати на території нашої держави вищевказані рішення.

Порядок визнання рішення іноземного суду закріплено у 9 розділі Цивільного процесуального кодексу України, а також на підставі статті 81 Закону України «Про міжнародне приватне право». Це можуть бути рішення стосовно врегулювання трудових, сімейних, спадкових та інших правовідносин.

Щоб заінтересованій особі розпочати процедуру визнання рішення іноземного суду в Україні, слід звернутися із клопотанням до відповідного суду першої інстанції. Під час підготовки клопотання необхідно зважати на наявність або відсутність між Україною та державою, суд якої ухвалив відповідне рішення, міжнародно-правового договору, який регулює визнання та виконання рішень судів цих держав. Інформацію про це можна отримати на офіційному веб-сайті Міністерства юстиції України, який містить повний перелік двосторонніх міжнародних договорів України у сфері міжнародно-правового співробітництва, а також міжнародно-правові договори України (як двосторонні, так і багатосторонні) з необхідною країною.

За відсутності міжнародно-правового договору, процес визнання та виконання рішення іноземного суду здійснюється у відповідності до принципу взаємності, що прописано положеннями Цивільного процесуального кодексу України. Презюмується, що принцип взаємності між країнами (та їх державними органами) існує, якщо не доведено протилежне.

Принцип взаємності — це принцип, згідно з яким визнання та виконання рішень іноземних судів в Україні залежить від того, чи визнаються та виконуються рішення українських судів у відповідній іноземній країні.

Відповідно до Закону України «Про судовий збір» (пункт 15 частина 2 стаття 3), за подання до суду клопотання про визнання і виконання рішення іноземного суду відповідно до міжнародного договору України, згоду на обов'язковість якого надано Верховною Радою України, не передбачено плату під час звернення до суду, подання апеляційної та касаційної скарги у таких справах. Якщо ж договору з відповідною країною укладено не було — судовий збір має бути сплачено.

У статті 466 Цивільного процесуального кодексу України встановлені чіткі вимоги стосовно оформлення та подання відповідного клопотання. Пропонуємо звернути увагу на деякі з них:

— пунктом 1 частини третьої статті 466 передбачено, що до клопотання додається засвідчена в установленому порядку копія рішення іноземного суду. Є держави, з якими уряд України уклав двосторонні та багатосторонні договори про скасування вимоги легалізації офіційних документів. Документи цих країн мають бути перекладені у бюро перекладів українською мовою, їх відповідність засвідчена нотаріально. Таким чином, усі іноземні країни можна поділити на три групи в контексті процедури легалізації документів: 1) ті, що вимагають консульської легалізації, 2) ті, що вимагають проставлення апостилю, 3) і ті, що вимагають нотаріального засвідчення копій документів (відповідно до Закону України «Про приєднання України до Конвенції, що скасовує вимогу легалізації іноземних офіційних документів» від 10.01.2002 р. № 2933-III, набув чинності з 22.12.2003 р.). Наприклад, у відносинах між Україною та Федеративною Республікою

Німеччиною засвідчення документів апостилом почало застосовуватись з 22 липня 2010 року. Тобто усі документи Федеративної Республіки Німеччини, видані після цього, мають бути засвідчені апостилом для їх надання до органів України.

— пунктом 3 частини третьої вищевказаної статті передбачено, що до клопотання додається документ, який засвідчує, що сторона, стосовно якої постановлено рішення іноземного суду і яка не брала участі в судовому процесі, була належним чином повідомлена про дату, час і місце розгляду справи. Тобто заінтересована особа має надати неспростовні докази обізнаності другої сторони про існування судового процесу в іноземній державі та його перебіг.

В ухвалі від 18 грудня 2020 року український суд першої інстанції вказав, що зі змісту рішення Черьомушкинського районного суду міста Москви Російської Федерації про стягнення аліментів на утримання дитини вбачається, що про розгляд справи відповідач був належним чином повідомлений у відповідності із нормами Цивільно-процесуального кодексу Російської Федерації, однак в судове засідання не з'явився.

При цьому суд України встановив відсутність доказів того, що відповідачу вчасно і належним чином вручено судову повістку про виклик у засідання.

Відмовляючи у визнанні та виконанні рішення іноземного суду, вітчизняний суд послався і на висновки Верховного Суду, викладені у постанові від 19 серпня 2020 року по справі № 461/8156/17. Згідно з правовою позицією Верховного Суду, при розгляді вказаної категорії справ центральну роль відіграє документ, який підтверджує, що сторона, щодо якої винесено рішення і яка не брала участі під час розгляду справи, була вчасно і належним чином проінформована про таке судове засідання.

Самої лише вказівки на належне повідомлення осіб про місце та час розгляду справи в рішенні іноземного суду недостатньо для визнання факту обізнаності особи щодо розгляду справи в іноземному суді. Українські суди не ототожнюють рішення іноземного суду, що містить інформацію про належне повідомлення сторін, з документом, який засвідчує, що конкретний учасник справи, який не брав участі в судовому процесі, був належним чином поінформований про обставини розгляду справи.

Таким чином, при підготовці клопотання про визнання та виконання іноземного судового рішення в Україні важливо надати докази повідомлення особи про судове засідання, наприклад, повідомлення про вручення судової повістки тощо.

Пунктом 5 частини третьої вищевказаної статті передбачено, що до клопотання додається документ, що посвідчує повноваження представника (якщо клопотання подається представником).

Представництво — вид адвокатської діяльності, що полягає в забезпеченні реалізації прав і обов'язків

клієнта в цивільному, господарському, адміністративному та конституційному судочинстві, в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами, прав і обов'язків потерпілого під час розгляду справ про адміністративні правопорушення, а також прав і обов'язків потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача у кримінальному провадженні (пункт 9 статті 1 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність»). Адвокатська діяльність здійснюється на підставі договору про надання правової допомоги. Документами, що посвідчують повноваження адвоката на надання правової допомоги, можуть бути: 1) договір про надання правової допомоги; 2) довіреність; 3) ордер; 4) доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Непоодиноким є випадки, коли представник заінтересованої особи через неналежним чином оформлені документи на представництво не набуває повноважень підписувати та подавати до суду від імені заінтересованої особи відповідне клопотання. Заява (клопотання) повертається у випадках, коли її подано особою, яка не має процесуальної дієздатності, не підписана або підписана особою, яка не має права її підписувати, або особою, посадове становище якої не вказано.

Суд залишає без розгляду та відповідно повертає клопотання про визнання та виконання рішення, встановивши, що клопотання та додатки до нього оформлені всупереч вимогам законодавства, або ж за браком в матеріалах справи документів, перелічених законодавством. Вищевказане може відбуватися як на етапі вирішення питання про прийняття справи до розгляду, так і під час безпосереднього розгляду справи.

Вищенаведене дає підстави дійти висновку, що при підготовці процесуальних документів про визнання та виконання рішення іноземних судів важливо звертати увагу на всі нюанси оформлення такого клопотання. Саме правильно оформлене клопотання та додатки до нього, особливо належне повідомлення про місце, дату та час розгляду справи сторони, стосовно якої було постановлено рішення іноземного суду, є запорукою успішного визнання та приведення до виконання іноземного судового рішення на території України.

Для того, щоб рішення іноземного суду було визнано в Україні, воно має відповідати ряду умов, серед яких:

- відсутність суперечності публічному порядку України;
- не скасоване або не визнане недійсним у країні його винесення;
- сторони у справі мають процесуальну дієздатність;
- дотримання принципу взаємності або міжнародного договору і т. д.

Визнане рішення іноземного суду має такі ж наслідки, як і рішення українського суду:

- воно є остаточним та обов'язковим;
- може бути примусово виконано в Україні;
- може бути використано як преюдиція в українському суді.

Преюдиція — це обставина, встановлена судом у раніше вирішеному судовому спорі, яка має обов'язкову силу для іншого суду при вирішенні ним іншого спору між тими ж сторонами. Рішення іноземного суду може бути преюдицією в українському суді за умови його визнання в Україні, якщо встановлені судом факти мають значення для вирішення справи в українському суді та немає підстав для перегляду рішення іноземного суду.

Положення частини 7 статті 473 Цивільного процесуального кодексу України передбачають, що у визнанні в Україні рішення іноземного суду, що не підлягає примусовому виконанню, може бути відмовлено з таких підстав, встановлених статтею 468 Цивільного процесуального кодексу України, а саме:

1) якщо рішення іноземного суду за законодавством держави, на території якої воно постановлено, не набрало законної сили;

2) якщо сторона, стосовно якої постановлено рішення іноземного суду, була позбавлена можливості взяти участь у судовому процесі через те, що їй не було належним чином і вчасно повідомлено про розгляд справи;

3) якщо рішення ухвалене у справі, розгляд якої належить виключно до компетенції суду або іншого уповноваженого відповідно до закону органу України;

4) якщо раніше ухвалене рішення суду України у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і на тих самих підставах, що набрало законної сили, або якщо у провадженні суду України є справа у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і на тих самих підставах, яка порушена до часу відкриття провадження у справі в іноземному суді;

5) якщо пропущено встановлений міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та цим Кодексом, строк пред'явлення рішення іноземного суду до примусового виконання в Україні;

6) якщо предмет спору за законами України не підлягає судовому розгляду;

7) якщо виконання рішення загрожувало б інтересам України;

8) якщо раніше в Україні було визнано та надано дозвіл на виконання рішення суду іноземної держави у спорі між тими самими сторонами, з того самого предмета і на тих самих підставах, що і рішення, що запитується до виконання;

9) в інших випадках, встановлених законами України (стаття 468 Цивільного процесуального кодексу України).

Судова практика Верховного Суду про невизнання рішень іноземних судів щодо дітей-громадян України.

1. Рішення Верховного Суду України у справі № 6-144цс17 від 20 грудня 2017 року:

У вказаній справі Верховний Суд України визнав недійсним рішення іноземного суду про визначення місця проживання дитини з батьком, який не є громадянином України.

Суд встановив, що іноземний суд не дослідив належним чином питання про те, чи відповідає визначення місця проживання дитини з батьком її найкращим інтересам.

Суд також зазначив, що іноземний суд не взяв до уваги те, що дитина є громадянкою України і має право на проживання в Україні.

2. Рішення Верховного Суду України у справі № 6-134цс19 від 13 листопада 2019 року:

У цій справі Верховний Суд України визнав недійсним рішення іноземного суду про стягнення аліментів на дитину-громадянина України.

Суд встановив, що іноземний суд не дослідив належним чином питання про те, чи дійсно відповідач має можливість сплачувати аліменти.

Суд також зазначив, що рішення іноземного суду не відповідає законодавству України про аліменти. Основоположним є те, що громадянам України гарантується захист як у межах її території, так і поза нею.

Виконання судового рішення є невід'ємною складовою права кожного на судовий захист і охоплює зокрема визначений у законі комплекс дій, спрямованих на захист і поновлення порушених прав, свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України (ст. 454—464). <https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15> (<https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15>)

2. Про міжнародне приватне право: Закон України (стаття 81).

3. Міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=d1045455-72f1-4332-9909-104d8fce2407&title=>

[Normativno-pravovaBazaZPitanTekhnichnoiDopomogi](https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=d1045455-72f1-4332-9909-104d8fce2407&title=Normativno-pravovaBazaZPitanTekhnichnoiDopomogi) (<https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&isSpecial=True&id=d1045455-72f1-4332-9909-104d8fce2407&title=Normativno-pravovaBazaZPitanTekhnichnoiDopomogi>)

4. Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. <https://minjust.gov.ua/> (<https://minjust.gov.ua/>)

5. Сайт «Судова влада України». <https://court.gov.ua/> (<https://court.gov.ua/>)

Наталія Ігорівна Білак,

*кандидат юридичних наук, керуючий партнер
АО «Світло», член Комітету із конституційного
правосуддя та прав людини Ради адвокатів
Одеської області, громадський діяч*

ПРЕДСТАВЛЕННЯ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ДОСУДОВИЙ ТА СУДОВИЙ ПОРЯДОК

Інститут громадського суспільства посідає особливе місце в кожній демократичній та правовій державі. Україна повною мірою відчула значення та сутність цього інституту з початком повномасштабного вторгнення Російської Федерації, коли завдяки громадським організаціям, благодійним фондам, волонтерським рухам та іншим неурядовим організаціям вдалось зібрати рекордні обсяги гуманітарної допомоги та допомогти державі у виконанні інших важливих функцій, в тому числі евакуйовувати людей з прифронтових та тимчасово окупованих територій, звільняти людей з полону, повертати незаконно викрадених дітей, надавати першу медичну допомогу, рятувати тварин та ін.

У світлі євроінтеграційних процесів та нових викликів, з якими зіштовхнулась Україна, наразі актуальним питанням залишається вироблення практичних та дієвих механізмів захисту прав та законних інтересів представників інституту громадського суспільства та участі в цьому процесі адвокатів.

Першочергово слід відмітити, що цей механізм може включати як досудовий захист (адвокацію), так і судовий захист.

При цьому, об'єднуючи одночасно повноваження та статуси громадських об'єднань та адвоката, більшість питань видається можливим вирішити в досудовому порядку. В цьому допомагає проведення успішної адвокації, яка можлива за допомогою спрямування адвокатських запитів, запитів на публічну інформацію, записів на особисті прийоми, висвітлення проблематики в ЗМІ. Доволі ефективним, на наше переконання, є використання права бути особисто присутніми при розгляді звернення, скарги чи пропозиції, що прямо регламентовано ст. 8 Закону України «Про звернення громадян» [1]. Зокрема йдеться про

законне право громадянина, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, медіа, посадових осіб, бути присутнім при розгляді заяви чи скарги; користуватися послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, оформивши це уповноваження у встановленому законом порядку; та ін.

Праву громадянина бути присутнім при розгляді заяви чи скарги кореспондує обов'язок органу державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, медіа, їх керівників та інших посадових осіб у межах їх повноважень *на прохання громадянина запрошувати його на засідання відповідного органу, що розглядає його заяву чи скаргу* (ст. 19 Закону України «Про звернення громадян») [1].

Особиста участь громадянина й адвоката при розгляді заяви чи скарги є, на наш погляд, ефективним засобом вирішення порушеного питання, оскільки дозволяє обмінюватись міркуваннями, думками, запереченнями, позиціями, швидше вирішувати проблему, аніж просто звернення в письмовому порядку. З боку органу державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднань громадян, медіа, їх керівників та інших посадових осіб під час такого розгляду має бути забезпечена присутність керівництва та підрозділів, відповідальних за розгляд порушеного у зверненні питання. З огляду на це, рекомендовано користуватись цим правом.

Якщо захистити права та законні інтереси громадських організацій в порядку досудового врегулювання не вдається, то слід використовувати судовий спосіб захисту.

Як правило, така категорія справ (в залежності від предмету спору) підлягає розгляду в адміністративних або господарських судах. Рідше — в судах загальної юрисдикції.

Відповідно до ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України закріплено право кожного на звернення до суду. Водночас уточнено, що таке право реалізується, якщо особа вважає, що рішенням, дією чи бездіяльністю суб'єкта владних повноважень порушені її права, свободи або законні інтереси [2]. Тобто йдеться не про абсолютне право на звернення, а фактично якщо відбулися, на думку позивача, порушення прав, свобод або законних інтересів.

Важливим (як і в будь-якій іншій справі) є правильність визначення предмета позову. На це звертається особлива увага, оскільки специфікою захисту прав та інтересів громадських організацій є «розмитість предмета спору» та неоднозначність кола осіб, права та інтереси яких порушені, та відповідно їх обсягу, із зазначенням, в чому саме полягають порушення.

З огляду на це, слід приймати до уваги, що загальноприйнятим правилом та практикою усталеним є твердження, що «чинне законодавство не передбачає можливості подання позову в «інтересах правопорядку», «в інтересах суспільства», який відомий у теорії права як «*actio popularis*». Ця форма скарги (позову) передбачає право кожного представляти скаргу на нормативний акт після його оприлюднення, без обов'язку довести, що відповідна норма безпосередньо зачіпає його права і свободи.

В більшості випадків суди закривають провадження у таких справах. Водночас є винятки із загального правила, які полягають у захисті екологічних прав (оскільки у контексті Орхуської конвенції, яка ратифікована Україною, за захистом екологічних прав може звернутись кожен [3]), або ж якщо громадська організація доведе, що захист прав та інтересів, щодо яких відбулось звернення до суду, прямо впливає зі статутної діяльності організації.

В даному випадку для кращого розуміння наведемо судову практику.

Так, у справі № 690/232/17 йдеться, що доктрина *actio popularis* (з лат. «суспільна дія») походить з римського права і надає право кожному звернутися до суду в інтересах всього суспільства або будь-якої іншої особи, навіть якщо права позивача при цьому порушені не були. Це так званий позов в інтересах публічного порядку і в його основі

лежить переконання, що для суду не має значення, хто саме до нього звернувся. Важливий лише сам факт неправомірності дій представників держави. Завданням суду є розгляд цієї справи і припинення порушення, якщо воно мало місце [4].

Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду в ухвалі від 13.02.2020 закрив провадження у справі з огляду на те, що чинне законодавство не передбачає звернення в «інтересах правопорядку». Однак Велика Палата Верховного Суду у постанові від 11.12.2018 застосувала положення Конвенції і дозволила громадській організації оскаржити діяльність у контексті Орхуської конвенції.

21 грудня 2022 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду в рамках справи № 640/28508/21 досліджував питання про можливість подання позову в інтересах суспільства України [5]. Так, громадська організація наполягала на бездіяльності Міністерства юстиції України, що проявилась у нездійсненні перевірки достовірності відомостей про прізвища, імена та по батькові громадян України, які поставили свої підписи в підтримку рішення про створення політичної партії. Зазначене, на думку позивача, мало наслідком порушення прав та інтересів усього суспільства, а також громадської організації, оскільки створило перешкоди в реалізації мети, яка полягає у громадському контролі за процесом створення, реєстрації та діяльності політичних партій (в частині збору підписів у підтримку створення партій).

Верховний Суд у вищезгаданій справі, задовольняючи касаційну скаргу, встановив, що суди попередніх інстанцій дійшли передчасного висновку щодо відсутності у позивача права на звернення до суду з цим позовом, адже зміст позовних вимог безпосередньо пов'язаний із процесом створення, реєстрації та діяльності політичних партій України, тобто діяльністю, стосовно якої здійснює громадський контроль позивач з огляду на його статутні документи [5].

Також цікавим в даному випадку буде наведення практики ЄСПЛ. Як приклад, рішення ЄСПЛ по справі № 13378/05 від 29.04.2008 року «Берден проти Сполученого Королівства» в якому суд вказав: щоб мати можливість подати скаргу відповідно до ст. 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами), заявник має бути здатний довести, що оскаржуваний захід стосується його безпосередньо. Тобто до ЄСПЛ може звернутися лише та особа, яка доведе, що прямо постраждала від порушення прав, захищених Європейською конвенцією з прав людини [6].

Таким чином, громадяни можуть звертатись до громадських організацій за захистом своїх прав. Проте в даному випадку потрібно виходити зі статутної діяльності організації. Так, якщо порушення стосуються захисту екологічних прав або гендерної рівності, то в такому випадку краще звертатись до організацій, які мають основним статутним напрямком діяльності — екологічні питання та відповідно — права жінок, запобігання гендерній дискримінації, домашньому насильству та ін. Однак, якщо статутом організації прямо не передбачено те чи інше питання, то можна посилатись на положення нормативно-правових актів, зокрема Закон України «Про громадські об'єднання», який визначає, що метою створення громадського об'єднання є здійснення захисту прав і свобод, задоволення суспільних (економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів).

Також важливим у даному випадку є виокремлення основних питань, з якими можуть зіштовхнутись громадські організації, їх представники при зверненні до суду, на вироблення відповідних рекомендацій, до яких віднесемо:

1) необхідність зазначення в статутних документах права на звернення до суду за захистом прав та інтересів організації, її членів та осіб, які звернулись за захистом до організації. Для цього в статуті потрібно чітко вказувати право організації на звернення до суду, в іншому випадку суд може залишити без руху позов, а внесення змін до статуту (проведення реєстраційних дій) може зайняти значний час, тому ці дії краще робити завчасно (до подання позову);

2) необхідність правильного визначення та зазначення (обґрунтування) в позові порушеного права чи інтересу. Потрібно чітко визначити, в чому полягає порушення права чи інтересу, який вплив має на статус організації чи особи, права та інтереси якої захищаються. Окрім цього, слід чітко вказувати

пункти статуту громадської організації, якими регламентовано напрямки діяльності, повноваження, завдання, цілі, порядок прийняття рішень, які дотичні до предмету позову;

3) оформлення результатів розгляду звернень до громадської організації протоколами або іншими документами, їх розгляд із затвердженням уповноваженими органами в порядку, передбаченому статутними документами організації (наприклад, Правлінням, Загальними зборами), та надання копій цих документів до суду. Необхідно дотримуватись порядку прийняття та оформлення рішень, не забуваючи, що громадська організація є колегіальним органом, статутом якої визначено організаційно-структурні особливості збору, проведення та прийняття рішень керівними органами;

4) оплата судового збору. Громадські організації є, як правило, неприбутковими, однак при зверненні до суду вони не звільняються від сплати судового збору. Тому в даному випадку слід попередньо передбачити можливі джерела для оплати судового збору. Як варіант подання позову може відбуватись в інтересах члена або членів, які звільнені від сплати судового збору;

5) визначення позивача. Єдиної практики з цього приводу не вироблено. Водночас поширеним є зазначення в таких категоріях справ у позові словосполучення: «громадська організація (назва) в інтересах (ФІО) члена або громадянина, права або інтереси якого захищаються».

Цей перелік не є вичерпним. В будь-якому разі слід пам'ятати, що національна судова система ще не в повній мірі готова приймати справи, пов'язані із захистом суспільного інтересу, з огляду на що судова практика формується дуже повільно, у більшості випадків позови залишаються без руху та навіть, без розгляду. Тому в такій категорії справ потрібно бути добре підготовленими, розуміючи специфіку та особливості їх розгляду.

Список використаної літератури

1. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 о. № 393/96-ВР. Дата оновлення: 31.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-vr#Text>

2. Кодекс адміністративного судочинства: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. Дата оновлення: 18.05.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>

3. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція): міжнародний документ від 25.06.1998 № 994-015. Дата

оновлення: 27.05.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

4. Ухвала Черкаського окружного адміністративного суду у справі № 690/232/17 від 17.11.2020 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92896176>

5. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду у справі № 640/28508/21 від 21.12.2022 р. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107984661>

6. Позов в інтересах публічного порядку vs свавілля держави. URL: <https://dejure.foundation/library/pozov-v-interesah-publicnoho-poriadku-vs-svavillia-derzhavy>

Олександр Марков,
адвокат

МЕТОДИ ЗАХИСТУ В КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ОТРИМАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

1 квітня 2024 року Роздільнянським районним судом Одеської області було проголошено виправдувальний вирок у кримінальній справі № 511/2290/20-к, яким було виправдано нашого Клієнта у скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КК України.

Цей вирок викликав жвавий інтерес серед адвокатської спільноти в розрізі тактики захисту, яка була обрана в цій справі.

На теперішній час корупція в Україні стала першочерговою проблемою та набула великих обсягів, пронизала всі сфери державної влади і суспільного життя, стала однією з загроз національній безпеці та державним інтересам країни, що призвело до посилення заходів боротьби з нею.

В межах цієї боротьби законодавчим органом було внесено ряд змін в законодавство України, якими посилено відповідальність за корупційні правопорушення.

Такі зміни посприяли тому, що обвинувачений у корупційному злочині у разі визнання його винуватим при призначенні покарання не може розраховувати на звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі ст. 75 КК України або на призначення покарання більш м'якого, ніж передбачено Законом, відповідно до ст. 69 КПК України.

Тобто немає сенсу застосовувати тактику, направлену на пом'якшення покарання або звільнення від кримінальної відповідальності внаслідок примирення з потерпілим, передачі на поруки або зміни обстановки.

Звичайно, що і повне, безумовне звільнення від відбування покарання, передбачене ст. 74 КК України, для осіб, які визнані винними в скоєнні корупційних злочинів, також повністю виключено, в той час коли для інших злочинів воно можливо, якщо суд дійде

висновку, що обвинуваченого не можна вважати суспільно небезпечною особою через його бездоганну поведінку і сумлінне ставлення до праці.

Тобто для обвинуваченого створені умови — «пан або пропав», а тому сторона захисту повинна використовувати всі дозволені законом методи для захисту таких осіб, і помилка при виборі тактики захисту може призвести до безповоротних наслідків, а суд, спираючись на позицію захисту, повинен перевірити кожен її елемент та зважено поставитися до оцінки доказів сторін.

На мою думку, існують три основні тактики захисту в кримінальних провадженнях:

1. Доведення наявності провокації в діях правоохоронних органів.
2. Недоведеність вини в скоєнні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 368 КК України, шляхом визнання доказів сторони обвинувачення недопустимими.
3. Доведення в суді, що в діях особи відсутній склад корупційного злочину, а наявний склад іншого правопорушення — загально-кримінального (наприклад: шахрайство) або корупційного злочину невеликої важкості (перекваліфікація з ч. 3 на ч. 1 ст. 368 КК України, або з ст. 191 на 367 КК України тощо).

В даному випадку ми не могли використовувати ні одну з цих тактик, оскільки особа, яка притягувалась за ч. 3 ст. 368 КК України, займала відповідальне становище, що є кваліфікуючою ознакою для цієї частини. Ми не заявляли про провокацію, тому що Клієнт заперечував отримання грошових коштів від «взятодавця».

Також сторона захисту звернула увагу суду на недопустимість доказів, що теж знайшло своє відображення у вирокі по справі № 511/2290/20-к.

В результаті проведеної роботи ми обрали досить незвичну правову позицію, з якою погодився суд та поклав її в основу свого рішення.

Виходячи з обставин справи, ми доводили, що правоохоронні органи за допомогою «взяткодавця» створювали обставини, які імітують для зовнішнього спостерігача вчинення Клієнтом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 368 КПК України, в умовах яких він не вчиняв будь-яких неправомірних дій.

За версією обвинувачення, мій Клієнт обвинувачувався у тому, що він, будучи службовою особою, яка займає відповідальне становище, отримав неправомірну вигоду за нестворення штучних перешкод та безперешкодне митне оформлення транспортних засобів, митне оформлення яких супроводжував «взяткодавець» з розрахунку ХХХ за розмитнення однієї одиниці транспортного засобу.

В ході збирання доказів стороною захисту було встановлено, що на момент звернення «взяткодавця» до правоохоронних органів транспортні засоби навіть не були придбані покупцями, «взяткодавець» не займався консультаціями та супроводженням митного оформлення транспортних засобів, в подальшому він не брав участь в огляді автомобілів при здійсненні митних формальностей, не укладав договори з брокерами та не був декларантом. Взагалі, про те, що він мав відношення до розмитнення автомобілів, ми знали тільки з його слів, та будь-яке матеріальне відображення цього відсутнє.

Коли, за версією обвинувачення, неправомірна вигода надавалась, автомобілі були розмитнені та знаходились поза межами контролю митниці. При цьому будь-яких порушень зі здійсненням митних формальностей відносно цих автомобілів (заниження вартості, невмотивована відмова тощо) виявлено не було.

Таким чином, нам стало зрозуміло, що правоохоронці за допомогою «взяткодавця» скористалися тим, що скоєння будь-якого злочину, в тому числі і отримання неправомірної вигоди, вчиняється в умовах конспірації. Таким чином, будь-яку розмову, яка стосується діяльності клієнта, можливо видати за обговорення умов надання неправомірної вигоди, а будь-які жести, потискання руки, шурхіт, можливо трактувати як здійснення її передачі.

Щоб довести свою позицію в суді, ми надавали докази існування обставин, які відповідали на питання:

— Чи мали правоохоронці доступ до інформації про митне оформлення транспортних засобів?

Так, відповідно до листа Державної фіскальної служби України від 23.07.2018 року правоохоронцям був наданий доступ до АСМО «Інспектор 2006», що

надавало їм можливість отримувати інформацію не від заявника та поза межами слідчих дій.

— Чи був зацікавлений «взяткодавець» в співробітництві з правоохоронцями?

Про зацікавленість «взяткодавця» в результаті кримінального провадження свідчили документи, надані стороною захисту, а саме рішення суду про оголошення його в розшук, документи, які підтвердили його співпрацю з органом досудового розслідування в інших кримінальних провадженнях, де вищезазначений «взяткодавець» залучався також до конфіденційного співробітництва.

Крім того, «взяткодавець», як «Сіяч» В. Ван Гога, в один і той самий день надавав неправомірну вигоду спочатку моему Клієнту, а потім ще двом особам з різницею в декілька годин.

— Які законні права та інтереси «взяткодавця» захищав шляхом давання неправомірної вигоди?

Аналізуючи надані стороною захисту копії митних декларацій з документами, які стали підставою для їх оформлення, ми побачили, що він не був власником автомобілів, не був декларантом, не був митним брокером та не мав будь-яких повноважень представляти покупців транспортних засобів. А оформлення декларацій здійснювали інші митні брокери, які пояснили, що вони взагалі не знають «взяткодавця», а за брокерськими послугами звертались тільки власники автомобілів.

На підставі цих відомостей стороною захисту довела, а суд підтримав позицію, що такі права та інтереси у «взяткодавця» були відсутні, оскільки він не мав жодного відношення до розмитнення автомобілів.

— Чи здійснював Клієнт дії або бездіяльність в інтересах «взяткодавця» з використанням наданого йому службового становища?

Сторона захисту довела в суді, що Клієнт не здійснював будь-яких дій в інтересах «взяткодавця» з використанням наданого йому службового становища, тому що він не здійснював митного оформлення автомобілів, а митне оформлення здійснюється одноосібно, тобто інспектор несе повну особисту відповідальність за оформлення митної декларації з моменту її надходження до оформлення, а АСУП автоматично здійснює контроль за ризиками під час здійснення митних формальностей, що виключає людський фактор.

Виходячи з відомостей, отриманих в результаті аналізу наданих декларацій, за клопотанням стороною захисту були допитані в суді всі особи, які брали участь в їх оформленні, інспектори митниці та митні брокери, які пояснили, що з боку Клієнта був відсутній будь-який вплив на них під час здійснення митних формальностей.

Ці докази в своїй сукупності дали змогу реалізувати захист у справі і переконати суд в невинуватості Клієнта.

Владислав Дмитрович Фірсов,
адвокат АО «АС ЛІГАЛ», член Комітету
з конституційного правосуддя та прав людини
Ради адвокатів Одеської області,
аспірант Київського університету права
Національної академії наук України

«СИНДРОМ СЕРЯВІНА» В ПРАКТИЦІ СУДІВ УКРАЇНИ

Важливим кроком на шляху розбудови демократичного українського суспільства та правової держави стало не лише приєднання України до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), а й реальне застосування практики Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ) у національному судочинстві.

Безперечно, позитивною рисою є активне посилення на практику ЄСПЛ як сторонами спору/їх представниками (зокрема — й адвокатами), так і безпосередньо суддями в мотивувальних частинах судових рішень. Однак кожний світлий бік медалі має і зворотний — темний. Практика українських судів, на превеликий жаль, не є винятком.

Пункт 1 статті 6 Конвенції визначає, що «Кожен має право на справедливий і публічний розгляд його справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення».

Детальне тлумачення змісту відповідної статті знаходить своє відображення у багатьох рішеннях ЄСПЛ, однак, як свідчать вітчизняні аналітики, серед національних суддів одним з найулюбленіших є рішення від 10.02.2010 р. у справі «Серявін та інші проти України»¹ (далі — Рішення ЄСПЛ або Справа «Серявін проти України»). За твердженнями докторки юридичних наук, професорки та адвокати М. В. Афанасьєвої, станом на 04.05.2023 р.:

¹ Рішення ЄСПЛ у справі «Серявін та інші проти України» (Seryavin and Others v. Ukraine) від 10 лютого 2011 року, заява № 4909/04 [Електронний ресурс]. 2010. Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_672#Text

«За параметрами пошуку «Серявін та інші проти України» в Єдиному реєстрі судових рішень знайдено 150 524 документи, з них за формою судочинства адміністративне — 87 725, господарське — 30 732, цивільне — 29 763»². В свою чергу, за підрахунками Андрія Чехонадського, відкрита частина єдиного державного реєстру судових рішень містить «близько 25 тисяч судових актів», які відсилають до рішення у згаданій справі³.

На перший погляд, немає нічого поганого в тому, що суди так активно посилаються на практику ЄСПЛ, однак саме рішення у справі «Серявін проти України», а точніше його п. 58 застосовується судами не завжди добросовісно та допомагає суду виправдати ігнорування аргументів тієї сторони, не на користь якої ухвалено рішення. У професійних колах правників таке явище отримало назву «Синдром Серявіна».

З метою глибшого розуміння цього феномена національної правозастосовної практики необхідно визначити, що насправді мав на увазі ЄСПЛ у рішенні за заявою пана Серявіна та інших. Так, пропонуємо пункт 58 досліджуваного Рішення умовно поділити на чотири змістові частини:

² Афанасьєва М. В. Мотивована оцінка судом аргументів учасників справи: конвенційний та національний стандарт [Електронний ресурс] / Мар'яна Володимирівна Афанасьєва // Інформаційна платформа «Конституціоналіст». 2023. Режим доступу до ресурсу: <https://constitutionalist.com.ua/motyvovana-otsinka-sudom-arhumentiv-uchasnykiv-spravy-konventsijnyj-ta-natsionalnyj-standart/?fbclid=IwAR2HUcOZOkeSeCEnVM40JdvtFV06SjUbYecZokPl24bLqNcK4BWtQTvmYs>

³ «Синдром Серявіна» — комплексна проблема вітчизняних судів, суть якої пояснив Андрій Чехонадський [Електронний ресурс] // Освітня платформа «Legal High School». 2020. Режим доступу до ресурсу: <https://lhs.net.ua/syndrom-seriavina-kompleksna-problema-vitchyzniansnykh-sudiv-sut-iakoi-poiasniv-andrii-chekhonadskyi/>

Частина перша: «Суд повторює, що згідно з його усталеною практикою, яка відображає принцип, пов'язаний з належним здійсненням правосуддя, у рішеннях судів та інших органів з вирішення спорів мають бути належним чином зазначені підстави, на яких вони ґрунтуються».

Частина друга: «Хоча пункт 1 статті 6 Конвенції зобов'язує суди обґрунтовувати свої рішення, його не можна тлумачити як такий, що вимагає детальної відповіді на кожен аргумент. Міра, до якої суд має виконати обов'язок щодо обґрунтування рішення, може бути різною в залежності від характеру рішення (див. рішення у справі «Руїс Торіха проти Іспанії» (*Ruiz Torija v. Spain*) від 9 грудня 1994 року, серія А, N 303-А, п. 29)».

Частина третя: «Хоча національний суд має певну свободу розсуду щодо вибору аргументів у тій чи іншій справі та прийняття доказів на підтвердження позицій сторін, орган влади зобов'язаний виправдати свої дії, навівши обґрунтування своїх рішень (див. рішення у справі «Суомінен проти Фінляндії» (*Suominen v. Finland*), N 37801/97, п. 36, від 1 липня 2003 року)».

Частина четверта: «Ще одне призначення обґрунтованого рішення полягає в тому, щоб продемонструвати сторонам, що вони були почуті. Крім того, вмотивоване рішення дає стороні можливість оскаржити його та отримати його перегляд вищестоящою інстанцією. Лише за умови винесення обґрунтованого рішення може забезпечуватись публічний контроль здійснення правосуддя (див. рішення у справі «Гірвісаарі проти Фінляндії» (*Hirvisaari v. Finland*), N 49684/99, п. 30, від 27 вересня 2001 року)».

Отже в рішенні ЄСПЛ чітко визначено, що хоча національні суди і не зобов'язані давати повний аналіз всім аргументам сторін, обґрунтування судового рішення має відповідати таким стандартам:

- 1) суди мають виправдати своє рішення, шляхом його обґрунтування;
- 2) суд має показати сторонам, що вони були почуті;
- 3) мотивування судового рішення повинно дати можливість стороні оскаржувати його в суді вищестоящої інстанції.

Відповідно ЄСПЛ дійсно допустив право національних суддів не надавати оцінку всім аргументам сторін під час обґрунтування судового рішення. Разом з тим таке право не є абсолютним, а допускається тоді, коли судові рішення відповідає трьом вищезгаданим стандартам.

Однак аналітики зазначають, що національні суди в своїх рішеннях, посилаючись на Рішення у справі «Серявін проти України», оперують виключно описаною вище другою частиною пункту 58 рішення,

яка закріплює відсутність у суду обов'язку надавати оцінку всім аргументам сторін.

Таким чином, національні суди України, обґрунтовуючи своє право не надавати оцінку всім доводам сторін, не слідкують за тим, щоб реалізація такого права відповідала стандартам обґрунтування судового рішення, наведеним у п. 58 досліджуваного рішення ЄСПЛ.

Вважаємо також слушною думку М. В. Афанасьєвої, що рішення ЄСПЛ було прийнято у 2010 році відносно подій, що мали місце у 2003 році, тобто під час дії старих редакцій процесуальних кодексів, в той час як нові редакції процесуальних кодексів (прийнятих у 2017 році) чітко зобов'язують національні суди надавати аналіз всіх аргументів і доводів сторін. Дослідниця також звертає увагу, що стаття 53 Конвенції «передбачає правило пріоритету, згідно з яким пріоритет має бути відданий тому положенню, що забезпечує найкращий захист основного права людини, незалежно від того, забезпечується цей захист міжнародним договором чи національним законодавством»¹.

Разом з тим, це не виключає тих обставин, що навіть ті судові рішення, що були ухвалені за чинності старих редакцій процесуальних кодексів, повинні відповідати стандартам обґрунтування, які ми виокремили вище.

Також погоджуємось з думкою відомої науковчині Т. І. Фулей, що стандарт обґрунтування судового рішення має вимірюватись не лише практикою ЄСПЛ як такою, а й Висновком № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень від 18 грудня 2008² (далі — Висновок КРЕС).

У вказаному Висновку КРЕС визначає, що вимога про обґрунтованість судового рішення зобов'язує суддю дати відповідь на аргументи сторін та вказати на доводи, що лежать в основі рішення та забезпечують його правомірність, а також дає можливість суспільству зрозуміти, як функціонує судова система. КРЕС також наголошено, що рішення має бути

¹ Афанасьєва М. В. Мотивована оцінка судом аргументів учасників справи: конвенційний та національний стандарт [Електронний ресурс] / Мар'яна Володимирівна Афанасьєва // Інформаційна платформа «Конституціоналіст». 2023. Режим доступу до ресурсу: <https://constitutionalist.com.ua/motyuvovana-otsinka-sudom-arhumentiv-uchasnykiv-spravu-konventsiynij-ta-natsionalnyj-standart/?fbclid=IwAR2HUcOZOKeSeCEnVM40JdvtFV06SjUbYecZokPl24bLqNcK4BWtQTvmYs>

² Фулей Т. Законність і обґрунтованість судового рішення: коментар до справи «Серявін та інші проти України» [Електронний ресурс] / Фулей Тетяна / Веб-сайт Школи суддів України. Режим доступу до ресурсу: <http://www.nsj.gov.ua/files/1445519923%E2%84%96%202%20%D0%A1%D0%B5%D1%80%D1%8F%D0%B2%D1%96%D0%BD.pdf>

зрозумілим для сторони та відображати логічність та послідовність міркувань судді під час ухвалення рішення, а також відображати слідування суддею принципам ЄСПЛ¹.

Таким чином, так званий «Синдром Серявіна» часто проявляється в актах судової гілки влади тоді, коли з тих чи інших причин не виконується обов'язок надати обґрунтування прийнятого рішення, ігноруючи стандарти обґрунтування судового рішення, викладені у тому ж п. 58 згаданого рішення ЄСПЛ,

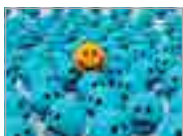
¹ Висновок № 11 (2008) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо якості судових рішень [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Судової Влади України. Режим доступу до ресурсу: https://court.gov.ua/userfiles/visn_11_2008.pdf

а також ігноруючи стандарти якості судового рішення, викладені у Висновку № 11 (2008) КРЕС.

Відповідно адвокатам в своїй практиці слід враховувати, що, застосовуючи положення п. 58 Рішення ЄСПЛ у справі «Серявін проти України», національні суди автоматично не позбавляються обов'язку надавати оцінку аргументам сторін, адже право суду не відповідати на всі аргументи сторін не є абсолютним і обмежене стандартами обґрунтованості та якості судового рішення. В протилежному випадку посилення на п. 58 Рішення у будь-якому випадку ненадання судом оцінки аргументам сторін може свідчити про необґрунтованість та незаконність судового рішення, а отже може дати законні підстави для оскарження судових рішень в установленому порядку.

СКАРБНИЧКА АДВОКАТСЬКОГО ДОСВІДУ

ОСОБИСТІТЬ І ХАРАКТЕР

Особистість — це баланс позитивних і негативних якостей. У цьому плані все умовно. Наприклад, заздрість вважається поганою властивістю, але деякі психологи стверджують, що вона може стати спонукальним мотивом до роботи над собою або поліпшенням свого життя. Викривлення ж позитивних рис, навпаки, може привести до їх перетворення в негативні якості. Наполегливість переростає в нав'язливість, ініціативність в егоцентричність. Слід виділити сильні і слабкі риси характеру, про них часто доводиться згадувати при заповненні резюме. Багатьох вони жахають, адже оцінити себе буває непросто.

Ось невелика «шпаргалка»: **Слабкі:** формальність, дратівливість, сором'язливість, імпульсивність, невміння промовчати або сказати «ні». **Сильні:** завзятість, товариськість, терплячість, пунктуальність, організованість, рішучість. **Негативні:** гордіня, ревності, мстивість, жорстокість, дармоїдство. **Позитивні:** доброта, щирість, оптимізм, відкритість, миролюбність.

Власне «Я» та ставлення до матеріального.

Вимогливість. Коли яскраво виражена ця риса особистості, проявляються дві крайності. Людина вимоглива до себе часто буває настільки ж суворою і до інших. Вона живе за принципом «я зміг, значить, і інші можуть». Вона може бути не терпимою до чужих слабкостей, не розуміючи, що кожна особистість індивідуальна. Інша крайність побудована на невпевненості. Людина самокатується, вважаючи себе недостатньо досконалою. Яскравим прикладом може служити анонсія, трудоголізм.

Самокритичність. Людина, яка вміє критикувати себе, має здорову самооцінку. Розуміння, прийняття й аналіз своїх досягнень і поразок допомагає у формуванні сильної особистості. Коли баланс порушений, спостерігається або егоцентризм, або самоїдство.

Скромність. Необхідно розуміти, що скромність і сором'язливість — різні поняття. Перше засноване на системі цінностей, прищеплений при вихованні. Друге є дзвіночком до розвитку комплексу. У нормальному стані скромність проявляється в помірності, спокої, знанні міри в словах, вираженні емоцій, фінансових витратах та ін.

Егоїзм та егоцентризм. Схожі поняття, але рисою тут є егоїзм, а ось егоцентризм — спосіб мислення. егоїсти думають лише про себе, але використовують інших в своїх цілях. Егоцентрики часто є мізантропами й інтровертами, які не потребують інших, які вважають, що їх ніхто не гідний.

Почуття власної гідності. Показує, як особистість себе відчуває внутрішньо. Зовні воно виражається у високій оцінці своїх прав і соціальної цінності.

Акуратність — неохайність. Творчий безлад або педантична чистота в будинку можуть показати, наскільки людина акуратна. Охарактеризувати її можна і за зовнішнім виглядом. Неохайні люди часто викликають антипатію і не завжди знаходяться бажані розглянути за зовнішньою безглуздістю широку душу.

Ощадливість — недбалість. Оцінити людину можна за її ставленням до накопиченого майна, позичених предметів. Хоча ця риса людини виявилася в речовій групі, вона може проявлятися і стосовно людей.

Жадібність — щедрість. Щоб називатися щедрим, не обов'язково бути філантропом або віддавати останнє. У той же час зайва щедрість іноді є ознакою безвідповідальності або спробою «купити» чужу приязнь. Жадібність же виражається не тільки стосовно інших людей, а й себе, коли людина через страх залишитися без грошей економить навіть на дрібницях.

Риси характеру формуються в дитинстві, але при цьому вони можуть змінюватися, трансформуватися в залежності від життєвих обставин. Ніколи не пізно поміняти в собі те, що не подобається.

Олександр Євгенович Вовк,
адвокат АО «Юрлайн»

ПІДСТАВИ ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ ДОДАТКОВОГО СТРОКУ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ

Законодавцем для прийняття спадщини встановлюється досить тривалий строк у шість місяців, який починається з часу відкриття спадщини (ч. 1 ст. 1270 ЦК України). Відповідно до ч. 1 ст. 1220 ЦК України спадщина відкривається внаслідок смерті особи або оголошення її померлою. Часом відкриття спадщини є день смерті особи або день, з якого вона оголошується померлою.

Якщо спадкоємець протягом шести місяців з часу відкриття спадщини не подав заяву про прийняття спадщини, він вважається таким, що не прийняв її.

Подання заяви про прийняття спадщини — це дія, яку має вчинити спадкоємець для прийняття спадщини у разі, якщо на час відкриття спадщини він не проживав постійно зі спадкодавцем. Якщо ж спадкоємець постійно проживав разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, то він вважається таким, що прийняв спадщину, якщо протягом 6-місячного строку він не заявив про відмову від неї. Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини.

Державна реєстрація місця проживання спадкоємця сама по собі не є беззаперечним доказом його постійного проживання на момент смерті спадкодавця за адресою реєстрації. Частина 3 ст. 1268 ЦК України вимагає саме фактичного проживання спадкоємця разом зі спадкодавцем на час відкриття спадщини, а не лише реєстрації місця проживання за адресою спадкодавця, що можуть бути відмінними один від одного (постанова Верховного Суду від 28.04.2021 р. по справі № 204/2707/19).

Якщо встановлено, що спадкоємець прийняв спадщину у порядку ч. 3 ст. 1268 ЦК, то суди не повинні задовольняти вимоги про визначення додаткового строку для прийняття спадщини.

За письмовою згодою спадкоємців, які прийняли спадщину, спадкоємець, який пропустив строк для прийняття спадщини, може подати заяву про прийняття спадщини нотаріусу або в сільських населених пунктах — уповноважений на це посадовій особі відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини (ч. 2 ст. 1272 ЦК України).

У разі, якщо така згода зі спадкоємцями не досягнута, за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини.

Цивільний кодекс України не містить переліку поважних причин для поновлення строку на подання заяви про прийняття спадщини. Основні орієнтири з цього питання наведені у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7.

Так, вирішуючи питання про визначення особі додаткового строку, суд досліджує поважність причин пропуску строку для прийняття спадщини. При цьому необхідно виходити з того, що поважними є причини, пов'язані з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для спадкоємця на вчинення цих дій.

Оцінка поважності причин пропуску строку звернення із заявою про прийняття спадщини повинна, у першу чергу, стосуватися періоду від моменту відкриття спадщини й до спливу шестимісячного строку, встановленого законом для її прийняття. Саме протягом цього періоду мають існувати об'єктивні та істотні перешкоди для прийняття спадщини. Інші періоди досліджуються, якщо ці перешкоди почали існувати протягом шестимісячного строку та тривали до моменту звернення до нотаріуса або до суду (постанова Верховного Суду від 17.12.2021 р. по справі № 369/6254/19-ц).

Як вказує судова практика, поважними причинами пропуску строку для прийняття спадщини є такі:

— тривала хвороба спадкоємця. Важливими є тривалість стаціонарного лікування та ступінь захворювання заявника, а не лише факт перебування його на лікуванні в закладі охорони здоров'я. В постанові від 03.10.2018 р. по справі № 757/28103/16-ц Верховний Суд вказав, що позивач дізнався про смерть дядька лише 14.03.2016 р., а у період з 7 до 29 квітня 2016 р. перебував на лікуванні у лікаря-невропатолога, що підтверджується довідкою, що стало підставою для поновлення позивачу відповідного строку. Аналогічна позиція сформульована в постанові Верховного Суду від 19.12.2018 р. по справі № 372/2383/16-ц;

— перебування спадкоємця тривалий час за межами України. При цьому один факт проживання особи поза межами України не є достатнім свідченням наявності об'єктивних, непереборних перешкод для вчасного звернення із заявою про прийняття спадщини, оскільки перебування позивача за кордоном не позбавляло його можливості подати заяву про прийняття спадщини поштою.

Відповідно до підпункту 3.11.3 «Положення про порядок вчинення нотаріальних дій в дипломатичних представництвах та консульських установах України» (затверджене спільним наказом Міністерства юстиції України, Міністерства закордонних справ України від 27.12.2004 р. № 142/5/310) спадкоємець, який бажає прийняти спадщину, але на час відкриття спадщини не проживав постійно зі спадкодавцем, має подати консулу заяву про прийняття спадщини. Так само спадкоємці, які перебувають за кордоном, можуть подати заяву про прийняття спадщини до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини через засоби поштового зв'язку (постанова Верховного Суду від 21.10.2021 р. по справі № 332/3796/19).

Для прикладу, відмовляючи у задоволенні позову по справі № 589/1863/13-ц, Верховний Суд вказав, що позивач не надав доказів неможливості з'явитися до консульської установи або до дипломатичного представництва України за кордоном;

— відбування покарання в місцях позбавлення волі (постанова Верховного Суду від 08.05.2019 р. по справі № 357/13630/16-ц). Разом з тим, у постанові Верховного Суду від 25.02.2021 р. по справі № 712/4362/18 така причина пропуску строку визнана неповажною, оскільки, навіть перебуваючи в місцях позбавлення волі, позивач мав можливість надіслати заяву про прийняття спадщини поштою;

— необізнаність спадкоємця про наявність заповіту (постанова Верховного Суду від 26.06.2019 р. по справі № 565/1145/17, від 21.09.2020 р.

по справі № 130/2517/18, від 22.12.2021 р. по справі № 703/4978/19);

— велика відстань між місцем постійного проживання спадкоємців і місцем знаходження спадкового майна;

— складні умови праці, які зокрема пов'язані з тривалими відрядженнями, в тому числі закордонними;

— перебування спадкоємця на строковій службі у складі Збройних Сил України (постанова Верховного Суду від 26.06.2019 р. по справі № 565/1145/17);

— неповідомлення секретарем виконкому сільської ради спадкоємця про відсутність у позивача права на відкриття спадщини визнана обставиною, що створює об'єктивні труднощі для своєчасного прийняття спадщини за заповітом. По справі № 526/223/17 позивач, який є спадкоємцем за заповітом, звернувся до сільської ради з заявою щодо прийняття спадщини, яка була посвідчена секретарем сільської ради. При цьому спадкоємцю не було повідомлено про відсутність у секретаря сільської ради права на відкриття спадщини у зв'язку з невідповідністю кваліфікаційним вимогам та відсутністю доступу до Спадкового реєстру, та не повідомлено про необхідність звернення до нотаріуса, у зв'язку з чим позивач був безумовно впевнений, що вчасно і правильно виконав свій обов'язок щодо прийняття спадщини, а його дії спрямовані і свідчать про її прийняття (постанова Верховного Суду від 13.12.2018 р. по справі № 526/223/17).

Разом з тим, в інших випадках подання спадкоємцем заяви не до того органу, до якого слід було подавати таку заяву, не стало є поважною причиною пропуску строку на прийняття спадщини (постанова Верховного Суду від 13.02.2020 р. по справі № 362/2685/17);

— незначний часовий проміжок між закінченням строку прийняття спадщини та поданням відповідного позову до суду. В постанові Верховного Суду від 17.10.2018 р. по справі № 681/203/17-ц зазначається, що позивачі не звернулися в шестимісячний строк до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини, оскільки вважали, що наявність заповіту матері надає їм право на прийняття спадщини в будь-який час. Верховний Суд зазначив, що суд апеляційної інстанції не дослідив, чи вчиняв нотаріус дії для повідомлення позивачів про відкриття спадщини, чи здійснював їх виклик як спадкоємців за заповітом, у тому числі шляхом публічного оголошення або повідомлення про це у пресі, що свідчило б про належне сприяння для здійснення особистого розпорядження спадкодавця. Крім того, пропущений позивачами строк для подання заяви про прийняття спадщини є незначним, лише 11 днів;

— необізнаність спадкоємця про наявність заповіту, недобросовісна поведінка інших спадкоємців

та нотаріуса. Постановою Верховного Суду від 21.09.2020 р. по справі № 130/2517/18, враховуючи наявність заповіту на користь позивача, недобросовісну поведінку відповідачів та нотаріуса, залишені в силі рішення про задоволення позову. Суди встановили, що позивач не мав права на спадщину за законом у першу чергу, не знав про існування заповіту, тому не звертався до нотаріуса з відповідною заявою. Мати позивача в суді підтвердила, що через неприязні стосунки вона не повідомляла сину про існування заповіту та наявність у нього прав за заповітом. Нотаріус також не виконав обов'язок щодо повідомлення спадкоємця про необхідність подачі заяви про прийняття спадщини за заповітом. Аналогічні висновки зроблені в постановах Верховного Суду від 22.02.2021 р. по справі № 644/7785/19, від 17.03.2021 р. по справі № 308/4272/19, від 22.12.2021 р. по справі № 703/4978/19.

Разом з тим, якщо спадкоємець відноситься до першої черги за законом, то незнання про заповіт не є поважною причиною пропуску строку (постанова Верховного Суду від 23.04.2020 р. по справі № 755/21472/15-ц);

— особливий правовий режим на тимчасово окупованій території України. 30.11.2021 р. Верховний Суд залишив без змін постанову апеляційного суду про задоволення позову по справі № 418/3478/19 з огляду на те, що позивач проживав на тимчасово окупованій території, тому з не залежних від нього обставин він не мав об'єктивної можливості виїхати на підконтрольну Україні територію для своєчасного оформлення документів, зокрема свідоцтва про смерть та заяви про прийняття спадщини;

— проживання позивача на тимчасово окупованій території. Верховний Суд у постанові від 15.06.2022 р. по справі № 638/4895/15-ц погодився з висновком про те, що з дати смерті батька позивач був позбавлений можливості реалізувати своє право на прийняття спадщини як на території окупованої АР Крим, так і через компетентний орган на території України, оскільки датою початку тимчасової окупації є 20.02.2014 р., а статтю 11-1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», якою встановлена можливість подання відповідної заяви на підконтрольній території, доповнили лише 12.02.2015 р. При цьому вже у березні 2015 р. позивач звернувся до державної нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини. Звернення з відповідною заявою на території окупованої АР Крим не могло розцінюватися як належне, оскільки ця територія не контролюється органами державної влади України. Верховний Суд зазначав, що тимчасова окупація території АР Крим призвела до непоправних

перешкод у реалізації позивачем своїх спадкових прав, які не могли бути ним усунуті;

— реєстрація смерті спадкодавця як смерті невідомої особи. Верховний Суд в постанові від 23.12.2021 р. по справі № 645/7452/19 погодився з висновками судів про задоволення позову з огляду на те, що позивач з поважних причин після смерті племінниці вчасно не звернулася до нотаріуса із заявою про прийняття спадщини, оскільки смерть була зареєстрована як смерть невідомої особи, отже у позивача були відсутні достовірні відомості про смерть племінниці;

— виявлення нотаріусом розбіжностей між заявленими спадкоємцем правами та наданими документами після відкриття спадкової справи є об'єктивною обставиною, що не залежала від спадкоємця, і є поважною причиною для продовження строку для подання заяви про прийняття спадщини (постанова Верховного Суду від 20.07.2022 р. по справі № 489/5656/20).

У пункті 2 інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування» від 16.05.2013 р. № 24-753/0/4-13 зазначено, що судами не можуть бути визнані поважними такі причини пропуску строку для подання заяви про прийняття спадщини як:

— юридична необізнаність позивача щодо строку та порядку прийняття спадщини (постанови Верховного Суду від 06.02.2018 р. по справі 180/1163/16-ц, від 26.02.2020 р. по справі № 286/27/18, від 07.02.2020 р. по справі № 431/1160/18-ц, від 02.09.2020 р. по справі № 761/10023/13-ц);

— необізнаність особи про наявність спадкового майна;

— похилий вік (постанова Верховного Суду від 05.12.2018 по справі № 756/2764/15-ц);

— непрацездатність;

— встановлення судом факту, що має юридичне значення для прийняття спадщини (наприклад, встановлення факту проживання однією сім'єю);

— невизначеність між спадкоємцями, хто буде приймати спадщину;

— відсутність документів, що посвідчують право власності спадкодавця на спадкове майно (постанова Верховного Суду від 27.02.2020 р. по справі № 419/3788/17);

— відсутність коштів для проїзду до місця відкриття спадщини;

— несприятливі погодні умови;

— перебування у депресії у зв'язку зі смертю спадкодавця (постанова Верховного Суду від 25.04.2019 р. по справі № 761/794/15-ц).

Факт проживання спадкоємця за кордоном та необізнаність про смерть спадкодавця не є підставами

для поновлення строку для подання заяви про прийняття спадщини (постанова Верховного Суду від 13.12.2018 р. по справі № 459/295/16-ц). Позивач посилався на те, що проживає в іншій країні, спілкувався із покійним вкрай рідко, тому йому не було відомо про смерть брата. Верховний Суд вказав, що правові підстави для визначення додаткового строку для прийняття спадщини відсутні, якщо у спадкоємця не було перешкод для подання заяви, а він не скористався правом на прийняття спадщини через відсутність інформації про смерть спадкодавця; підстави позову (відповідач надала нотаріусу недостовірну адресу його проживання) не є причиною, пов'язаною з об'єктивними, непереборними, істотними труднощами для позивача на вчинення дій, подання до нотаріальної контори заяви для прийняття спадщини у встановлений законом строк.

Відповідний висновок зроблений у постановях Верховного Суду України від 06.06.2018 р. по справі № 592/9058/17-ц, від 12.02.2018 р. по справі № 712/656/15-ц, від 18.01.2018 р. по справі № 198/476/16-ц, від 30.01.2020 р. по справі 487/2375/18, від 17.02.2020 р. по справі № 357/732/19, від 27.02.2020 р. по справі № 419/3788/17, від 21.05.2020 р. по справі № 404/251/17, від 11.11.2020 р.

по справі № 750/262/20, від 12.04.2021 р. по справі № 589/1863/13-ц, від 10.09.2021 р. по справі № 179/2076/19.

Вцілому слід вказати, що причини пропуску строку на прийняття спадщини оцінюються у сукупності, в тому числі враховуються дії та наміри позивача з прийняття спадщини.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7 повторне визначення судом додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини одним і тим же спадкоємцем законодавством не передбачено. Якщо рішенням суду спадкоємцю раніше було визначено додатковий строк для прийняття спадщини і він цим не скористався та не прийняв спадщину, то в подальшому цей спадкоємець не може знову ставити питання про визначення йому додаткового строку для прийняття спадщини.

Належними відповідачами у спорах про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини є спадкоємці, які прийняли спадщину, а у випадку відсутності таких — територіальні громади в особі органів місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини (відповідні сільські, селищні, міські ради).

ЦЕ ЦІКАВО

БОРЩ ЯК ЧАСТИНА УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРНОГО КОДУ

1 липня 2022 року ЮНЕСКО вніс український борщ до переліку об'єктів світової нематеріальної культурної спадщини, що доводить: наша буденна страва

є своєрідним етнокультурним феноменом, одним із яскравих символів національної культури, вартим дослідження і захисту.

Перша задокументована згадка про український борщ датується 1584 роком у Києві. У своїх щоденниках про страву згадав німецький торговельний агент Мартін Груневерг. 17 жовтня 1584 року його купецька валка доїхала до Києва й зупинилася на нічівлю над річкою Борщівкою — саме так назвав її торговець у своєму щоденнику. Це була нинішня річка Борщагівка, що дала назву сучасним західним околицям Києва. Кияни пояснювали гостям походження назви річки тим, що у цій місцевості свого часу діяв так званий «борщовий базар».

У 1598 році православний полеміст Іван Вишенський писав про селян, які з однієї мисочки «поливку або борщик хлєпчют». З першої половини XVII століття з'являються прізвища, похідні від слова «борщ»: Борщовський, Борщ, Борщенко, Борщак...

Одна з особливостей, яка вирізняє борщ з-поміж інших похідних страв, — його кислуватість. Чим тільки його не закислювали раніше (від хлібного квасу до каліни), поки врешті в наш час не зупинилися на помідорах чи томатній пасті. Невід'ємна складова борщу — червоний буряк. А серед похідних компонентів страви чого тільки в ній не було і нема: від копчених диких грушок до підв'ялених на лопухах карасів чи підкопчених на житній соломі свинячих вух...

У ЮНЕСКО рішення внести борщ до нематеріальної культурної спадщини, яка потребує охорони, аргументують тим,

що український борщ — «невід'ємна складова українського сімейного і повсякденного життя». Також згадують про те, що борщ є частиною української культури: йому присвячені свята та низка локальних борщових фестивалів, які щороку проводять у різних містах України.

Борщ у сотнях рецептів поширений у усіх регіонах України, маючи певні відмінності, які підкреслюють особливості окремих територій. І водночас борщ є сталою частиною українського культурного спадку та його самобутності.

Важливість борщу в українській кухні можна простежити за його ритуальним значенням. Впродовж століть борщ був однією з обов'язкових весільних страв, навіть через місяць після весілля подавали спеціальний так званий «розхідний борщ». Також борщ традиційно готували на поминки. А пісний борщ — одна з 12 страв на Святвечір.

В українській мові в ходу низка сталих виразів, приказок та приспівок про борщ, як от: Втрапив у біду, як курка в борщ. Дала борщу такого, що аж туман з моря котиться! Де багато невісток, там борщ пересолений...

Цікавим прикладом є і дитяча приказка «Йди, йди дощику, зварию тобі борщику...». Борщ часто фігурує і в художніх образах — і в літературі, і в приватних розмовах: рубанув/лупанув борщу; навернув/уперщив миску борщу; борщу б такого наваристого, щоб аж світ розвиднівся; борщ такий, що ложка стоїть дибки тощо. У деяких регіонах України побутує цікаве запрошення до обіднього столу: «Сідайте борщувати!». Часто економічні показники щодо побутового добробуту українців прив'язуються до так званого «борщового набору» — суми витрат на основні інгредієнти для приготування борщу.

До слова, борщем можна снідати, обідати і вечеряти...

Олександра Тіпрова,

*адвокат, член Комітету з правил
адвокатської етики Ради адвокатів
Одеської області*

ВІД ШАЛЕНОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДО ЗУХВАЛОЇ «ПРИХВАТИЗАЦІЇ»

Керівник Офісу протидії рейдерству Міністерства юстиції України Віктор Дубовик навів порівняльну статистику у сфері державної реєстрації. Він зазначив, що найцікавіша статистика — це випадки задоволення скарг на реєстраційні дії та встановлення незаконності вчинення реєстраційних дій. «Це саме те, що й називається «реєстраційним» рейдерством».

В 2022 році задоволенню підлягала кожна друга скарга на реєстраційні дії. В 2023 році цей відсоток задоволених скарг зменшився та становив 27 % від загальної кількості розглянутих скарг. Отже задоволенню підлягала вже кожна четверта скарга¹.

«Прихватування» або «рейдерське» захоплення активів підприємств шляхом заволодіння корпоративними правами є ганебним явищем з часів приватизації.

В Україні «рейдерство» здебільшого набуває ознак системної злочинної діяльності та полягає у грубому, *de facto* незаконному відбиранні активів у підприємств шляхом незаконного встановлення контролю над ними.

Початковий період розвитку «рейдерства» відбувся на початку 90-х років, коли розпочалося формування інституту приватної власності, а також розпочався процес перерозподілу капіталу.

На хвилі приватизації, залогових аукціонів, появи бізнесменів нової формації зі значними фінансовими ресурсами «рейдерство» поступово перетворилось на високоприбутковий бізнес. З 2000—2008 рр. обличчя «рейдерських» захоплень почало змінюватись — від відверто силових сценаріїв захоплення цілісних майнових комплексів (окремих активів) поступово до більш «цивілізованих» форм корпора-

тивних захоплень — таких, що поєднані з ретельно спланованим обманом, махінаціями, підrobкою документації, налагодженням корупційних зв'язків із уповноваженими представниками органів влади².

Жертвами «рейдерів» стають підприємства з високою вартістю активів, недооціненими акціями або слабким управлінням. Активно використовуються і прогалини в законодавстві (особливо пов'язані з управлінням, перетворенням і ліквідацією юридичних осіб).

Тому найбільш вразливими перед «прихватувачами» були і залишаються колективні підприємства, оскільки в Україні відсутній спеціальний закон, який би регулював їх діяльність.

Колективні підприємства створювались під час дії Закону України «Про підприємства в Україні» від 27.03.1991 р. № 887-ХІІ (далі — Закон № 887-ХІІ), який втратив чинність 1 січня 2004 року з набранням чинності Господарським кодексом України.

Відповідно до статей 23, 30 Закону України «Про власність», який діяв на час їх утворення, у майні колективного підприємства визначено вклади його працівників. При цьому колективний власник, яким є колективне підприємство, самостійно володіє, користується і розпоряджається об'єктами власності, які йому належать, через свої органи управління.

Наразі діяльність колективних підприємств передбачена двома статтями Господарського кодексу України.

Згідно зі статтею 63 ГК України за способом утворення (заснування) та формування статутного капіталу

² Титаренко С. С. Кримінальна відповідальність за противоправне захоплення суб'єктів господарювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України. 2018. С. 32.

¹ <https://minjust.gov.ua/news/ministry/statistika-ofisu-protidii-reyderstvu-minyustu-2022-2023>

колективні підприємства відносяться до корпоративних, а за формою власності — до підприємств колективної власності. Підприємство колективної власності є однією з організаційно-правових форм підприємств, кваліфікуючою ознакою якої є визначена форма власності, на якій засноване і діє таке підприємство.

Стаття 93 ГК України визначає поняття підприємства колективної власності як корпоративного або унітарного підприємства, що діє на основі колективної власності засновника (засновників). Підприємствами колективної власності є виробничі кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій, інші підприємства, передбачені законом. З наведеного вбачається, що вказаний перелік підприємств не є вичерпним, а тому чинним законодавством можуть бути передбачені й інші види підприємств колективної власності.

Відповідно до Державного класифікатора «Класифікація організаційно-правових форм господарювання» (КОПФГ), розробленого на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 4 травня 1993 р. № 326 «Про Концепцію побудови національної статистики України та Державну програму переходу на міжнародну систему обліку і статистики», передбачено таку організаційно-правову форму, як колективне підприємство, але із позначкою «*», що означає, що чинним законодавством не передбачається створення та державна реєстрація нових підприємств з цією організаційно-правовою формою.

Отже актом, який регламентує діяльність колективного підприємства, залишається статут. І лише в частині, не врегульованій цим актом, за аналогією можуть застосовуватися відповідні положення інших законів.

За змістом постанови Великої Палати Верховного Суду від 08.06.2021 р. у справі № 906/1336/19 та пункту 4 постанови Верховного Суду від 16.12.2020 у справі № 910/10463/19 рішення загальних зборів учасників, яке за своїм змістом не відповідає нормам статуту, не створює правових наслідків, оскільки останній є локальним нормативним актом юридичної особи

Як правило, статутами передбачається, що вищим органом управління колективного підприємства є загальні збори або членів, або засновників, або членів трудового колективу.

При цьому обов'язковою умовою членства в колективному підприємстві є перебування особи в трудових відносинах з підприємством. Зустрічаються також положення, коли кожен член підприємства є членом трудового колективу, але не кожен член трудового колективу автоматично є членом підприємства. В таких випадках прописаний порядок прийому працівників в члени підприємства та внесення пайових внесків.

Відповідно до положень ст. 252-1 КЗпП України, трудовий колектив підприємства утворюють всі громадяни, які власною працею беруть участь в його діяльності на підставі трудового договору, а також інших форм, які регулюють трудові відносини працівника з підприємством.

Ця стаття не диференціює робітників на робітників — членів підприємства, які брали участь в утворенні підприємства, та на працівників, які є членами трудового колективу. З огляду на це, визначення поняття «член підприємства» або «засновник підприємства» з точки зору його прав та обов'язків, а також наслідків припинення трудових відносин із колективним підприємством охоплюється поняттям «член трудового колективу», оскільки кожен член або засновник підприємства має бути членом трудового колективу.

Згідно з частиною першою статті 245 КЗпП України працівники мають право брати участь в управлінні підприємствами, установами, організаціями через загальні збори (конференції), ради трудових колективів, професійні спілки, які діють у трудових колективах, інші органи, уповноважені трудовим колективом на представництво, вносити пропозиції щодо поліпшення роботи підприємства, установи, організації, а також з питань соціально-культурного і побутового обслуговування.

Отже істотна відмінність колективного підприємства полягає у тому, що право голосу під час загальних зборів обумовлено особистою трудовою участю працівника у діяльності колективного підприємства.

Найчастіше в статутах колективних підприємств зустрічаються положення, які свого часу були передбачені ч. 4 ст. 15 Закону України «Про підприємства в Україні», щодо правомочності загальних зборів при умові присутності на них не менше 2/3 членів трудового колективу (членів/засновників підприємства), а рішення загальних зборів приймаються простою більшістю голосів.

Нібито все добре. Але більшість колективних підприємств утворювались на початку 90-х і налічували десятки — сотні членів підприємства/членів трудового колективу/ засновників (далі — члени підприємства), які у 90 % випадках втрачали зв'язок з підприємством протягом перших п'яти років, а потім просто продовжували рахуватись на підприємстві як члени підприємства. Як правило, питанням щодо вчасного виключення цих осіб зі складу членів підприємства ніхто не займався.

Таким чином, із членів підприємства, які не втрачили з ним зв'язок, залишається, як правило, кілька осіб разом із керівником. Всі інші або давно на пенсії, або померли. Так звані «мертві душі». При цьому інформація про цих осіб як членів підприємства продовжує перебувати в Єдиному державному реєстрі

юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань (далі — ЄДР).

І в цьому великий ризик та проблема для цих юридичних осіб.

Вони не можуть провести загальні збори через відсутність кворуму, отже не в змозі вирішити питання щодо виключення або включення членів підприємства, зміни КВЕДів, керівника, адреси та інших відомостей про юридичну особу. Так само вони не можуть оновлювати статутні документи, які в більшості не відповідають реаліям сьогодення та по вкрай важливих питаннях вимагають внесення змін та доповнень.

Такі органи підприємства як Рада підприємства, Правління, Ревізійні комісії існують здебільшого лише на папері. І це в найкращому випадку.

Саме ці прогалини приваблюють рейдерів, як відкриті вікна крадіїв. Тому що те, що не можуть зробити члени колективного підприємства, вдається зробити «рейдерам» за допомогою «кишенькових» нотаріусів та реєстраторів.

Зібравши інформацію про підприємство, «прихватизатори» починають працювати, наприклад, з особами, які де-факто припинили трудові відносини з підприємством, але де-юре продовжують перебувати в ЄДР як його члени.

І тут з'являються протоколи загальних зборів про обрання нового керівника, нового складу членів підприємства, затверджується статут в новій редакції та розпочинається процес реорганізації підприємства в іншу організаційно-правову форму або поглинання.

Дуже часто члени підприємства та керівник навіть не здогадуються, що відбулось захоплення активів шляхом заволодіння корпоративними правами. І одного чудового ранку вони опиняються перед зачиненими дверима, або, ще гірше, відчувають безпосередньо на собі фізичний вплив у вигляді побоїв з боку нових господарів.

Ані відсутність кворуму, ані відсутність оригіналів правостановчих документів не заважають нотаріусам посвідчувати відповідні угоди та протоколи, а реєстраторам проводити реєстраційні дії щодо внесення відповідних змін щодо підприємства до ЄДР.

Наразі в Україні існує чимало колективних підприємств. За даними «Сервісу публічного доступу до реєстрів та баз даних України» кількість колективних підприємств налічує 6 671, з яких в стані припинення перебувають 952 підприємства¹. Отже роботи у «рейдерів», як то кажуть «непочатий край».

Велику долю серед колективних підприємств займають сільськогосподарські колективні підприємства

(далі — КСП), діяльність яких регламентовано окремим Законом України «Про колективне сільськогосподарське підприємство» № 2114-ХІІ від 14 лютого 1992 року. КСП представляє собою добровільне об'єднання громадян у самостійне підприємство для спільного виробництва сільськогосподарської продукції та товарів і діє на засадах підприємництва та самоврядування.

При цьому право колективної власності здійснюють загальні збори членів підприємства, збори уповноважених або створений ними орган управління підприємства, якому передано окремі функції по господарському управлінню колективним майном. Земля може належати підприємству на праві колективної власності, а також може бути надана у тимчасове користування, у тому числі на умовах оренди.

КСП не менше ніж колективні підприємства піддаються рейдерським атакам, по-перше, через значну кількість членів, а по-друге, через цінність активів, які їм належать.

Якщо відбулось рейдерське захоплення корпоративних прав, способи захисту залежать від багатьох факторів та в кожному конкретному випадку вони будуть різними.

Втім, до загальних способів захисту можна віднести:

- визнання недійсними рішень загальних зборів та скасування реєстраційних дій в судовому порядку;
- скасування реєстраційних дій шляхом подання скарги до Колегії з питань розгляду скарг у сфері державної реєстрації;
- звернення до правоохоронних органів;
- звернення до бізнес-омбудсмена;
- звернення до четвертої гілки влади.

Судовий захист

Оскільки учасники колективного підприємства незалежно від напрямку його діяльності є носіями корпоративних прав, а відносини між ними та цим підприємством щодо його створення, діяльності, управління або припинення діяльності є корпоративними², учасник (засновник, член) юридичної особи має право на участь в управлінні останньою й інші правоможності, передбачені законом і статутом³.

Відтак зазначені права можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання порядку скликання

² Постанова Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 17 лютого 2022 року по справі № 924/452/21, п. 34 постанови Великої Палати Верховного Суду від 13 листопада 2019 року у справі № 146/616/15-ц, пункті 57 постанови від 28 січня 2020 року у справі № 924/641/17.

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 квітня 2019 року у справі № 509/577/18, від 1 жовтня 2019 року у справі № 910/7554/18 (пункт 5.31).

¹ <https://5140.org/companies/kolektivne-pidприємство?stan%5B0%5D=1>

і проведення загальних зборів, якщо учасник не зміг взяти участь у загальних зборах та/або належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо, тобто не зміг належним чином реалізувати своє право на участь в управлінні¹.

Позбавлення учасника (члена) юридичної особи можливості взяти участь у загальних зборах, порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів є, відповідно до пункту 2.12 Постанови Пленуму Вищого господарського суду від 25.02.2016р. № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних правовідносин» зі змінами, внесеними згідно з Постановою Вищого господарського суду № 7 від 14.07.2016 р., підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (членів) юридичної особи.

При цьому, відповідно до п. 2.13. Постанови № 4 від 25.02.2016 року, безумовною підставою для визнання недійсними рішень загальних зборів у зв'язку з порушенням прямих вказівок закону є прийняття загальними зборами рішення за відсутності кворуму для проведення загальних зборів чи прийняття рішення або у разі неможливості встановлення наявності кворуму.

Обраний особою, що скликає загальні збори учасників, спосіб повідомлення про їх проведення повинен забезпечити повідомлення учасника і не бути лише формальним направленням такого повідомлення. У випадку заперечення учасником факту повідомлення його про проведення загальних зборів обов'язок доказування обставин повідомлення позивача про проведення загальних зборів покладається на відповідача, як особу, рішення органу управління якої оспорується².

Порядок скликання та проведення загальних зборів учасників (акціонерів, членів) юридичної особи визначений законодавством України (Цивільним та Господарським кодексами України, а також зокрема законами України «Про акціонерні товариства», «Про господарські товариства» та «Про кооперацію»), за положеннями якого учасники (акціонери, члени) юридичної особи мають бути до початку загальних зборів повідомлені про дату, місце, час проведення та порядок денний таких зборів. Велика Палата Верховного Суду у справі № 904/10956/16 (провадження № 12-90гс19) зазначила, що такий порядок скликання загальних зборів вищого органу управління

юридичної особи не залежить від її організаційно-правової форми, є загальноприйнятим та таким, що гарантує забезпечення права учасника (акціонера, члена) юридичної особи на участь в управлінні нею.

При цьому члену колективного підприємства не може бути відмовлено у задоволенні вимог про визнання недійсними рішень загальних зборів тільки з мотивів недостатності його голосів для зміни результатів голосування з прийнятих загальними зборами учасників (акціонерів, членів) рішень, оскільки вплив учасника (акціонера, члена) на прийняття загальними зборами рішень не вичерпується лише голосуванням³.

Якщо учасник юридичної особи обґрунтовує позовні вимоги порушенням своїх корпоративних прав, то такий спір є спором про право управління юридичною особою, має ознаки корпоративного і належить до юрисдикції господарських судів⁴.

Вимога щодо скасування дії з внесення в ЄДР відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір, має похідний характер від корпоративного спору та залежить від наявності самого порушеного права, яке підлягає захисту в ефективний спосіб.

Отже вимога про скасування реєстраційної дії не є самостійною вимогою до реєстратора, який вчиняє певні дії відповідно до чинного законодавства, не тягне окремих процесуальних наслідків для реєстратора та не порушує його права та інтереси⁵.

Щодо заяви про забезпечення позову шляхом заборони внесення в реєстр відомостей на підставі оскаржуваного рішення Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду зазначив, що «внесення кожного нового реєстраційного запису щодо зміни керівника чи зміни членів підприємства (у разі задоволення даного позову) призведе до того, що позивач буде змушений звертатися до суду з новими позовними вимогами, зокрема щодо скасування незаконних реєстраційних записів, щоб відновити свої порушені права та інтереси. Тому заборона державному реєстратору внесення в реєстр саме вказаних відомостей є адекватним заходом забезпечення даного позову та відповідає предмету заявленого позову»⁶.

³ Постанова Великої Палати Верховного Суду від 28 січня 2020 року у справі № 924/641/17, постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 6 березня 2018 року у справі № 907/167/17.

⁴ Постанови Великої Палати Верховного Суду від 9 квітня 2019 року у справі № 916/1295/18 (провадження № 12-4гс19) та від 17 грудня 2019 року у справі № 927/97/19 (провадження № 12-133гс19).

⁵ Постанова Верховного Суду від 15.01.2020 у справі № 910/3648/19.

⁶ Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 03.05.2022 р. у справі № 906/781/21.

¹ Пункт 41 постанови Великої Палати Верховного Суду від 3 грудня 2019 року у справі № 904/10956/16 (провадження № 12-90гс19).

² Постанови Верховного Суду від 11.12.2019 р. у справі № 916/2584/18, від 06.02.2020 р. у справі № 906/307/19.

Скарга до Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації

У сфері державної реєстрації бізнесу Міністерство юстиції України розглядає скарги:

- 1) на проведені державним реєстратором реєстраційні дії;
- 2) на рішення, дії або бездіяльність територіальних органів Міністерства юстиції України;
- 3) повідомлення державного реєстратора про виявлений ним факт використання його ідентифікаторів доступу до Єдиного державного реєстру іншими особами¹.

Процедура здійснення Мін'юстом та його територіальними органами розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Мін'юсту передбачена *Порядком розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції*, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 р. № 1128 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1150) (Порядок № 1128).

Постійно діючі консультативно-дорадчі органи при Мін'юсті в межах повноважень, визначених Порядком № 1128, здійснюють колегіальний розгляд скарг у сферах державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень і державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань є Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Мін'юсту.

При цьому порядок створення Колегій з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Мін'юсту, організаційні та процедурні засади їх діяльності передбачено *Положенням про Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Міністерства юстиції*, затвердженим наказом Міністерства юстиції України 9 січня 2020 року № 71/5.

Відповідно до статті 34 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року № 755-IV, скарга до Міністерства юстиції (територіального органу Міністерства юстиції) подається:

¹ <https://minjust.gov.ua/m/subekti-rozglyadu-skarg-na-rishennya-dii-abo-bezdiyalnist-u-sferi-derjavnoi-reestratsii-prav-povidomlennya-derjavnih-reestratoriv-pro-viyavleni-nimi-faktivikoristannya-ih-identifikatoriv-dostupu-do-derjavnogo-reestru-rechovih-prav-na-neruhome-maynoedinogo>

— протягом 2 місяців з дня, коли особа, права якої порушено, дізналася чи могла дізнатися про порушення своїх прав, у разі оскарження рішень про державну реєстрацію прав та їх обтяжень, проведення реєстраційних дій щодо юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців (але не пізніше 1 року з дня прийняття відповідного рішення, дії або бездіяльності, у разі оскарження рішення, дії або бездіяльності державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань);

— протягом 1 місяця з дня, коли особа дізналася чи могла дізнатися про порушення своїх прав, у разі оскарження рішень, дій або бездіяльності територіальних органів Мін'юсту (але не пізніше 6 місяців з дня прийняття відповідного рішення, дії або бездіяльності, у разі оскарження рішення, дії або бездіяльності державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації у сфері державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань).

Скарга подається лише особою, права якої порушені оскаржуваними рішеннями, дією чи бездіяльністю, і має містити: повне найменування (ПІБ) скаржника, його місце проживання чи перебування (для фізичних осіб) або місцезнаходження (для юридичних осіб), а також найменування (ПІБ) представника скаржника, якщо скарга подається представником, номер телефону та/або адресу електронної пошти; суть (реквізити) оскаржуваного рішення, дії або бездіяльності; обставини, якими обґрунтовується порушення прав скаржника; прохання (вимоги) скаржника; дату складання скарги, підпис скаржника.

Якщо скарга подається представником скаржника — додається довіреність чи інший документ, що підтверджує повноваження такого представника, або копія такого документа, засвідчена в установленому порядку.

За результатами розгляду скарги приймається мотивоване рішення про задоволення скарги, відмову в її задоволенні, залишення скарги без розгляду по суті у формі наказу Мін'юсту.

У разі задоволення скарги Мін'юст має право:

— визнати прийняте/вчинене з порушенням профільного Закону та анулювати рішення державного реєстратора/реєстраційної дії, анулювати рішення територіального органу Міністерства юстиції України;

— виправити технічну помилку, допущену державним реєстратором, або зобов'язати державного реєстратора виправити допущену ним технічну помилку;

— тимчасового блокувати чи анулювати доступ державного реєстратора до реєстрів;

— зобов'язати державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації прав усунути допущені ними

порушення з визначенням строків виконання такого зобов'язання;

— притягнути до дисциплінарної відповідальності посадову особу територіального органу Міністерства юстиції України;

— направити до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату при Міністерстві юстиції України подання щодо анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Важливо пам'ятати, що скарга залишається без розгляду по суті, зокрема у разі, якщо є відкрите за заявою скаржника судове провадження, предметом якого є оскарження тих самих рішень, дій або бездіяльності у сфері державної реєстрації.

Рішення про задоволення скарги у сфері державної реєстрації або про відмову в її задоволенні, висновок колегії (у разі розгляду скарг у сфері державної реєстрації колегіально) або їх засвідчені копії розміщуються на офіційному веб-сайті Мін'юсту чи відповідного територіального органу не пізніше ніж протягом наступного робочого дня після прийняття рішення Мін'юстом чи відповідним територіальним органом¹.

Звернення до правоохоронних органів

Здебільшого під час рейдерського захоплення відбувається низка заходів, які так чи інакше містять в собі ознаки кримінальних правопорушень.

Доктринальні позиції науковців з приводу того, які злочини є суміжними з основними «антирейдерськими» кримінальними заборонами, різняться².

В дисертації І. М. Федулової сформульовано висновок, що такі діяння належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами ст. ст. 357, 358 та ст. 206-2 Кримінального кодексу України³.

¹ За інформацією, розміщеною на сайті Міністерства юстиції України з питань діяльності центральної Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації, звертатись за телефонами: 044 237 09 96 — гаряча лінія Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації. Скарги у сфері державної реєстрації можуть бути подані: письмово за поштовою адресою: вул. Городецького, буд. 13, м. Київ, 01001. Особисто за адресами: вул. Євгена Сверстюка, буд. 15, 1 поверх. (скринька для прийому скарг та іншої кореспонденції Офісу протидії рейдерству), вул. Городецького, буд. 13, пров. Рильського, буд. 10, м. Київ. На офіційні електронні адреси: callcentre@minjust.gov.ua, themis@minjust.gov.ua.

² Коломійчук В. О. Аналіз проблеми поширення рейдерства в Україні // Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2022. № 1.

³ Федулова І. М. Кримінальна відповідальність за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації: дис. ... канд. юрид. наук (доктора філософії) : 12.00.08 — кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право (081 — Право) / Федулова Інна

С. С. Титаренко вказує, що правовідносини в сфері захисту суб'єктів господарювання від протиправного захоплення, а точніше дві групи таких правовідносин: по-перше, пов'язані з реагуванням на прояви фіктивної реєстрації юридичної особи з метою її подальшого використання для захоплення іншого, легально створеного підприємства (відбувається *de jure* захоплення); по-друге, пов'язані зі збереженням режиму правомірного управління цілісним майновим комплексом суб'єкта господарювання чи його складових є основним безпосереднім об'єктом злочинів, передбачених статтями 205-1 і 206 Кримінального кодексу України⁴.

В пояснювальній записці до прийнятого в першому читанні Законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо посилення відповідальності за окремі кримінальні та адміністративні правопорушення у сфері господарської діяльності, службової діяльності, діяльності осіб, що надають публічні послуги, та кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади» (№ 3783 від 02.07.2020 р.)⁵, зазначено, що **зазвичай до категорії «рейдерських» відносять кримінальні провадження, порушені за такими статтями Кримінального кодексу України:**

— **ст. 200** («Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення»),

— **205-1** («Підроблення документів, які подаються для державної реєстрації»),

— **206-2** («Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації»),

— **223-1** («Підроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів»),

— **224** («Виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів»),

— **358** («Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, збут чи використання підроблених документів, печаток, штампів»),

— **364** («Зловживання владою або службовим становищем»),

— **366** («Службове підроблення»).

Миколаївна. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, 2019. 216 с.

⁴ Титаренко С. С. Кримінальна відповідальність за протиправне захоплення суб'єктів господарювання: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Міністерства внутрішніх справ України, 2018. 262 с.

⁵ https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69344 (законопроект прийнято в першому читанні).

Кримінальний кодекс України передбачає також відповідальність за шахрайство (ст. 190 Кримінального кодексу України), постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови (ст. 375 Кримінального кодексу України), з якими досить часто пов'язані незаконні «рейдерські» дії.

Крім того, процес проникнення на територію підприємства самопроголошених керівників може супроводжуватися силовими заходами, які, як правило, мають наслідками завдання тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості. Тому вищенаведений перелік не є вичерпним.

Інформаційний ресурс OpenDataBot опублікував статистичну інформацію щодо кількості «рейдерських» атак в Україні, яку прирівняно до суми кількості облікованих кримінальних проваджень за ст. 205-1, 206, 206-2 Кримінального кодексу України за період з 2015 по 2023 роки. Так, у 2020 році це 849 кримінальних проваджень, у 2021 — 497, у 2022 — 131 та 363 проваджень у 2023 р.¹

Також за даними цього інформаційного ресурсу найчастіше в суді розглядаються справи про «рейдерство», що стосуються статті 205-1 Кримінального кодексу України (підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи).

З 635 відкритих кримінальних проваджень до суду дійшла 381 справа. Це 60 %. А ось справи, що пов'язані з протидією господарській діяльності та протиправним заволодінням майном (ст. 206 Кримінального кодексу України), — до суду майже не доходять.

Відповідно до вимог ч. 3 статті 216 Кримінального процесуального кодексу України досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених статтями 205-1, 206 Кримінального кодексу України, віднесено до підслідності детективів органів Бюро економічної безпеки України.

Абзац другий пункту 3 ч. 3 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України передбачає, що «якщо під час розслідування кримінальних правопорушень, зазначених у пунктах 1, 2 і 3 цієї частини, будуть встановлені кримінальні правопорушення, передбачені статтями 192, 358, 366, 369 Кримінального кодексу України, вчинені особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані з кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, стосовно якої здійснюється досудове розслідування, такі правопорушення можуть розслідуватися детективами органів Бюро економічної безпеки України, у разі

якщо досудове розслідування таких кримінальних правопорушень не віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань чи Національного антикорупційного бюро України.

Згідно з ч. 10 ст. 216 Кримінального процесуального кодексу України, якщо під час досудового розслідування буде встановлено інші кримінальні правопорушення, вчинені особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, або іншою особою, якщо вони пов'язані із кримінальними правопорушеннями, вчиненими особою, щодо якої ведеться досудове розслідування, і які не підслідні тому органу, який здійснює у кримінальному провадженні досудове розслідування, прокурор, який здійснює нагляд за досудовим розслідуванням, у разі неможливості виділення цих матеріалів в окреме провадження своєю постановою визначає підслідність всіх цих кримінальних правопорушень.

Слід зазначити, що не всі потерпілі від «рейдерської» атаки звертаються за захистом до правоохоронних органів. Це пояснюється тим, що з однієї сторони, першочерговою ціллю для них є повернення status quo та відновлення/повернення активу. Для реалізації цієї мети потерпілі звертаються до суду чи до Колегії з розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації при Міністерстві юстиції України. З іншої — через низький рівень довіри до органів правопорядку.

Бізнес-омбудсмен

Дієвим інструментом у поєднанні з відповідними скаргами на процесуальні зловживання з боку правоохоронних органів, рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, нотаріуса до Колегій Мінюсту з розгляду скарг, Національної поліції, Державного бюро розслідувань, Офісу Генерального прокурора може бути звернення до бізнес-омбудсмена.

Рада бізнес-омбудсмена у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства та Меморандумом про взаєморозуміння щодо підтримання української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 р., укладеним між Кабінетом Міністрів України, Європейським банком реконструкції та розвитку, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Американською торговельною палатою в Україні, Європейською бізнес-асоціацією, Федерацією роботодавців України, Торгово-промисловою палатою України та Українським союзом промисловців і підприємців,

¹ <https://opendatabot.ua/open/raiders>

та діє на підставі Регламенту, прийнятого відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 року № 691 «Про утворення Ради бізнес-омбудсмена» та Меморандуму про взаєморозуміння для української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 року.

Важливо мати на увазі, що скарги, які є предметом будь-якого судового провадження або арбітражного розгляду, або щодо яких було винесено судове, арбітражне або будь-яке інше подібне рішення, залишаються Радою без руху.

Із цікавих кейсів Ради можна навести приклад, коли вона захистила права учасника товариства з обмеженою відповідальністю. Так, аналізуючи справу, зокрема статут компанії, в якій скаржник мав частку, Рада виявила, що нотаріусу для реєстраційних дій надали не всі передбачені законом документи. Відтак, нотаріус мав відмовити в оскаржуваних реєстраційних діях, проте цього не зробив. За результатами оскарження незаконних реєстраційних дій в Колегії Мін'юсту скарга заявника Ради була задоволена, а недобросовісному нотаріусу — заблоковано доступ до ЄДР на 3 місяці ¹.

Звернення до ЗМІ

Рейдери, як і крадії, не люблять розголосу. Особливо, коли серед спільників виявляються посадовці. Тому звернення до ЗМІ, блогерів, які мають велику аудиторію, з метою освітлення нездорової ситуації, яка відбувається навколо підприємства, може бути

¹ <https://boi.org.ua/cases-post/skarzhnyk-povernuv-svoyu-chastku-u-kompaniyi-a-nedobrovisnomu-notariusu-zakryto-dostup-do-yedr/>

корисною в боротьбі зі зловмисниками. Не рідко саме обурення суспільства дає поштовх у порушенні кримінальних проваджень та початку службових перевірок. Підтримка з боку громадськості, клієнтів та партнерів може виявитися вкрай корисною.

* * *

У світі бізнесу існує безліч викликів, з якими стикаються підприємці, одним із яких є «рейдерські» атаки. Для власників бізнесу зіткнутися з такою ситуацією може бути надзвичайно стресово, проте важливо пам'ятати, що здатися — це найгірший варіант.

«Рейдерські» справи є надзвичайно складними і багатоаспектними, що вимагає від захисників, судових та правоохоронних органів занурення у різні аспекти та причини корпоративних конфліктів, які часто неочевидні та не лежать на поверхні.

Кожна дія щодо заволодіння корпоративними правами юридичної особи, на перший погляд, будучи частиною спланованої атаки, що включає інші взаємопов'язані суспільно небезпечні діяння, може виглядати як звичайний господарський спір. І потерпілій стороні важко доводити, що відбувається саме «рейдерське» захоплення.

Тому протидія «рейдерству» повинна мати комплексний характер і виявлятися на різних рівнях — кримінального, корпоративного, адміністративного, цивільного права.

Врешті-решт, які б у своєму розпорядженні «рейдери» не мали ресурси, власнику бізнесу необхідно не піддаватися на провокації, діяти сміливо, системно, використовуючи всі можливі законні методи боротьби.

Олена Борщевська,

адвокат, к. ю. н, доцент,

*доцент кафедри публічно-правових дисциплін
Одеського національного морського університету*

ІСТОРИЧНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ ЯК ОДНОГО З ГОЛОВНИХ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

В Декларації про державний суверенітет України в розділі VI Економічна самостійність законодавець чітко визначив, що народ України має виключне право на володіння, користування і розпорядження національним багатством України.

Земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території Української РСР, природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, весь економічний і науково-технічний потенціал, що створений на території України, є власністю її народу, матеріальною основою суверенітету Республіки і використовуються з метою забезпечення матеріальних і духовних потреб її громадян.

Стаття 4 Закону України «Про економічну стабільність», який не застосовується на території України з 7 травня 2022 року, закріплював, що основу економічної самостійності Української РСР утворює власність її народу на національне багатство. Власністю народу України є земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території Української РСР, природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, весь економічний, науковий і технічний потенціал, розташований на території республіки. Також законодавець закріплює цікаву норму, згідно з якою до власності народу України належать основні засоби виробництва в промисловості, будівництві, сільському господарстві, транспорті, зв'язку, банкі, кредитні установи, майно торгових, комунальних та інших підприємств, а також житловий фонд та інше майно на території України.

Але у перелік конкретних форм власності, що містився у ньому, таких як державна; колективна; індивідуальна (особиста і приватна трудова власність), власність народу України включена не була,

але передбачувалися «інші, передбачені Законом форми власності».

Цікава норма містилася в Законі України «Про власність» від 7 лютого 1990 року, який втратив чинність на підставі Закону № 997-V (997-16) від 27.04.2007 у зв'язку з прийняттям Цивільного кодексу України. Стаття 1 цього Закону закріплювала поняття національного багатства України, що є власністю народу України, а саме: земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси, що знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони, основні засоби виробництва у промисловості, будівництві, сільському господарстві, транспорті, зв'язку, житловий фонд, будівлі та споруди, фінансові ресурси, наукові досягнення, створена завдяки зусиллям народу України частка в загальносоюзному багатстві, зокрема в загальносоюзних алмазному та валютному фондах і золотому запасі, національні, культурні та історичні цінності, в тому числі й ті, що знаходяться за її межами, є власністю народу України.

З цією нормою переғукувалася стаття 9 цього самого Закону де земля, її надра, повітряний простір, водні та інші природні ресурси її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони є об'єктами права виключної власності народу України.

Але головним надбанням цього закону було те, що частина 2 статті 1 закріплювала постулат про те, що національне багатство України забезпечує право кожного громадянина України на одержання частки з суспільних фондів споживання, на соціальний захист, зокрема у разі непрацездатності та безробіття, а також право працюючого на особисту участь в управлінні народним господарством.

Цим Законом України «Про власність» було затверджений реальний статус народу України як власника.

Поступово норма про власність народу України зазнає трансформації у різних кодифікаційних актах України. Так, на відміну від Земельного кодексу УРСР від 18 грудня 1990 року, в якому у статті 1 «Земля в Українській РСР — власність народу України» зазначалося, що відповідно до Декларації про державний суверенітет України, земля є власністю її народу. Але на жаль, вже у наступній редакції Земельного кодексу України від 13 березня 1992 року норми про право власності народу України на землю вже не зазначено.

У статті 4 Земельного кодексу України у цій редакції зазначалося, що всі землі України, за винятком земель, переданих у колективну і приватну власність, перебувають у державній власності, що поділяється на загальнодержавну та територіальну. Також у Законі України «Про форми власності на землю» від 30 січня 1992 р. таких форм було визнано три: державна, колективна і приватна. Право власності народу України на землю вже не зазначено.

У статті 4 Земельного кодексу України у цій редакції зазначалося, що всі землі України, за винятком земель, переданих у колективну і приватну власність, перебувають у державній власності, що поділяється на загальнодержавну та територіальну. Також у Законі України «Про форми власності на землю» від 30 січня 1992 р. таких форм було визнано три: державна, колективна і приватна. Право власності народу України на землю у ньому зазначено не було. Невизначеною залишається відношення до власності на землю Українського народу й в Земельному кодексу України в редакції від 25 жовтня 2001 року, де в статті 1 закріплюється, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави і право власності на землю гарантується. Можна помітити, що законодавець взагалі не використовує дефініцію «право власності Українського народу» щодо земельних ресурсів України.

Відповідно до статті 6 Водного кодексу України, води (водні об'єкти) є виключно власністю Українського народу і надаються тільки у користування. Український народ здійснює право власності на води (водні об'єкти) через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві ради. Аналогічна норма щодо надр міститься у статті 4 Кодексу України про надра. У статті 7 Лісового кодексу України зазначено, що ліси, які знаходяться в межах території України, є об'єктами права власності Українського народу.

28 червня 1996 року приймається Основний Закон України — Конституція України, що є Законом прямої дії, в якій у частині 1 статті 13 встановлюється, що земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу. Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених цією Конституцією. А в частині 4 статті 13 Конституції України прописано, що держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. Такий аналіз зумовлює твердження деяких науковців, що власність Українського народу на природні ресурси є різновидом публічної власності, тобто вольових відносин панування над певними об'єктами в цілях задоволення публічних екологічних інтересів українського суспільства (народу). Деякі з науковців висловлюють думку про те, що право власності Українського народу взагалі не є самостійною формою власності, має декларативний характер і за своєю природою є державною власністю, суб'єктом якої — є держава Україна, наводячи тезу про те, що право власності Українського народу необхідно реалізовувати або у формі державної, або у формі комунальної власності, оскільки іншого механізму його реалізації законодавець не запропонував. Така позиція є досить неоднозначною та з нею неможливо погодитися.

Слід зауважити, що в науковій літературі надано обґрунтування потреби існування Українського народу як самостійного учасника відносин власності та сенсу в наявності окремого кола об'єктів такої власності і це питання й на теперішній час викликає багато дискусій.

У 2003 році був прийнятий Цивільний кодекс України, в якому у статті 318 поміж інших суб'єктів Український народ названо суб'єктом права власності, а у статті 324 Цивільного кодексу України зазначено, що від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

До речі, до цієї статті, на жаль, не були перенесені дуже важливі положення Закону України «Про власність» щодо об'єктів права власності Українського народу, таких як основні засоби виробництва у промисловості, будівництві, сільському господарстві, транспорті, зв'язку, житловий фонд, будівлі та споруди, фінансові ресурси, наукові досягнення, створена завдяки зусиллям народу України частка в загальносоюзних

алмазному та валютному фондах і золотому запасі, національні, культурні та історичні цінності, в тому числі й ті, що знаходяться за її межами. А також положення про те, що національне багатство України, яке належить Українському народу, забезпечує право кожного громадянина України на одержання частки з суспільних фондів споживання, на соціальний захист, зокрема у разі непрацездатності та безробіття, а також право працюючого на особисту участь в управлінні народним господарством.

Таким чином, можна дійти висновку, що протягом майже 33 років незалежності України законодавець та наукове коло дослідників не розробили дієву, раціональну та справедливую концепцію здійснення

Українським народом свого права власності. Більше того, з законодавства зникло поняття національного багатства, право на яке є виключним правом Українського народу, а також деякі складові власності Українського народу, а саме: основні засоби виробництва у промисловості, будівництві, сільському господарстві, транспорті, зв'язку, житловий фонд, будівлі та споруди, фінансові ресурси, наукові досягнення, створена завдяки зусиллям народу України частка в загальносоюзному багатстві, зокрема в загальносоюзних алмазному та валютному фондах і золотому запасі, національні, культурні та історичні цінності, в тому числі й ті, що знаходяться за її межами.

ЦЕ ЦІКАВО

КОЛЕКЦІЇ І КОЛЕКЦІОНЕРИ

Колекціонування — цілеспрямований збір, як правило, однорідних предметів, що зазвичай мають наукову, історичну або художню цінність. В основі колекціонування лежить пізнання, задоволення певних інтересів. Колекціонування припускає виявлення, збір, вивчення, систематизацію матеріалів, чим воно принципово відрізняється від простого збирання.

Колекціонування може стати повноцінним і значущим хобі, яке дає людині відчуття мети, зв'язку й досягнення.

Колекціонування вважається яскравою і глибоко своєрідною сферою творчості, а будь-яка колекція за своїм складом, величиною і структурою є результатом цієї творчої діяльності.

Людину, що колекціонує щось, називають колекціонером. Сукупність зібраних предметів називають колекцією.

Серед адвокатів нашої області є чимало колекціонерів, які захоплені збиранням усіляких предметів. Найбільше, як і в усьому світі, — нумізматів і колекціонерів... відеоігор.

Кілька цікавих фактів про колекціонерів та про їх захоплення.

* * *

У колекції одного лондонського банкіра близько 550 тисяч обгорток від жуйок. Фантики він став збирати ще у віці 10 років. Коли визначився брак місця для їх зберігання в альбомах, він звільнив під них гардероб, викинувши звідти речі дружини, через що та пішла від нього.

* * *

Особливою любов'ю і популярністю в Європі користуються скульптурки садових гномів. Дуже часто ці милі керамічні вироби продають після свят за символічною ціною. А одна швейцарка збрала їх більше... 20 тисяч.

* * *

Ще в дитинстві майбутня фінансова акула Девід Рокфеллер почав збирати комах. Нині його колекція налічує 157 тис. видів і оцінюється у мільйони долларів. Рокфеллер навіть відкрив три абсолютно нових види, два з яких отримали назви на його честь.

* * *

Значущість колекціонування для людської індивідуальності і навіть для її здоров'я помітили давно. Даоський мудрець Дун Цичан ще 500 років тому створив трактат «Діалоги про старі речі». Він записав: «Усі люди однакові в тому, що знаходять підтримку в речах, а речі слугують підтримкою одна одній... І чи не стародавні речі допомагають нам отримати душевний спокій і (через наслідування славетним візирям минулого) створити власну долю? Радість зустрічі зі старовинними речами пом'якшує ображене серце і зміцнює ослаблений дух. Ось чому той, хто тішиться старовинними речами, може вилікуватись від хвороб і подовжити роки власного життя».

В. П. Сокалюк,

*член Ради адвокатів Одеської області,
аспірант кафедри міжнародного права
та галузевих правових дисциплін
Київського університету права НАНУ*

ПРО СТАНДАРТИ ДОКАЗУВАННЯ У СУДОВИХ ПРОЦЕСАХ

В будь-якому судовому процесі позовного провадження є не менше ніж дві сторони, які мають на меті довести чи заперечити обставини, на які вони посилаються для задоволення позовних вимог чи заперечення проти них; в кримінальному судочинстві є обвинувачення та захист, з такими ж протилежними завданнями у процесі. Отже доказування є однією з основних проблем в судових процесах.

Поняття «стандарт доказування» виникло після розмежування об'єктивної та неформальної істини як загальної мети доказування ще у радянському судовому процесі, в якому об'єктом пізнання була об'єктивна істина й існував лише один «стандарт доказування» — внутрішнє переконання судді. В українській цивільно-правовій доктрині з переходом до «формальної» істини та появою у зв'язку із цим штучних обмежень у доказовій діяльності з'явилась необхідність у закріпленні «стандартів доказування». І якщо ст. 17 КПК України відсилає до такої складової презумпції невинуватості, як доведення стороною обвинувачення винуватості особи поза розумним сумнівом, то ЦПК України не містить відсилок до стандартів доказування, використовуючи концепцію «внутрішнього переконання» судді. Це свідчить про існування невіршеної проблеми щодо застосування у цивільному судочинстві стандартів доказування за відсутності прямого посилання на них у ЦПК та необхідності закріплення в ньому відповідних стандартів доказування, якими повинен буде керуватись суддя для досягнення внутрішнього переконання при винесенні судового рішення.

Стандарт доказування — це той ступінь достовірності наданих стороною доказів, за яких суд має визнати тягар доведення знятим чи вичерпаним, а фактичну обставину — доведеною. Разом з тим,

стандарт доказування часто протиставляються принципу оцінки судом доказів за внутрішнім переконанням, тобто на перший план ставлячи дискреційні функції судді. Деякі науковці вважають «внутрішнє переконання» окремим стандартом доказування, який тому і зафіксований у відповідних статтях ЦПК, КПК, ГПК та КАС України. Але «внутрішнє переконання» судді є наслідком чи результатом оцінки суддею доказів у судовому процесі і стосується саме його розумово-аналітичної діяльності при дослідженні та оцінці наданих сторонами доказів. Отже «внутрішнє переконання», як результат застосування стандарту доказування, само по собі не може бути стандартом доказування.

«Внутрішнє переконання» — це стан судді, в якому він є впевненим у правильності своїх висновків про належність, допустимість, достовірність і достатність доказів, а також у правильності висновку, зробленого ним на основі доказів щодо наявності або відсутності певних фактичних обставин. Деякі вважають, що покладення на суд обов'язку встановити об'єктивну істину та пов'язувати з нею обґрунтованість судового рішення не вбачається можливим з огляду на посилення засади змагальності судового процесу й неможливості суду проводити розслідування обставин справи за власною ініціативою. Отже у більшості цивільних справ неможливо встановити об'єктивну істину, що може залишити сумніви у визнанні певного факту встановленим.

Як зазначає І. О. Бут, стандарт доказування — це мінімальний, пороговий ступінь суб'єктивної впевненості, переконаності судді (присяжних) в істинності спірного факту, коли суд доходить або повинен доходити висновку про достатність доказів і визнання тягара доведення виконаним; при досягненні цього порогового рівня тягар спростування переноситься

на опонента, і якщо той своїми контрдоказами не знизить впевненість суду нижче рівня стандарту доказування, суд буде виходити з визнання факту встановленим. Тобто такі докази не є безспірними, але якщо протилежна сторона не надасть належні докази для їх спростування, вони є достатніми для ухвалення рішення на користь особи, котра їх подала. На відміну від очевидної достатності, критерії задовільної достатності не встановлюються законом. Задовільна достатність застосовується при остаточній оцінці доказів у більшості цивільних справ. Задовільно достатньою є така кількість доказів, яка за результатами їх розумового зважування судом або присяжними здатна переконати у правдивості певного факту. Отже достатніми є докази, які можуть обґрунтувати ухвалення рішення на користь особи, котра їх подала. Це пов'язано з питанням зважування доказів. Фінальною стадією такого зважування та оцінки доказів суддею є досягнення ним внутрішнього переконання, яке дозволяє йому прийти до остаточного рішення по справі.

Отже внутрішнє переконання, хоча і не визнається у вітчизняній науці окремим стандартом доказування, присутнє в діючих процесуальних кодексах щодо оцінки доказів, зокрема: в ЦПК України ч. 1 ст. 89, в КПК України ч. 1 ст. 94, в ГПК України ч. 1 ст. 86, в КАС України ч. 1 ст. 90. В кожній із зазначених статей так чи інакше записано, що суд оцінює докази, наявні у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному й об'єктивному дослідженні.

Необхідно погодитися із Д. Гетманцевим, що зазначені статті не містять чітких критеріїв досягнення суддею внутрішнього переконання. Тому він вказує на необхідність застосування цих положень у взаємозв'язку із положеннями стандарту доказування «поза розумним сумнівом» в адміністративному судочинстві. Необхідно визнати існування подібного становища і стосовно цивільного та господарського процесів. До речі, відповідно до ст. 79 ГПК України наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування. Отже більш низький стандарт доказування «переконання за більшої вірогідності» вже існує в господарському процесуальному судочинстві. Застосування стандартів доказування «поза розумним сумнівом» чи «переконання за більшою вірогідністю доказів» для встановлення обставин, що мають значення для розгляду не тільки кримінальних справ, потребує внесення відповідних змін і в цивільне процесуальне законодавство України.

Стандарт доказування «поза розумним сумнівом» є кримінальним стандартом доказування, а тому найбільш високим стандартом, який використовується судом при вирішенні питання про доведеність вини особи та винесенні судового рішення. Цей стандарт доказування визначає, що відсутність розумних сумнівів має місце тоді, коли всі альтернативні пояснення наданих доказів надзвичайно мало ймовірні. У кримінальному провадженні стандарт доказування «поза розумним сумнівом» встановлює мету доказування, якою є достовірність як найвищий ступінь ймовірності. Досягнення чи недосягнення такого ступеня ймовірності визначається суб'єктом прийняття рішення, що має означати відсутність розумних сумнівів у суб'єкта прийняття рішення в (не) існуванні певного факту(ів).

Стандарт доказування «Переконання за більшої вірогідності» визначається як переконання, яке впливає із неупередженого та добросовісного розгляду всіх наданих сторонами доказів і свідчить, що висновок про існування або відсутність тієї обставини чи сукупності обставин, які доводить сторона, є більш вірогідним, ніж протилежний висновок. «Вагоме переконання» означає, що наявні на момент прийняття рішення докази створюють дуже велику вірогідність того, що твердження відповідає дійсності.

Варто зазначити, що в даний час на розгляді Верховної Ради знаходиться законопроект № 9306-1 про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України, відповідно до якого запропоновано внесення змін в статей 79 і 80, яким у цивільному процесі запроваджується стандарт доказування — вірогідність доказів. Так, законопроектом пропонується уніфікувати норми цивільного та господарського судочинства з таких питань: впровадження в цивільному процесі стандарту доказування «більшої вірогідності»; забезпечення можливості в цивільному процесі витребувати судом групу однотипних доказів (без зазначення індивідуальних ознак кожного документа, що витребується). Відповідно до запропонованих змін наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані на її спростування. Питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

«Вагоме (тверде) переконання» є стандартом доказування більш високого рівня, ніж попередній, і може застосовуватись, як правило, в кримінальних провадженнях, хоча не виключається його застосування і при розгляді цивільних справ.

«Зрозумілі (ясні, чіткі) та переконливі докази» є стандартом доказування більш низького рівня, який притаманний здебільшого розгляду цивільно-правових спорів. Суть його полягає в тому, що сторона повинна переконати присяжних (або суддю), що достовірність розглядуваного факту є імовірною, або ж викликати в них тверде переконання, що факт правдивий. Водночас усувати всі розумні сумніви цей стандарт доказування не вимагає. В нашому судочинстві може застосовуватись при розгляді адміністративних і цивільних справ, зокрема в деліктних позовах з метою стягнення з відповідача завданих збитків, які перевищують звичайні компенсаторні, а також — у справах окремого провадження. Цей стандарт є, по суті, підвидом стандарту доказування «перевага доказів» і застосовується щодо позовів, у яких суд або законодавець вирішили, що для отримання рішення на свою користь сторона повинна подати більше, ніж звичайну кількість доказів. Це може мати місце, наприклад, коли наслідки вирішення цивільної справи є набагато серйознішими, ніж звичайне матеріальне відшкодування, і наближаються за своїм характером до наслідків у кримінальній справі. Тому застосування простого цивільного стандарту у таких справах викликало б істотний ризик ухвалення помилкового рішення. Прикладами справ, у яких застосовується підвищений цивільний стандарт, є справи про депортацію іноземців за зверненнями державних органів, про визнання особи недієздатною і поміщення її на примусове лікування до психіатричного закладу або позбавлення батьківських прав.

Стандарт доказування «Достатність доказів» широко використовується у цивільному та господарському судочинстві й особливо в деліктних спорах. Як зазначають С. Я. Фурса та Т. В. Цюра, поняття «достатність доказів» назвати новим важко, оскільки воно має доволі широке застосування в юридичній літературі та судовій практиці. З цим поняттям пов'язується можливість оцінити певну обставину як встановлену. При цьому в судовій практиці кожна сторона надає суду свій аналіз достатності доказів, але суд у своєму рішенні має констатувати обґрунтованість сторонами заявлених позовних вимог. Т. В. Руда зазначає, що «в юридичній літературі та судовій практиці в залежності від конкретних обставин справи розмежовують два види достатності доказів: очевидна достатність та задовільна достатність. Очевидна достатність є докази, яких згідно з законом достатньо для встановлення певного факту або усієї сукупності фактів, що обґрунтовують вимоги або заперечення сторони, доти, доки існування цього факту не буде заперечене іншими доказами». Тобто такі докази не є безспірними, але якщо протилежна

сторона не надасть належні докази для їх спростування, вони є достатніми для ухвалення рішення на користь особи, яка їх подала. Наприклад, у справах про заподіяння шкоди для доведення наявності деліктної відповідальності позивач має довести такі обставини: а) наявність шкоди, б) протиправна поведінка заподіювача шкоди, в) причинний зв'язок між шкодою та поведінкою заподіювача, г) вина останнього. У разі підтвердження позивачем цих чотирьох обставин належними, допустимими і достовірними доказами їх буде очевидно достатньо для того, щоб суд вирішив справу на його користь. Вказівки на те, яка кількість доказів є очевидно достатньою для певної категорії справ, містяться у нормах матеріального права. Припускаємо, що задовільно достатніми визнаються докази, які задовольняють суддю для виникнення у нього внутрішнього переконання для прийняття відповідного рішення. Але в даній категорії справ не забуваємо про ст. 1166 Цивільного кодексу України, де зазначено, що особа, яка завдала шкоду, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини. Таким чином, процесуальний обов'язок (тягар доказування) відповідача в суді по такій категорії справ довести відсутність своєї вини у заподіюванні шкоди.

«Баланс імовірностей» — це найбільш розповсюджений стандарт доказування англо-саксонського права, який в даний час застосовується і в нашому судочинстві при розгляді цивільно-правових спорів. При застосуванні цього стандарту доказування слід довести, що факт швидше був, аніж не був, тобто суб'єктивна впевненість судді може бути вимірною як така, що дорівнює 51 % і вище. Баланс вірогідностей оцінюється в абсолютних виразах, тому в ситуації, коли докази оцінені як 50 × 50 (позивач/відповідач), спір виграє відповідач.

«Розумний ступінь достовірності» це стандарт доказування, притаманний лише цивільно-правовим та господарським спорам. Під розумним ступенем достовірності слід розуміти, що факт є доведеним, якщо після оцінки доказів суддя переконаний, що факт скоріше відбувся, аніж не мав місця. Наприклад, при незаконному використанні торгової марки вкрай важко довести розмір доходу порушника, бо він не поспішає ділитись доказами. Альтернативою є упущена вигода, суть якої — припущення про можливий дохід, який міг би отримати правовласник, якби не дії відповідача. З одного боку, є принцип повного відшкодування збитків, закріплений частиною 1 статті 1166 Цивільного кодексу України, з іншого — тягар доказування їх розміру покладено на позивача. Повне відшкодування означає, що встановивши факт завдання шкоди, суд не зможе відмовити у стягненні збитків, лише посилаючись на ймовірність отримання

доходу. Звичайний формат упущеної вигоди при порушенні торгової марки — гіпотетичне роаялті. Сама назва свідчить, що він побудований на припущенні, що відповідач добровільно звернувся б за ліцензією на торгову марку, ринкова вартість якої і буде упущеною вигодою правовласника. Отже цей стандарту доказування — це завжди припущення, яке дозволяє визначати розмір збитків з розумним ступенем достовірності.

В постанові Верховного Суду України від 14.06.2017 у справі № 923/2075/15 вказано, що апеляційний суд «відмовив у стягненні упущеної вигоди на тій лише підставі, що її розмір не може бути встановлений з розумним ступенем достовірності...». У постанові Касаційного цивільного суду від 06.11.2019 у справі № 127/27155/16 був підтверджений такий підхід. Сам факт згадки підходу «збитків із розумним ступенем достовірності» — це крок від традиційного «суд критично оцінив докази» назустріч до відкритої аргументації із застосуванням зазначеного стандарту доказування. Отже, попри відсутність прямого законодавчого закріплення, суди використовують відповідні стандарти доказування

при винесені рішень, що свідчить про необхідність внесення відповідних змін у процесуальні кодекси для унормування зазначених стандартів з метою досягнення передбачуваності судових рішень.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити висновки: відповідно до галузей процесуального права у різних випадках застосовуються різні стандарти доказування на різних стадіях судового провадження. Існують суворіші стандарти доказування, притаманні саме кримінальним провадженням, є такі, які можна застосовувати як у кримінальних справах, так і в цивільно-правових спорах, господарських та адміністративних справах. Існують більш «низькі» стандарти доказування, які застосовуються виключно у цивільних справах.

ЄСПЛ та національні суди при ухваленні рішень вже доволі часто використовують відповідні стандарти доказування.

На даний час назріла необхідність закріплення у національних процесуальних кодексах, і в першу чергу у цивільному процесуальному кодексі, можливості застосування відповідних стандартів доказування при ухваленні рішень.

НАЙБАГАТШІ ЮРИСТИ (АДВОКАТИ) СВІТУ

Юриспруденція — не найгірша професія, яка дозволяє справжньому професіоналу добре заробити та безбідно жити.

Але є дійсно майстри своєї справи, які юридичною практикою заробляють багатомільйонні капітали. Ось кілька найбагатших представників цієї професії.

1. Джо Джемеїл, \$ 1,5 млрд. Єдиний мільярдер серед практикуючих юристів, техасець ліванського походження заробив левову частку своїх статків у справі «Pennzoil vs Техасо» у найбільшому цивільному спорі в історії США за сумою призначеної судом компенсації (\$ 10 млрд).

Гонорар самого адвоката склав \$ 335 млн. Джемеїл відомий своєю буйною вдачею і частим вживанням «гострих» слів.

2. Уільям Лерак, \$ 900 млн. Адвокат родом з Огайо зробив кар'єру на колективних позовах до великих корпорацій. Найбільш відомою його справою стала тяжба інвесторів з енергетичною компанією Enron, викритою в застосуванні незаконних схем із приховання збитків.

Тоді Лерак зміг добитися компенсації у розмірі \$ 7,12 млрд. У 2007 році проти нього була відкрита кримінальна справа за звинуваченням у перешкоджанні відправленню правосуддю і дачі заздальгідь неправдивих свідчень. Лерак був засуджений до двох років в'язниці і великого штрафу. Після цієї справи він втратив адвокатську ліцензію в Каліфорнії, де практикував.

3. Біл Ньюком, \$ 850 млн. Випускник Стенфорда, Ньюком був одним з перших співробітників компанії Microsoft Біла Гейтса і очолював її юридичний департамент впродовж 25 років.

Особисто керував юристами під час найбільшого процесів із захисту інтелектуальної власності, зокрема — проти корпорації Apple. Пішов у відставку в 2002 році, щоб стати партнером у фірмі Preston Gates & Ellis. Останніми роками працює управлінцем у бейсбольній команді Giants з Сан-Франциско.

За матеріалами юридичного інтернет-ресурсу ПРОТОКОЛ.ua

Андрій Миколайович Чебаненко,
адвокат з 23 листопада 1993 року

«БЕЗНАДІЙНА» СПРАВА

12 вересня 2022 року тодішнім Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги в Одеській області мені було видане доручення на здійснення захисту інтересів засудженого Прокопенка (прізвище клієнта змінено) по справі № 521/11608/18 в Малиновському районному суді м. Одеси.

На той час клієнт відбував покарання в виді позбавлення волі в Державній установі «Одеська виправна колонія № 14» (далі скорочено ДУ ОВК-14) за вироком Малиновського районного суду м. Одеси від 15 лютого 2019 року.

Під час виконання доручення й ознайомлення з матеріалами справи в Малиновському районному суді м. Одеси мені як захиснику стало відомо про таке.

14 червня 2022 року Прокопенко звернувся до Малиновського районного суду м. Одеси із заявою про зарахування йому в строк відбування покарання за вироком Малиновського районного суду м. Одеси від 15 лютого 2019 року періоду попереднього ув'язнення в державній установі «Одеський слідчий ізолятор» з 13 червня 2018 року по 15 лютого 2019 року.

28 липня 2022 року Малиновським районним судом м. Одеси була постановлена ухвала, згідно з якою в задоволенні заяви Прокопенку було відмовлено з посиланням на його засудження вироком Малиновського районного суду м. Одеси від 6 вересня 2018 року за ч. 2 ст. 186 КК України по справі № 521/10669/18.

З метою обрання правильної правової позиції захисту клієнта Прокопенка я звернувся до Малиновського районного суду м. Одеси із заявою про видачу копій вироків Малиновського районного суду м. Одеси відносно нього від 6 вересня 2018 року по справі № 521/10669/18 і від 15 лютого 2019 року по справі № 521/11608/18.

Заява була задоволена і невдовзі мною були отримані копії запитуваних вироків.

Зі змісту вироку Малиновського районного суду м. Одеси від 6 вересня 2018 року по справі № 521/10669/18 вбачалось, що клієнт був засуджений за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України, до чотирьох років позбавлення волі, строк покарання обчислювався з 13 червня 2018 року.

Зі змісту вироку Малиновського районного суду м. Одеси від 15 лютого 2019 року по справі № 521/11608/18 вбачалось, що клієнт був засуджений за вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 311, ч. 2 ст. 313 КК України, з остаточним визначенням покарання в виді п'яти років позбавлення волі, строк покарання обчислювався з 15 лютого 2019 року, враховуючи відбування покарання в виді позбавлення волі за першим вироком.

Будь-яких відомостей стосовно апеляційного оскарження ухвали Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року про відмову в задоволенні заяви клієнта Прокопенка від 14 червня 2022 року про зарахування йому в строк відбування покарання за вироком Малиновського районного суду м. Одеси від 15 лютого 2019 року періоду попереднього ув'язнення в державній установі «Одеський слідчий ізолятор» з 13 червня 2018 року по 15 лютого 2019 року в матеріалах справи не було.

Формально ухвала набрала законної сили через сім днів, тобто 4 серпня 2022 року.

Оскільки доручення на здійснення захисту клієнта Прокопенка по цій справі мені було видано лише 12 вересня 2022 року, то за таких обставин я як захисник самостійно оскаржити ухвалу Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року

в апеляційному порядку не міг внаслідок спливу строку на апеляційне оскарження.

На перший погляд здавалось, що ситуація по справі безнадійна.

Проте 14 вересня 2022 року під час першого побачення в ДУ ОВК-14 клієнт Прокопенко пояснив, що копію повного тексту оскаржуваної ухвали він не отримував.

Тоді у мене як у захисника з'явився маленький промінь надії на апеляційне оскарження цієї ухвали шляхом надання допомоги у складанні апеляційної скарги клієнту Прокопенку із урахуванням тієї обставини, що передбачений законом семиденний строк на апеляційне оскарження для нього як для особи, перебуваючої під вартою, обчислюється з дня отримання копії ухвали через відповідні служби ДУ ОВК-14.

Ми домовились, що після отримання копії повного тексту ухвали Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року клієнт мене негайно повідомить для прибуття на побачення і надання правової допомоги у складанні апеляційної скарги.

6 жовтня 2022 року я був повідомлений через канцелярію ДУ ОВК-14 про необхідність термінового побачення з клієнтом Прокопенком.

Наступного дня, тобто 7 жовтня 2022 року я прибув на побачення з клієнтом Прокопенком в ДУ ОВК-14 і він мені показав нещодавно отриману ним копію повного тексту ухвали Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року про відмову в задоволенні його заяви.

Я як захисник надав йому необхідну допомогу у складанні апеляційної скарги на отриману копію повного тексту ухвали і він в цей же день, тобто 7 жовтня 2022 року здав складену апеляційну скаргу уповноваженим посадовим особам ДУ ОВК-14, отримавши талон-підтвердження № 106.

Оскільки апеляційна скарга клієнта Прокопенка була надіслана з ДУ ОВК-14 безпосередньо в Одеський апеляційний суд, а звітти повернена до Малиновського районного суду м. Одеси для підготовки і надіслання справи № 521/11608/18 разом з апеляційною скаргою для апеляційного розгляду, то апеляційний розгляд справи протягом тривалого часу не провадився.

Готуючись до участі в апеляційному розгляді справи, я 5 квітня 2023 року звернувся з адвокатським запитом на адресу начальника ДУ ОВК-14 стосовно надання відомостей про те, якого конкретно числа і місяця 2022 року надійшла з Малиновського районного суду м. Одеси копія повного тексту ухвали від 28 липня 2022 року, якого конкретно числа і місяця 2022 року вона була вручена клієнту Прокопенку і на підставі чого був виданий талон-підтвердження № 106 від 7 жовтня 2022 року.

7 квітня 2023 року мною була отримана письмова відповідь начальника ДУ ОВК-14 на поданий адвокатський запит, зі змісту якої вбачалось таке.

Копія повного тексту ухвали Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року надійшла до ДУ ОВК-14 29 вересня 2022 року.

1 жовтня 2022 року копія вищезгаданої ухвали була вручена клієнту Прокопенку.

7 жовтня 2022 року Прокопенко здав закритий поштовий конверт із вкладеною кореспонденцією уповноваженим посадовим особам ДУ ОВК-14, внаслідок чого йому був виданий талон-підтвердження № 106.

19 квітня 2023 року я був повідомлений посадовими особами канцелярії з кримінальних справ Малиновського районного суду м. Одеси про повернення справи із апеляційною скаргою клієнта Прокопенка.

Зі змісту отриманої в цей же день в Малиновському районному суді м. Одеси копії ухвали судді Одеського апеляційного суду від 7 квітня 2023 року вбачалось, що суд апеляційної інстанції повернув апеляційну скаргу Прокопенка з причини пропуску строку на апеляційне оскарження, мотивуючи тим, що ухвала Малиновського районного суду м. Одеси постановлена 28 липня 2022 року, а апеляційна скарга подана 7 жовтня 2022 року.

21 квітня 2023 року мною на захист інтересів Прокопенка була подана касаційна скарга до Касаційного кримінального суду Верховного Суду про скасування ухвали судді Одеського апеляційного суду від 7 квітня 2023 року про повернення апеляційної скарги з направленням справи до Одеського апеляційного суду на новий розгляд з нижченаведених касаційних доводів.

Згідно з п. 2 ч. 2 ст. 395 КПК України апеляційна скарга на ухвалу суду може бути подана протягом семи днів з дня її оголошення.

Відповідно до вимог, передбачених ч. 3 ст. 395 КПК України для особи, яка перебуває під вартою, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення.

Зі змісту письмової відповіді начальника ДУ ОВК-14 вбачається, що ухвала Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року надійшла до ДУ ОВК-14 29 вересня 2022 року, засудженому Прокопенку вручена 1 жовтня 2022 року, а 7 жовтня 2022 року ним поданий уповноваженим посадовим особам конверт з апеляційною скаргою, про що виданий талон-підтвердження № 106, тобто апеляційна скарга подана клієнтом Прокопенком протягом семиденного строку з дня отримання копії оскаржуваного судового рішення.

18 вересня 2023 року колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду

Верховного Суду, незважаючи на доводи прокурора, який, запізнившись в судові засідання і не знаючи в достатньому обсязі матеріалів справи, просив залишити подану мною касаційну скаргу без задоволення, а ухвалу судді Одеського апеляційного суду від 7 квітня 2023 року про повернення апеляційної скарги Прокопенкові без змін, прийняла постанову про задоволення поданої мною касаційної скарги з призначенням розгляду справи в Одеському апеляційному суді, виклавши таку правову позицію.

«За змістом ст. 395 КПК апеляційна скарга на інші ухвали суду першої інстанції може бути подана протягом семи днів з дня її оголошення.

Для особи, яка перебуває під вартою, строк подачі апеляційної скарги обчислюється з моменту вручення їй копії судового рішення.

Згідно з наданою інформацією від ДУ «Одеська виправна колонія № 14» копію ухвали місцевого суду було вручено засудженому 1 жовтня 2022 року, а вже 7 жовтня 2022 року останнім було зареєстровано закритий конверт до Одеського апеляційного суду, тобто фактично подано апеляційну скаргу, що підтверджується копією талону-підтвердження № 106, який був наданий Верховному Суду.

Таким чином, засуджений подав апеляційну скаргу в межах встановленого законом строку на апеляційне оскарження зазначеного судового рішення.

За таких обставин касаційна скарга захисника Чебаненка А. М. підлягає задоволенню, а ухвала апеляційного суду про повернення апеляційної скарги — скасування на підставі п. 1 ч. 1 ст. 438 КПК України з призначенням нового розгляду по суті в суді апеляційної інстанції, під час якого необхідно врахувати викладене та постановити законне і обґрунтоване рішення».

Готуючись до апеляційного розгляду справи і враховуючи відсутність в матеріалах справи № 521/11608/18 відомостей про конкретне місце перебування клієнта Прокопенка в період з 13 червня 2018 року по 15 лютого 2019 року, я знову звернувся з адвокатським запитом на адресу начальника ДУ ОВК-14 про надання таких відомостей за даними особової справи клієнта.

24 жовтня 2023 року мною була отримана письмова відповідь на адвокатський запит, зі змісту якої вбачалось, що клієнт Прокопенко в період з 13 червня 2018 року по 15 лютого 2019 року знаходився в державній установі «Одеський слідчий ізолятор», а до ДУ ОВК-14 прибув лише 7 березня 2019 року.

13 листопада 2023 року відбулось засідання колегії суддів Одеського апеляційного суду по апеляційному розгляду згаданої справи, під час якого мною було заявлене клопотання про долучення матеріалів отриманої письмової відповіді до справи, постановлення нової ухвали про скасування ухвали Малиновського

районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року і про зарахування клієнту Прокопенку попереднього ув'язнення в державній установі «Одеський слідчий ізолятор» в період з 13 червня 2018 року по 15 лютого 2019 року до строку покарання за вироком Малиновського районного суду м. Одеси від 15 лютого 2019 року.

Заявлене клопотання було задоволене і матеріали отриманої письмової відповіді були долучені до справи.

Оскільки оскаржувана ухвала Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року не містила будь-якої відповіді на доводи заяви клієнта Прокопенка від 14 червня 2022 року стосовно попереднього ув'язнення в державній установі «Одеський слідчий ізолятор» в період з 13 червня 2018 року по 15 лютого 2019 року і ці обставини судом першої інстанції не досліджувались, то колегія суддів Одеського апеляційного суду, незважаючи на доводи прокурора, який просив залишити апеляційну скаргу клієнта Прокопенка від 7 жовтня 2022 року без задоволення, а ухвалу Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року без змін, постановила ухвалу про задоволення апеляційної скарги клієнта від 7 жовтня 2022 року про скасування ухвали Малиновського районного суду м. Одеси від 28 липня 2022 року з призначенням нового розгляду справи в іншому складі суду в суді першої інстанції, тобто в Малиновському районному суді м. Одеси.

21 грудня 2023 року під час розгляду справи Малиновським районним судом м. Одеси прокурор, яка брала участь в розгляді справи, заявила суду клопотання про часткове задоволення заяви клієнта Прокопенка від 14 червня 2022 року шляхом зарахування йому строку попереднього ув'язнення в державній установі «Одеський слідчий ізолятор» період з 13 червня 2018 року по 14 лютого 2019 року до строку покарання за вироком Малиновського районного суду м. Одеси від 15 лютого 2019 року, мотивуючи клопотання про часткове задоволення заяви Прокопенка тим, що 15 лютого 2019 року Малиновським районним судом м. Одеси був постановлений вирок щодо нього, на підставі якого він відбуває покарання в виді позбавлення волі.

Проти задоволення такого клопотання ні клієнт Прокопенко, ні я як його захисник не заперечували, хоча така поведінка прокурора в процесі внаслідок наявності у справі відповідних беззаперечних доказів дуже нагадувала вислів відомого українського байкаря Л. І. Глібова з байки «Щука»: «як не мудрий, а правди ніде діти, кінців не можна поховать»...

Суд постановив ухвалу про часткове задоволення заяви клієнта Прокопенка шляхом зарахування йому строку попереднього ув'язнення в державній установі «Одеський слідчий ізолятор» період з 13 червня

2018 року по 14 лютого 2019 року до строку покарання за вироком Малиновського районного суду м. Одеси від 15 лютого 2019 року.

29 грудня 2023 року згадана ухвала суду першої інстанції набрала законної сили

Із урахуванням постановленої ухвали суду від 21 грудня 2023 року, яка набрала законної сили, строк покарання клієнту Прокопенку за вироком Малиновського районного суду м. Одеси від 15 лютого 2019 року в виді позбавлення волі вже становив не 5 років, а 4 роки, 8 місяців, 1 день і повинен закінчуватись не 15 лютого 2024 року, а 15 жовтня 2023 року.

За таких обставин 29 грудня 2023 року мною була подана заява начальнику ДУ ОВК-14 про дострокове звільнення клієнта Прокопенка від подальшого відбування покарання в виді позбавлення волі.

Подана заява була задоволена і клієнт Прокопенко був достроково звільнений від подальшого

відбування покарання в виді позбавлення волі напередодні Нового року.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити таке.

Повністю безнадійною справа буває лише тоді, коли взагалі неможливо своєчасно обрати правильну правову позицію захисту клієнта.

Якщо по справі можливо своєчасно обрати правильну правову позицію захисту клієнта і дотримуватись її, то з такою справою треба наполегливо працювати, а тоді відповідний результат настане.

Як казав свого часу один з найстаріших і найдосвідченіших одеських адвокатів Леонід Соломонович Херсонський, в кожній справі завжди повинна залишатись невидима частка душі адвоката.

Відомості стосовно судових рішень по справі № 521/11608/18 вміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень (ЄДРСР) номери 113590903, 114907421, 115952576.

Ліна Василівна КОСТЕНКО (нар. 19 березня 1930, Ржищів, Київська округа, Українська РСР, СРСР, має 93 роки) — українська поетеса-шістдесятниця, письменниця (історичний роман, твори для дітей), дисидент. лауреат Шевченківської премії (1987), премії Антоновичів (1989), ордена Почесного легіону (2022).

У радянські часи брала активну участь у дисидентському русі, за що була надовго виключена з літературного процесу. Авторка поетичних збірок «Над берегами вічної ріки» (1977), «Неповторність» (1980), «Сад нетанучих скульптур» (1987), роману у віршах «Маруся Чурай» (1979, Шевченківська премія 1987), поеми «Берестечко» (1999, 2010). 2010 року опублікувала перший прозовий роман «Записки українського самашедшого», що став одним із лідерів продажу серед українських книжок у 2011 році.

Почесний професор Києво-Могилянської академії, почесний доктор Львівського та Чернівецького університетів.

Вірш «Крила» — це зразок філософської лірики від Ліни Костенко. Вірш входить до збірки «Мандри серця».

Усі перераховані поетесою чесноти, що можуть бути крилами для людини, є виявом внутрішньої сили, якою людина оволоділа і яку може спрямовувати твердою рукою.

Ліна Костенко

КРИЛА

А й правда, крилатим ґрунту не треба.
Землі немає, то буде небо.

Немає поля, то буде воля.
Немає пари, то будуть хмари.

В цьому, напевно, правда пташина...
А як же людина? А що ж людина?

Живе на землі. Сама не літає.
А крила має. А крила має!

Вони, ті крила, не з пуху-пір'я,
А з правди, чесноти і довір'я.

У кого — з вірності у коханняі.
У кого — з вічного пориванняі.

У кого — з щирості до роботи.
У кого — з щедрості на турботи.

У кого — з пісні, або з надії,
Або з поезії, або з мрії.

Людина нібито не літає...
А крила має. А крила має!

«Право на хід»

Одеські адвокати: **Всеволод Сокалюк, Ярослав Дабіжа, Руслан Жученко, Олександр Пустовойтенко та Павло Селюков** взяли активну участь у третьому щорічному відкритому турнірі зі швидких шахів «Право на хід», який 9 грудня 2023 року пройшов у П'ятому апеляційному адміністративному суді і був присвячений Міжнародному дню прав людини та з метою підтримки ЗСУ.

Цього року турнір зібрав 46 учасників, серед яких були 7 професійних шахістів та 39 аматорів, а також чимало гостей-уболівальників.

У шахових перегонях друге місце виборов наш **Всеволод Сокалюк**, із чим ми усі його сердечно вітаємо.

Рада адвокатів Одеської області, яка цього року представила на турнірі хоч і невеличку, зате міцну команду, висловлює щирі вдячність організаторам за запрошення долучитися до гри, а також

за можливість представити проект «*Aptechka Life*», метою діяльності якого є збір коштів на формування індивідуальних тактичних аптечок для захисників і захисниць, які боронять нашу країну.

20 січня 2024 року пройшов Третій благодійний турнір з більярду пам'яті Йосипа Бронза, організований Радою адвокатів Одеської області

Під час відкриття турніру його учасники вшанували пам'ять заслуженого юриста України **Йосипа Бронза** та пам'ять колег-адвокатів, полеглих в боротьбі за Незалежність України.

У турнірі взяли участь 24 юристи — представники різних юридичних професій.

Метою турніру став і збір коштів на придбання хімічних грілок для передачі на передову бійцям ЗСУ.

Результатом збору та аукціону з розіграшу унікальної марки з зображенням логотипів бойових батальйонів ОК «Південь» та лімітованого календаря на 2024 рік «Захисниці півдня» з автографами його учасниць, а також чемпіонки світу з шахів **Наталії Жукової** та пресофіцера ОК «Південь» **Наталії Гумеюк**, вдалося зібрати суму, якої вистачило на закупку 2500 пар хімічних грілок.

Підсумки запеклих більярдних баталій такі:

переможець турніра — адвокат **Олексій Бобрик**;
срібний призер — прокурор **Олександр Думініка**;
бронзовий призер — суддя **Дмитро Шкорупєв**.
ВІТАЄМО ПЕРЕМОЖЦІВ!

Комітет по культурі, туризму, спорту та соціальної підтримки адвокатів Ради адвокатів Одеської області висловлює подяку партнерам турніру:

— більярдному клубу «Арена» за акційні умови участі та гостинний прийом;

— адвокатському об'єднанню «АФ «Собраніє» за фінансову підтримку турніру;

— адвокату **Інгі Монастирній** за партнерську участь в організації турніру;

— адвокату **Сергію Лужанову** за ексклюзивні подарунки партнерам та учасникам турніру;

— незмінному фотографу **Василію Кречківському** за витримку та якісне портфоліо на пам'ять.

Особиста подяка організаторів заходу в. о. голови Ради адвокатів Одеської області **Олені Джабурії** за підтримку традиційного заходу, який що з роком набуває популярності серед правників Одещини.

Олександр МУКОНІН,
адвокат, заступник голови
Комітета по культурі, туризму, спорту
та соціальної підтримки адвокатів
Ради адвокатів Одеської області

**Рада адвокатів Одеської області
з глибоким сумом сповіщає про те,
що 10 жовтня 2023 року на 81-му році життя
підступна тривала хвороба забрала у засвіти
ветерана Одеської адвокатури, адвокатесу
Антоніну Григорівну КУДРІК...**

Наша спільнота втратила колегу, товариша та наставницю. Ми завжди цінуватимемо безмірний внесок Антоніни Григорівни у справу захисту прав і свобод громадян, утвердження України як правової та соціальної держави.

Народилася Антоніна Григорівна 13 лютого 1943 року у селищі Ольшов-2 Могильовської області Білоруської СРСР.

У 1963 році поступила до Київського (на той час ордену В. І. Леніна) державного університету ім. Т. Г. Шевченка, де навчалася на юридично-економічному факультеті.

У 1967 році закінчила навчання в університеті та отримала спеціальність «правознавець».

З 1967 по 1968 рік працювала адвокатом у Вінницькій обласній колегії адвокатів.

З 1968 по 1972 рік працювала помічником прокурора м. Душанбе Таджикиської РСР.

З 1972 по 1975 рік працювала помічником прокурора Талди-Курганської обласної прокуратури Казахської РСР.

З 1975 по 1979 рік працювала адвокатом у Східно-Казахстанській обласній колегії адвокатів у м. Усть-Каменогорську Казахської РСР.

З 1979 року до часу виходу на пенсію працювала на посаді адвоката Одеської обласної колегії адвокатів в АО «ЮК Малиновського району м. Одеси».

За час своєї сумлінної праці вона зарекомендувала себе як виключно талановитий фахівець у галузі права, яка надавала юридичну допомогу громадянам найбільш кваліфіковано, за що була відзначена численними нагородами та відзнаками.

Виконуючи обов'язки адвоката, юриста та правознавця, завжди користувалася великою повагою серед своїх колег та суддів.

Під час своєї роботи в Одеській обласній колегії адвокатів в АО «ЮК Малиновського району м. Одеси» брала активну участь у організаційній роботі цих установ та їх суспільному житті, чим заслужила повагу серед інших адвокатів.

Висловлюємо найщиріші співчуття дітям Антоніни Григорівни — нашим колегам Кудріку Костянтину Івановичу та Козлові Ірині Іванівні, чоловіку Івану Дмитровичу, іншим членам родини, друзям, учням та колегам.

Світла пам'ять про Антоніну Григорівну назажди залишиться у наших серцях.

Рада адвокатів Одеської області

КДКА Одеської області

Одеська обласна колегія адвокатів

**14 жовтня 2023 року у віці 55 років
раптово обірвалося життя нашого колеги — адвоката
Юрія Володимировича МИХАЙЛОВА...**

Юрій Володимирович був успішним і мудрим юристом, який служив людям, громаді, суспільству. Він присвятив себе юриспруденції, працював у правоохоронних органах, був показовим прикладом для молодого покоління. Останні вісім

років свого недовгого життя вірно служив адвокатури, залишався відповідальним і справедливим.

Невимовна втрата та біль. Висловлюємо щирі співчуття родині померлого: батьку Володимиру Степановичу та брату-близнюку Ігорю Володимировичу, близьким, колегам, знайомим.

Світла пам'ять...

Рада адвокатів Одеської області

КДКА Одеської області

Одеська обласна колегія адвокатів

Адвокату і Другу. Світлої пам'яті колеги-адвоката Володимира Максимовича ПУШКАРЕНКА присвячується

Похмурого зимового дня 12 лютого 2024 року мені як автору цих рядків надійшла сумна звістка про смерть давнього друга і колеги — овідіопольського адвоката **Володимира Максимовича Пушкаренка**.

14 лютого 2024 року мені довелося виїхати в смт. Овідіополь для того, щоб віддати останній земний уклін і шану давньому другу і колезі.

Незважаючи на те, що цей день був робочим, у дворі будинку небіжчика зібралось доволі багато людей, серед яких були родичі, знайомі, колеги та інші люди, які знайшли час і можливість прийти та попрощатись.

День поховання давнього друга і колеги-адвоката В. М. Пушкаренка видався доволі похмурим і здавалось, що сама природа у великій жалобі щиро сумує за ним, проводжаючи останнім земним шляхом до місця вічного спокою.

Пригадую, що в одному з давньогрецьких міфів йдеться про те, світ стоїть на трьох китах.

Якщо це й правда, то такими трьома китами для колеги — адвоката В.М Пушкаренка були адвокатура, сім'я і бджоли, до яких він відносився з якоюсь особливую любов'ю і симпатією, як до рідних дітей.

Нас пов'язувала не тільки спільна професія, а й багаторічна дружба, в якій він був відвертим, щирим і завжди готовим прийти на допомогу, якщо в тому була потреба.

24 лютого 2022 року на нашу багатостраждальну землю знавісніло і нахабно вдерлись північні орди так званого руського міра, залишаючи за собою кривавий шлях горя і страждань, руйнування міст, селищ і сіл наших, загиблих, закатованих, пораних, понівечених українських воїнів і цивільних, полонених бранців, гіркі сльози батьків, вдів і дітей наших.

Незважаючи на такий важкий час, мій давній друг і колега — адвокат В. М. Пушкаренко не злякався, не здригнувся перед цією дикою північною ордою, не побіг стрімголов хтозна куди за кордон, наживаючи п'ятами, а залишився на місці і не зважаючи на доволі часті повітряні тривоги та ракетні обстріли, продовжував працювати, доводячи такою поведінкою, що є Присяга Адвоката України і є така професія — захищати людей.

Я пам'ятаю, що свого часу один з наших найстаріших і найдосвідченіших одеських адвокатів, заслужений юрист України, адвокат Яків Борисович Борисов, відповідаючи на запитання одного з колег про те, хто є адвокатом, казав: «адвокатом є та людина, якій можна довірити долю іншої людини».

Наостанок зазначу наступне.

На Далекому Сході є відносно невеличка народність — нівхи, це здебільшого мисливці та рибалки.

У цих людей є таке повір'я: коли людина помирає, то вона залишається живою до тих пір, поки на землі є хоч одна людина, котра пам'ятає померлого.

Адвокатська спільнота Одещини доволі велика і якщо кожен з нас якнайдовше буде пам'ятати колегу-адвоката В. М. Пушкаренка, то він якнайдовше залишиться живим у нашій пам'яті.

Адвокат і друг
Андрій Миколайович ЧЕБАНЕНКО

4 квітня 2024 року на 51-му році життя зупинилося серце нашого колеги — адвоката Юрія Юрійовича НЕПОТЕНКА...

Юрій Юрійович залишив по собі світлу пам'ять як добросовісний професіонал, який максимально якісно намагався виконувати свою роботу, як вірний друг, колега, як хороший батько.

Щирі співчуття родині померлого, усім, хто знав цю гарну людину...

Мир і вічний спокій душі...

5 квітня 2024 року померла адвокат Уляна Ананіївна САНДУЛЕНКО...

Уляна Ананіївна народилася 10 липня 1961 року. Практично все своє життя вона віддала юридичній справі. Отримавши юридичну освіту, спершу працювала у складі юридичної консультації Приморського району м. Одеси, потім — у складі АО «Камелот», в останні роки її життя була активна індивідуальна діяльність.

В Колегії адвокатів Одеської області небіжчиця перебувала з 1985 року.

Завжди наша колега проявляла себе відповідальною людиною, справедливим і грамотним фахівцем. Чимало людей їй щиро вдячні за підтримку і допомогу.

Вночі перестало битися серце чуйної, небайдужої людини, яка була відкрита цілому світу...

Мир і вічний спокій її світлій душі...

Щирі співчуття родині померлої, усім, хто знав цю гарну людину...

6 квітня 2024 року на 85-му році життя пішов у засвіти ветеран адвокатури Віктор Миколайович НЕДІН...

Наш колега працював в органах юстиції УРСР з 1978 року. З січня 1996 року був членом Одеської обласної колегії адвокатів. З 2012 року надавав у Березівському районі Одеської області безоплатну вторинну правничу допомогу.

Він жив і працював для людей...

Прощання з Віктором Миколайовичем відбулося 8 квітня 2024 року коштом та зусиллями колег.

Вічна пам'ять... Мир душі...

Із глибоким сумом сповіщаємо, що закінчив своє земне життя наш колега Айдар Маїсович БАТТАЛОВ...

Айдар Маїсович кілька десятків років вірно служив адвокатури, добросовісно справлявся зі своїми обов'язками, був шанованою людиною...

На превеликий жаль, доля відвела йому трохи більше 60 років земного життя.

Щирі співчуття рідним і близьким покійного.

